
GAUDEO

GAUDEO.
John Carter Brown.

Eius
præſ

Facul

Lentic
Marin

F I N I S.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIA;

Hiſpanico ſermone duobus libris deſcripta à
D. NICOLAO MONARDIS,
Hiſpalenſi Medico;

Latio deinde donata, & in vnum volumen contracta, inſuper annotationibus, iconibusq; affabre depictis illuſtrata à CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

TERTIA EDITIO, AVCTIOR ET CAſtigatior ex poſtrema Auctoris recognitione.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCIII.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIA.

Copal & Anime.

DVo *resinarum genera multum similia ex Hispania noua adferuntur, quorum vnum* Copal *vocatur, alterū* Anime.

COPAL *resina est admodum candida, & lucida, & transparens, magnis fragmentis, Diacitri valde transparentis haud dißimilibus; satis odorata, sed non perinde vt Anime. Ea Indi in suis sacrificiis suffumigij loco vtebantur, hancq́; ob causam Sacerdotibus in templis suis frequenti in vsu, ideò, vt cùm Hispani nostri primùm illuc appellerent, huiusmodi suffitibus naribus eorum admotis exciperentur.* Copal.

VTILIS *est ad frigidos capitis morbos, & Thuris aut Anime vicem explet. Calida secundo gradu, humida primo. Resoluit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.*

ANIME *arboris est lacryma seu resina, alba, ad Thuris colorē nonnihil vergens, verùm Copali magis oleaginosa. Defertur granis Thuris, sed craßioribus, quæ confracta luteum colorem ostendunt instar resinæ: gratißimi ac suauißimi est odoris; & prunis imposita, facilè consumitur.* Anime.

DIFFERT *ab Anime Orientali, quòd neque tam candidum, neque tam lucidum sit. Orientale item magnis fragmentis adfertur transparentibus, * ita vt nōnulli Charabe seu Succini speciē esse suspicati sint, quam Ambarum colliquatum nuncupant, è quo sphærulæ precariæ tornātur, cùm nihil sit minùs: nam Charabe Bitumē est, cuius magna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruūtur,* Anime oriētale. Ambarum colliquatū. Charabe, & eius natales.

vtpote

vtpote quod è fontibus in ipso mari manat, Bituminis mo-do, atq; aëri expositum statim cogitur & densatur, vt co-iicere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, quæ fragmentis illis conspiciuntur. Vnde eorum error colligitur qui Populi lacrymam aut Pini esse putarunt. Hermolaus Barbarus, vir doctissimus, ait Anime Orientale colligi vi-cinis locis pago, in quo Thus nascitur, & ab illius pagi no-mine, Anime vocari.

Succinum non est lachryma.

Anime Americum.

N O V Æ *Hispaniæ Anime colligitur ex arboribus me-diocris magnitudinis, vulneratis, non aliter quàm Thus aut Mastiche.*

Anime facultates.

H V I V S *vsus est in plerisque, sed capitis præsertim morbis, à frigiditate prouenientibus, & defluxionibus pur-gationes subsequentibus, cubiculis per hiemem (etenim aë-rem purgat) & capitis operimentis, dormire sub noctem volentibus, suffitis, quinetiam ipso capite, si qui cephalæa & hemicrania laborant: nam caput roborat.*

M I S C E T V R *emplastris & Ceratis, vbi roborare, & frigidos humores, flatusq; resoluere opus est. Thuris vi-cem supplet, cùm in suffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplastri modo adhibitum, atq. etiam ipsum ven-triculum reliquásq; partes neruosas, Cerati modo, tertia parte ceræ admista; atque sic gestatum diutius, & subinde renouatum, frigiditatem è quacunque corporis parte elicit. Calida est secundo gradu, humida primo.*

Xolochcopalli. Copalcahuitl.

Gomara in Mexicana Historia duo Copalis genera facit; alterum rugosum, quod Xolochcopalli vocari dicit, molle, Thuri simile; alterum, multo præstantius, Copalcahuitl, quod plerique myrrham existimarunt. Vulnerata arbore guttarum stillat liquor albus, qui statim concrescit.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat nostras annotationes in cap 8. lib. 1. Historiæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Anime fragmento, quod aliquot vncias pēdebat, donatus sum ante biennium à doctissimo Hugone Morgano, Pharmacopola Londinensi.

Toçot-guebit.

Refert Fragosus, in India Occidentali arborē inueniri Toçot-guebit, id est, lignum desiderij seu exoptatum, dictam, Populo similem, summi candoris, cuius materies, ob candorem, læuorem, & splendorem, summè expetebatur ad idola fabricanda. Sub eius cortice nascitur

citur Gummi seu Resina, Thuri nostro similis, sed candidior, & minoribus fragmentis, quo istic vtuntur, vt nos Thure.

Tacamahaca.

DEFERTVR *item ex Noua Hispania aliud Gummi seu Resinæ genus, ab Indis* Tacamahaca *vocatum, quod nomen Hispani retinuerunt. Colligitur vulnerata arbore, magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber est, Pæoniæ seminis modo.* Tacamahaca.

PLVRIMVS *huius vsus est apud Indos, præsertim tumorum omni genere: nã eos mirabiliter resoluit, maturat, & tollit, vti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes.* Tacamahaca facultates.

COLORE *est Galbani (nec desunt qui idẽ esse putẽt) guibus albis, vti Ammoniacũ, odore graui, atq; etiã suare, ita vt prunis iniecta, & naribus admota, mulieres vte- suffocatione laborantes ilico liberet. Vmbilico emplastri modo imposita, vterum suo loco retinet: ad quos vsus adeò mulieribus est familiaris, vt ab eis maxima ex parte absumatur, quandoquidẽ efficacia experiantur ipsius remedia, tum in vteri suffocationibus, tum in roborando ventriculo. nullæ delicatiores ambarũ & moschũ addunt. Maximè is est, ad resoluẽdos & tollẽdos omnes dolores, ab humoris frigidis & flatulẽtis prouenĩẽtes, emplastri modo adta. Eiusdẽ est efficaciæ in tumoribus frigidis, quos resolmaturat, & absumit ilico. Nõ liquescit, sed ita tenaci- semper adhæret, vt auferri, nisi opere absoluto nõ possit.*

EXPERIMENTO *comprobatum est, qualescunq; uxiones reprimere, linteo exceptam, & ad vtramque m, aut eam, ad quam fit defluxio, adpositam. Tempo- adhibita cerati modo, defluxum in oculos, aliasq; fa- artes detinet. Dolorem dentium sedat, dentibus, etiam uptis, indita: atque si hac dens corruptus vstuletur, prone corruptio longiùs serpat. Pectori & humeris vt astrum imposita, dolores eorum finit.*

Ex

Emplastrum stomachicũ.

Ex ea, *Styracis tertia parte, & Ambari momento*
emplastrũ stomacho lõgè vtilissimũ: siquidẽ illũ roborat,
petitũ ciet, concoctionem iuuat, & flatus discutit. Eodẽ r
do cerebro imposita, eũ roborat, & dolores aufert. Ma
est efficaciæ, in doloribus coxendicis, & omni articulor
morbo, præsertim si ab humoribus frigidis aut mixtis pro
niãt: quoniã præter resoluendi facultatẽ, etiã adstricti
particeps est, quæ de causa mirũ in modum partes robo

Sola *iuncturarum aut neruorũ vulneribus im*
sita, ea curat: nã statim suppurat & spasmum probi
ego tertiã partẽ ceræ admisceo, quoniã faciliùs inducit

In *summa, adeò celebris est eius vsus, vt plebs ad q*
lemcumq; dolorem aliud remedium non norit, modò
sint inflammationes admodum calidæ: sed & in his adr
dum vtilis est, in morbi declinatione, ad discutiendum,
supererat, humorem. Calida est initio tertij gradus, m
adstrictionis particeps, & sicca in secundo.

Caraña.

Ex *Continentis parte interiore, per Carthaginem*
Nomẽ Dei, defertur resina colore Tacamahacæ, sed splẽ
Caraña. *dior, liquidior, ac dẽsior, lingua Indica* Caraña *dicta, q*
nomen etiam apud Hispanos retinuit, odore Tacamaha
sed grauiore. Pinguis est & oleaginosa, ideoq; tenax
multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentũ
uum est, quod decem annis elapsis primùm huc illatum

Carañæ facultates.

Ea *vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis d*
loribus. Ad eosdẽ morbos laudatur, quos Tacamahaca
rare solet, & minore tẽporis spatio vires suas exerit: si
quos Tacamahaca nõ curarit, Caraña sanet. Exẽplũ vi
mus in eo qui ob humeri cruciatus iam multo tẽpore br
chiũ mouere non poterat, tametsi Tacamahaca vsus ess
sed postquã Caraña vti cœpit, triduo sanitati restitutus e

Mira *est eius vis in iuncturarum doloribus: nã i*
posita, facilè illos curat, modò nulla sit calidorũ humor

influx

influxio. Tumores inueteratos dissoluit, defluxiones humorum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quosuis neruorum & cerebri dolores valde vtilis: Vulneraq́ recētia, neruorum præsertim & iuncturarū, nullo alio admixto medicamento sanat. Defluxiones in oculos & alias partes reprimit, pone aures atq. temporibus imposita. Excedit secundum caloris gradum. Colligitur vti superiores, vulneratis arboribus.

Sed ex eadem Carthagine noui regni prouincia, allata ad nos est Caraña quædam purior, & Crystalli modo limpida, superiore multo præstantior, vtilior, & odoratior. Caraña purior.

Oleum Cicinum.

Gelisco, nouæ Hispaniæ prouincia, oleum seu liquor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis, Hispani nomen indiderunt, eo quòd ex arbore cùm fructu, tum folijs simili Ricino, sed in maiorem altitudinem, ob soli vbertatem, excrescente, elicitur. Oleum ficus infernalis.

Eadem verò ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Diosc. lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde in aqua cocto, postremùm oleo innatante cochlearibus excepto. Hæc eliciendorum oleorum ratio è seminibus & fructibus, Indis admodum familiaris est, quippe qui nullam expreßionem norint: sed etiam hoc oleum isto modo quàm expreßione faciliùs elicitur. Oleorū eliciendorum ratio.

Magnis viribus pollet istud oleū, veluti experientia, & multo eius vsu comprobatum est, cùm in India, tum his regionibus. Omnes morbos ab humoribus frigidis prouenientes sanat, omnes tumores dissoluit, flatusq́ discutit, præsertim vētris, eamq́ ob causam non modò in Anasarca vtile, sed in omnibus hydropisis generibus, si, vētre illo inuncto, aliquot guttæ vino aut alio liquore commodo exceptæ bibātur, etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clysteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, si partes affectæ eo inungātur, & aliquot guttulæ sumantur. Efficaciùs subuenit Olei Cicini facultates.

nit Ilei doloribus, vt experientia didicimus. Articulorũ morbis, à causa non admodum calida natis, auxiliatur, h morem euacuando, si aliquot huius olei guttæ pingui iu gallinæ dissolutæ sumantur. Contractos artus, si eo inu gantur, curat, neruos molliter distendendo. Stomachur vterum, & lienem obstructionibus liberat inunctione. A uum puerorum emollit, illito toto ventre, atque vẽtris ar malia pellit, maximè si eius vna aut altera gutta è la aut iure pingui propinentur. Ad psoras & vlcera capi manantia valet: confert auriũ doloribus, & surditati; o nibus præterea cutis vitiis, præsertim faciei; varosq́ mul ribus plerumque infestos illitu expurgat.

CALIDVM *est initio tertij gradus, humidum s cundo.*

RICINVS AMERICVS.

Hoc Ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America a ferri cœpit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu siliqua il triangula quæ semina continet, tuberculis asperis non est obsita, vt vulgari; sed læuis & cinerei coloris. Ipsum granum siue semen vulga simil

ile,nigrum tamen & non maculosum vt illud, mirifica (vt aiunt) gandi facultate præditum: nam etiamsi dimidia tantùm vnius gra- ars sumatur, valenter supernè & infernè purgare referebat qui mi- dabat, & Curcas istic ab incolis vocari.
T quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre memi- lum Hispanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum eulcum, aliisque maritimis Bæticæ locis, Ricini plantas crassitudi- humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus is brachiatas instar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis at arbor) tertio aut quarto quoque anno putari solent. Exactissimè è conueniebāt Dioscor. descriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1. eruat. cap. 18. magnas in Creta insula Ricini arbores se obseruasse. verò his similis sit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, pla- gnoro, cùm qui inde fructum attulisset, arboris formam describe- on posset, & siccum, qualem hîc exhibeo, dumtaxat viderim.

Bitumen.

IN *Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitu- n nigrum picis instar emittentes, grauis odoris, quo Indi norbis frigidis vtūtur. Hispanis seruit picandis nauibus, a pici nauali similis est, sed seuo admisto, vt meliùs in- i poßit. Veterum* Naphtham *esse puto, cuius duos fontes bylone inueniri Posidonius refert, alba & nigra.* Bitumen. Naphtha.

NOS *hoc Bitumine vtimur in vteri morbis, quòd eum ocatione liberet, naribus admotum, aut vulua inditum.* Bituminis facultates.

CALIDVM *est in secundo gradu, & humidum in no.*

Ambarum.

NVNC *mittit nobis Florida noui orbis prouincia bar quod vocant* Griseum, *idq; in littus eiectum in- tur à Canaueral ad promontorium vsque D. Helenæ.* Ambar griseum.

VARIA *est circa eius originē opinio: sed verißimum Bituminis genus esse ex fontibus in alto mari manans, l aëri expositum, illico densatur, vt solent pleraq;, quæ narinis aquis tenella & mollia sunt, at aqua exem- durantur, vt Corallium, Succinum.* Ambar bitumen est.

SOLVS *Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius inerunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus manare asserit, peßimumque id esse quod à pisci- euoretur.*

Ambar non est sperma Balenæ.

INDE conuellitur eorum opinio, qui Balenarum sp[erma] esse asserunt, ex eo decepti, quòd interdum in Bale[na]rum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans n[on]nunquam deuorant, alimentum esse existimantes.

VERVM est, meo tēpore Balenā circa Canarias, q[uas] fortunatas insulas putant, captā, in qua inuentæ sunt p[lus] quàm quatuor Ambari arrouæ [ponderis apud Hispa[nos] genus quod 25. libras pendet] siue centenæ libræ: postea [ta]men infinitas Balenas cum suis catulis interfecerunt, [et] nihil Ambari in eis inuentum est.

SED & qui ex Florida aduenīūt, referūt Balenas in [eo] mari versari: quas tametsi cū suis catulis necarint, in ve[n]tris Ambrā reperisse. Illos catulos porrò Americani summ[a] dexteritate in hunc modū capere solēt. Sūpto longo & f[irmo] fune, cui innexus sit laqueus, cymbā ingreditur America[nus] & Balenæ cū suis catulis aduenienti obuiā progreditur: [v]ni ex catulis vicinior factus insilit, & laqueo rostrum ind[uit]. Ilico id sentiens catulus in altū se mergit vnà cum Am[eri]cano ipsum amplexante (summi etenim natatores s[unt] Americani, diuq. in aqua persistere queunt) Balenæ aut[em] catulo respirare volenti, summū æquor repetere necesse [est]: interea Americanus per eius nares, siue meatus illos qui[bus] respirat, cuneū vel paxillū acuminatū pugno adigit, vt n[imi]nimè excuti posit: deinde laxato fune suā cymbā consc[en]dens illum subsequitur, donec obstructis meatibus respi[ra]re nequiens, suffocetur, & in terrā eiiciatur. Iucunda sa[ne] at non minùs formidolosa est ista venatio: sed adeò ind[u]strij & agiles sunt isti Americani, vt etiam Cayman[um] (Lacerti siue Crocodili genus est binos, & triginta pe[des] longum) ferocißimum omnium, quæ in mari versant[ur], beluarum, vnus Americanus occidere queat.

NON desunt qui Ambar ex fructu quodam ad m[a]ris littus nascente fieri dicant, qui Aprili & Maio mensib[us] maturescit, & odoratus est, quem decidentem vorant B[a]len[æ]

æ; quasi fructus in alimentum cedens, aliud quàm san-
nem & carnem generare poßit.

OPTIMI delectus est, vt nonnihil ad rubedinem dat, album non æquè bonum, nigrum deterrimum. Ambari delectus.

EXCALFACIT, resoluit, roborat, quacumque tan-
a modo applicetur: nam calidi est temperamẽti & sicci,
pinguedine quadã, qua emolliendi facultate prædita est.

VARIÆ sunt Ambari facultates: nam cum oleo flo- Ambari facultates.
a mali Arantij siue Assyrij in calente mortario permix-
t, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat,
brum roborat & neruos, & frigidos qui infarcti sunt
nores resoluit: ad eadem efficax, emplastri modo cum
ota muscata aßiduè gestatum.

EIVS solius, aut cũ moscho & ligno aloës permixti,
ctu cerebrum roboratur, memoria augetur, spiritus
r & cordis vires reficiuntur: ideoq; in pestis contagiis
odor adprimè vtilis est; nec minùs his qui frigidis de-
ionibus vexantur, conuenit, si capitis tegmina, atque
n cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo suffiantur.

MAXIME prodest senibus, quòd illorũ spiritus ve-
t, cor & cerebrũ roboret, & crassos lentosq; humores,
us plurimùm abundãt, extenuet, siue cibis indatur, si-
estes suffiãtur, siue cerebro cordisq; regioni applicetur,
vino, quo sibi faciem & manus abluunt, permisceatur.

COBI magnetis, galbanoq; miscetur; & emplastri
o mulierũ vmbilico impositũ, vterũ suo loco retinet, &
uos eius morbos profligat: eius autem aßiduus odoratus
est vteri procidentiis; suffocationibus verò, in Liquid-
ar dissolutum, & xylo exceptum, vteriq; ori inditum.

TERILITATI à frigidis humoribus ortæ, hac cõ- Catapotia pro sterilibus.
ione mederi soleo, quæ recipit Ambari partes duas, ra-
eboris tenuißimè tritæ vnam, pulueris ligni aloës par-
dimidiam, cum algaliæ momẽto: fiunt catapotia, quo-
tria pendentia drachmã vnam singulis triduis dabun-

 tur,

tur, & emplastrum vmbilico, pessum vteri colo impon... purgatis tamen priùs vti decet.

Emplastrum ex ambaro.

E X *eo, alypta moschata, & styrace fit emplast... scuti forma, quod stomacho adpositum, ipsum doloribu... berat & excalfacit. Ex eadem massa factæ pilulæ, &... nè sumptæ, flatus discutiunt, concoctionem iuuant, &... petentiam excitant: idem præstat ex vino odorifero n... sumpta hæc massa.*

Catapotia alia.

T R I T V M *ambar & cera lutea exceptũ, cordi... gioni vtilißimè imponitur, ad sedandos dolores à flat... aut alia quauis causa (modò calida non sit) prouenient...*

E A D E M *ratione qua senibus, melancholia labor... tibus etiam conuenit, & paralyticis, si eo aut eius mixt... suffiantur, aut cerebrum, totáque spina eo inungan... etenim Ambar præ cæteris medicamentis neruos & c... brum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, nar... exceptus, conuenit, siquidem illos excitat, &, si aßidu... odorentur, non tam facilè, neque tam vehementer eo m... bo corripiuntur.*

Ambar inebriat.

I L L V D *admiratione dignũ, quod Simeon Sethi s... bit: Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, e... veluti ebriũ ferri; si verò iniiciatur vino, maximè inebri...*

Liquid-ambar & eius oleum.

R E S I N A *quam* Liquid-ambar, *& oleosum q... dam, quod oleum de* Liquid-ambar, *vocamus, ad nos... Hispania noua adferuntur, vtrumq; odoratißimum, p... sertim oleum, quod delicatioris & suauioris est odoris.*

Liquid-ambar.

E S T *verò Liquid-ambar resina effluens incisis ar... ribus vastæ magnitudinis, pulchris & ramosis, cuius f... hederaceis similia sunt, Ocoçol Indi vocant, cortice cr... so, cinereo, qui incisus aut vulneratus crassum Liquid-a... bar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris caula... miscetur, vt scilicet suauiùs & diutius spiret in suffitibu...*

Ocoçol.

V B I *nascuntur eiusmodi arbores, fragrantißimu... aë...*

is odor, adeò vt Hispani primùm eò appellentes, istic mata nasci, atque adeò eas aromatiferas esse arbores stimarent.

TANTA *quantitate in Hispaniam infertur Liquid-bar, vt mercium vicē suppleat, vtribus & doliis eo im-is: eo etenim hîc vtimur in suffitibus, odoramentis, pa-s, Styracis liquidæ loco, cuius odor proximè ad hunc ac-t: adeò autem validus est, vt celari, etiam suffitibus non tum, non poßit, & totas ædes, si eius sit copia, atque plateas suo odore impleat.*

PLVRIMVS *in medicina illius vsus: nam calfacit, at, resoluit, & anodinū est. Cerebrum, per se illitum, aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus li-, omnigenosq́ dolores à causa frigida, emplastri modò situm, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, stomachici r adhibitum: etenim ipsum roborat, concoctionem in-digerit, concoquit, & appetentiam excitat.* Liquid-ambar facultates.

VM *Styracis, Ambari, & Moschi momēto mixtum astri consistētia, & scuti forma super alutam exten-omnibus prædictis morbis maximè prodest, eiusq́ em-i ob insignes facultates in hac vrbe laus est. Calidum secundi gradus, humidum in primo.*

X *eo recèns collecto, & istic reposito, vbi per se tenuior ubstantia stillare poßit, oleum quod de* Liquid-am-*uncupant, elicitur, multo perfectißimum, illoq́ longè is. Sunt qui expreßione etiam eliciant, vt maiorem itatem colligant: nam chirothecis imbuendis pluri-absumitur.* Oleum de Liquid-ambar.

TILE *est medicamentum ad plerosque morbos fri-nam calfacit, resoluit, & omnem tumorem emollit: vteri tumoribus, & obstructionibus prodest, menséss-ouocat: Calidum ferè tertio gradu.* Eius facultates.

CIENDVM *tamen est, plerosq́ liquidam istam*

 styra-

ſtyracem ex India inferre non perinde bonam, quonia[m] ramis eius arboris comminutis & coctis pinguedinem natantem colligunt, venduntq́ pro legitimo.

EIVS *arboris pampini & ſummitates in faſcic[ulos] collecti, veſtibus & ſtragulis ab Indis inſerũtur, odoris g[ra]tia, in eumq́ vſum Hiſpanis etiam vendunt.*

Balſamum.

Balſamum.

LAVDATISSIMVS *ille liquor, qui, ob excelle[ntes] & mirabiles effectus,* Balſamum, *ad veri Balſami (q[uod] in Aegypto naſcebatur) imitationem, nuncupatur, in [Hi]ſpania noua elicitur ex arbore Punica malo maiore, c[uius] folia, vrticæ ſimilia, ſerrata & tenuia ſunt, Indi Xilo [ali] mora Zilo] vocant.*

Balſami extrahendi duplex ratio. Prior. Altera.

FIT *autẽ duobus modis. Vno, multis inciſuris vuln[era]to arboris cortice, qui tenuis eſt, è quibus liquor emanat [te]nax, ſubalbidus, excellẽtiſſimus & perfectiſſimus, ſed [in] pauca quãtitate, vt ad nos non inferatur. Altero, Indis modũ familiari, in eliciẽdis ſuccis ex quauis arbore. Ra[mos] atque etiam truncos arboris aſſulatim & minutim co[nci]ſos, in lebetem ampliſſimum iniiciunt, multa deſuper [in]fuſa aqua: bulliunt omnia & feruent quantũ ſatis eſſe [pu]tant: igne ſublato, frigeſcere ſinunt, & conchyliis oleum [ſu]pernatans colligunt. Id verò eſt, quod in has regiones in[fer]bitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, od[oris] ſuauiſſimi. Vaſculis argẽteis, vitreis, ſtanneis, aut fictil[ibus] vitratis aſſeruatur, aliam omnem materiem penetrans.*

IN *medicina huius vſus receptus eſt, nõ nuperrimè, [ſed] ſtatim eo ferè tempore quo Hiſpania noua nobis patefa[cta] eſt: nam cùm* Hiſpani Indos *ſua vulnera hoc ſucco glu[ti]nare animaduerterent, illos ſtatim imitari cœperunt.*

Balſami æſtimatio.

CVM *primùm in Hiſpaniam illatum eſt, ob eius in[si]gnes facultates magna fuit, vt decet, æſtimatione: illius [vn]cia nunc viginti, nunc decem ducatis æſtimabatur; at n[unc] temporis, eius libra non pluris quàm tribus aut quat[uor]*

duca

catis æstimari solet. Romam primùm delati vncia cen-
n ducatis veniit: postea, tanta quantitate illata, vilesce-
cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, vt solet in re-
n abundantia siue raritate plerumque contingere. Nam
n magno venîret, omnes eius virtutes admirabantur
ue requirebant: postquam verò imminutum est pre-
m, nõ æstimatur, cùm tamen idem Balsamum sit quod
t cùm centum ducatis vncia venderetur.

ET *sanè, licet nihil aliud nobis intulissent Indiæ, quàm*
mirabile Balsamum, Hispanorum tamen labor in illis
estigandis non inutilis existimandus est: etenim iã mul-
annis periit id Balsamũ quod in Aegypto nasci solebat,
vsquam gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus
max. illius loco Balsamum nouæ Hispaniæ dedit, quod
o iudicio inferius non est Aegyptiaco, si mirabiles eius
ctus & vtilitates consideremus.

TRIFARIAM *verò in medicum vsum recipitur:* Balsami triplex vsus.
n aut interiùs assumitur, aut exteriùs inducitur, aut
dicamentis chirurgicis admiscetur.

INTVS *assumptum manè ieiuno vẽtriculo, asthma-* Interiùs assumptum.
is vtile est, & vesicæ doloribus: menses etiam ciet, vt &
i modo subditum. Eius quatuor aut quinque guttulæ vi-
aut aqua rosacea in cochleari exceptæ, & diluculo sen-
i in guttur instillatæ, sic vt linguã non contingant (nam
lsami sapor diutius in ore hærẽs forsitan nauseã etiam
ueret, nonnullis sanè cibi appetentiã deiecit) veteres sto-
chi dolores finiunt, ipsum roborant, coloremq́ cõmen-
nt & anhelitum. Iocinori prodest, obstructiones aperit,
que iuuentam conseruat. Magnæ existimationis vir mi-
probè notus, ab eius vsu nullos dolores sensit, & tametsi
ex, tam validus est, vt iuuenis videatur. Phthisicos le-
t, & sterilium vterum expurgat, pessi modo adhibitum.

FORIS, *calidum cum plumula illitum, omnes cru-* Foris additum.
itus ex humoribus frigidis prouenietes tollit, præsertim si

 linteum

linteum Balsamo delibutum adponatur. Tumores œde[...] todes discutit & absumit : quamlibet corporis partem [...] borat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet; omne[...] humorem noxiũ absumendo, dolores tollit. Paralyticis [...] currit, cerebro, ceruice, spina, & ea parte quæ paralysi [...] tata est, inunctis: eadem ratione ad omnes neruorum m[...] bos & cõtractiones vtile est. Stomacho illitum, eum ro[...] rat, concoctionem iuuat, & flatibus obstructionibusq; li[...] rat, sicuti & lienem, quem etiam emollit. Nephritid[...] nec non vẽtriculi dolores à causa frigida aut flatibus or[...] calidum loco dolenti impositum sedat: idem præstat p[...] calido inditum, sicq; adpositum. Vrinam ciet & expelli[...] litum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præs[...] tim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem [...] siduum discutiat.

Cheirurgicis medicamentis inditum.

CHEIRVRGICIS *remediis inditum, valde v[...] est: & quia molestum esset omnia enumerare, eius iud[...] relinquo, qui illo vtetur, vt id scilicet aliis medicame[...] commisceat, quæ ad rem vtilia esse iudicabit. Vulgare [...] nè admodum est eo in recentibus vulneribus vti; nam sta[...] illa sine suppuratione glutinat, quinetiam in iis vtile, [...] contusio adglutinationem impedit; quòd statim digerat, [...] reliqua præstet quæ ad vulneris vsque glutinationem n[...] cessaria sunt, vt non abs re Pauperum cheirurgia cens[...] poßit: eaq; de causa paucæ sunt in hac vrbe ædes, in qui[...] non seruetur Balsamum. Neruorum, iuncturarumq; v[...] nera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, c[...] tractionemq; prohibet. Capitis vulnera curat, modò cr[...] nium illæsum sit: sic etiam omnia recentia vulnera in qu[...] libet corporis parte, modò sint simplicia. Antiqua vulner[...] per se, aut cum alio vnguento impositum, emundat, & [...] cicatricem perducit. In diuturnis febribus, spina eo calen[...] inuncta dimidia hora ante paroxysmum, & illico quinq[...] aut sex guttis illius in vino sumptis modo prædicto, horr[...]*

discutiuntur, si ter aut quater id remedium repetatur.
GVSTV est acuto, & aliquantulum amaro: vnde
igere licet, adstrictionis particeps esse, calidũ & siccum
ecundo gradu.

NVNC ex noui orbis continente magna quantitate
erri cœpit Balsamum incisis arboribus extractum, iis si-
ibus quæ in noua Hispania nascuntur, vbi Balsamum
octione colligitur. Sunt autem eæ arbores vastæ magni-
inis, & ad radicem vsque ramosæ, duplici septæ cortice,
ero crasso Suberini modo, altero tenui, interno, mate-
n arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque cor-
m est spacio, incisione Balsamum educitur, alba limpi-
imaq; lacryma suauißimi odoris, qui insignes faculta-
statim prodit. Et certum est illius guttulam potiorem
, alterius quod decoctione extrahitur arroua, hoc est,
libris, tametsi miraculosos eius viderimus effectus.

Balsamum purius.

Balsami arboris historia.

HVIVS fructus (qui penes me est) exiguus pro arboris
gnitudine: etenim ciceris aut pisi grano maior non est,
ari gustus aliquantulum, inclusus extrema siliqua an-
ta, digitum longa, alba, & simplicis regalis Hispanici
uitate. Eo fructu sese suffiunt Indi, ad capitis dolores &
uxiones.

Balsami fructus

Resina abiegna.

IBIDEM etiam colligitur liquor siue resina, quam
egnam vocant, ex arboribus feris (quæ neque Pinus, ne-
cupreßi dici possunt) Pino altioribus, & Cupreßi mo-
rectis. In harum arborum cacumine vesiculæ quædam
scuntur magnæ, & paruæ, quibus confractis guttatim
at liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis
ipiunt, sed tanto labore & molestia, vt multi viri exi-
am admodum quantitatem singulis diebus cogant.
EIVS vsus est in omnibus ad quæ Balsamũ conuenit:
uidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida

Resina Balsami facultatibus prædita.

& flatulenta progenitos mitigat. Utilis item est stom vitiis ab humore frigido aut flatibus, sumpta ex modic no albo, vt in Balsamo edocuimus.

Resina Carthaginensis.

Resina Carthaginensis, & eius facultates.

N V N C *etiam nobis mittit Carthago noui orbis p uincia resinam quandam purißimam & odoratißim abiegna aut Terebinthina Veneta multo præstãtiorem, dem facultatibus seu maioribus præditam, quàm sit se ctißima Terebinthina. Experientia docuit, vtiliter in neruorum, articulorum, pedumq́; vulneribus, & antiq vlceribus: magno etiam commodo, ea elota & præpar matronæ sibi faciem oblinunt.*

Tabaco.

P L A N T A Tabaco *antiquitus in vsu fuit Indis, H spaniæ præsertim nouæ accolis; ad vulnera curãda. Pau ante annos in Hispanias delata, magis ad ornandos hort quàm ob eius facultates: nunc verò multo celebrior est facultates, quàm propter elegantiam.*

Picielt.

Tabaco.

N O M E N *legitimum apud Indos est* Picielt: *na* Tabaco *nomen ab Hispanis illi inditum, ab insula qu dam eius nominis, vbi frequentissima nascitur.*

Tabaco historia.

M A G N A *altitudine assurgit, & interdum malu Assyriam, quam Limonẽ vocãt, æquat, caule recto mul prægrandibus ramis brachiato: folio mali Assyriæ ferè, ampliore, veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & a qu intulum hirsuto, vti tota plãta est. Florem fert in sum mis ramis Campanulæ modo, candidũ, medio purpurasc tẽ, quo decidente succedunt veluti capitula papaueris n gri, quibus continetur semen valde exiguũ, colore ex cin reo nigricante. Radix crassa est & multifida, & lignos intus crocea & amara, quæ facilè cortice suo delibratu aliqua tamen facultate præditam esse non intelleximus.*

Tabaco natales.

N A S C I T V R *plerisque Indiæ locis, humidis præse tim & vmbrosis, & exculto leuiq́; solo. Seritur omni tem por.*

re: cùm verò prodiit, à frigore præseruanda est, & secun-
m parietes plantanda ad eorum ornatum: siquidem toto
no viret, Citriorum modo.

FOLIORVM dumtaxat est vsus (tametsi eorũ de-
tu quidam semine vtantur) eaq; vt asseruari possint, filo
iecta in vmbra suspenduntur & siccantur; deinde aut
egris, aut in puluerem tritis, vtuntur.

CALIDA & sicca est in secundo gradu: itaque cal-
cit, resoluit, mundificat & aliquantulum adstringit, vt
sequentibus facultatibus iudicare licebit.

FOLIA huius plantæ calefacta & imposita, præsens
Cephalæa & Hemicrania sunt remedium, si morbus ex
usa frigida aut flatibus ortus sit; sæpius verò sunt repetẽ-
, donec morbus tollatur: sunt qui caput oleo florum mali
antij priùs inungant. Idem remedium rigidis ceruicibus
e Tetano vtile est, & in totius corporis doloribus ab ea-
m causa ortis.

Tabaco facultates variæ.

DOLORES dentium à causa frigida non modò finit,
nte priùs deterso aliquo linteo eius succo delibuto, & fo-
in pilulam conuoluto, dentiq; indito, sed etiam, ne cor-
ptio serpat, prohibet.

PECTORIS vitiis, tussi veteri, asthmati, & similibus
frigido humore ortis morbis, foliorũ decoctum ex aqua,
eclegma ex eius decocto, vtilia sunt. Serapiũ è saccharo
foliorum decocto paratum, paucaq; quantitate sum-
ũ, putres humores pectoris eiicit. Asthmaticis interdum,
rum fumus ore exceptus opitulatur: sed necessarias eua-
ationes præcedere opus est, si mora ferri possit.

Serapium ex Tabaco.

SVB cineribus calefacta folia, & sordida, non excussis
neribus, calidaq; sæpius imposita, ventriculo perfrictioni-
s & flatibus laborãti auxilio sunt. Viridia folia alij ma-
bus oleo inunctis confringunt, & sic imponunt. Vẽtriculi
Lienis obstructionib⁹ atq. scirrhis folia pauxillo aceto in-
ta, diuq; illita & adfricta, vtilia sunt; sed his deinde folia
calefa-

calefacta, aut lineus pannus succo foliorum calente in-ctus, singulis diebus superimponēda. Foliorum defectu, p- uis communi vnguento obstructiones aperiente excipit & pars obstructa, aut tumore affecta, diu inungitur.

Cruditatibus ventriculi.

INDICÆ mulieres valde commendāt in puerorū & etiam grandiorum stomachi cruditatibus: nam ven inferiore priùs inūcto oleo lucernarū, & foliis sub cineri calefactis, altero vētriculi regioni, altero tergori qua vēt culū spectat, positis, eas concoquunt, & aluū emolliunt; quoties opus erit, renouentur. Latas & teretes vētris tin expellit foliorū succus cum saccharo coctus, & depurat pauca quantitate sumptus: vmbilico tamen etiam im p nendum folium tritum, & aluus deinde clystere eluend

Nephritidi.

NEPHRITICIS & flatulentis doloribus folia s cineribus, vt antè, calefacta, & quàm calidè fieri potest a posita, magnū adferunt leuamen, idē remediū, quoties op erit, repetendo. Cōmodè etiam clysteribus iniicientur, at etiam fomentationibus, & emplastris admiscebuntur.

Vteri suffocationi.

IN suffocationibus vteri, folia probè calefacta, & vm bilico, vteriq; regioni imposita, præsens adferūt remedium quòd si (vt fit interdum) animi deliquium subsequatur, fu mus illorū naribus obiiciatur, ilico liberabitur: quod reme diū Indicis mulieribus adeò vulgare est, vt ea de causa Ta baci folia diligēter adseruēt & magnifaciāt. Sunt verò qu odorata vmbilico priùs admouent, deinde foliū superimpo nūt. Maximè autē conferunt aut Tacamahaca, aut oleum de Liquid ambar, aut Balsamum, aut Caraña, aut ex hi omnibus emplastrū cōstans, & in vmbilico assiduè gestatū.

Articulorū dolori.

ARTICVLORVM doloribus (modò humores fri- gidi sint, vel saltem non nimium calidi) efficacißimè folia calida adhibentur, aut eorum succo calente pannus lineus intinctus: etenim humores resoluunt & digerunt, ideóque etiam tumoribus œdematodis, foliorum succo calido priùs elotis, vtilißimè imponuntur.

PERNIO-

PERNIONES sanare, si ter aut quater huius plan- foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum le abluantur, experientia docuit. Pernionib.

VENENIS, & toxico perniciosissimo, quo Canni- les suas sagittas illinũt, resistere, paucis abhinc annis ex- rti sunt nonnulli: nam antè, sublimatum vulneribus in- rgere solebant. Toxici autem vires infringere hac ratio- sciuerunt Hispani. Tabaco alexipharmacũ est.

CONTIGIT vt quidam Cannibales in suis cymbis D. Ioannem de portu diuite nauigarent, Indorum, atq; am Hispanorum (si quos reperissent) telis suis venenatis nficiendorum causa. Eò appellentes, Indos & nonnullos ispanos conficiunt, plerosque autem vulnerant: cùm verò blimato carerent, à quodam Indo edocti sunt, vt Tabaci ccum expressum suis vulneribus imponerent, & ipsa de- de folia trita: sedati sunt ilico dolores Dei beneficio, & ea mptomata quæ huiusmodi venena subsequi solent, vene- m superatum, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius antæ aduersus venena vti cœptum est. Rex ipse Catholi- s, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iussit in tture, & toxico, quo venatores vtuntur illini, & paulo st foliorum Tabaci succum satis copiosè instillari, & ipsa ia trita supra vulnus ligari: liberatus est canis non sine nium admiratione. Occasio experiendi Tabaci aduersus venena.

EODEM modo venenatis pestiferísque carbunculis posita crustas inducunt, deinde curationem adferunt: ad ictus morsúsque virulentorum animalium præsens t remedium. Carbunculis.

RECENTIBVS vulneribus imposita, ilico sangui n sistunt, eaq; glutinant: quòd si maiuscula sint, vino ùs eluentur, & labiis vulnerum coniunctis, succus folio- n inspergetur, & ipsa folia trita supra vulnus alligabun- : postridie reliquísque subsequentibus diebus idem ordo uabitur, victusq; ratio necessaria. Recentibus vulneribus.

VETE-

Gangrænis. VETERA vlcera, Gangrænásque succus instilla[tus] & folia trita imposita detergēt, curant, & ad cicatri[cem] perducunt, purgato videlicet priùs corpore ex medici c[on]silio, & mißione etiam sanguinis, si necessaria sit, facta: [de]inde obseruata, quæ conuenit, victus ratione.

Animalium vlceribus. PORRO non modò in hominibus eiusmodi vlcera [cu]rare, sed etiam in animalibus ipsa experientia docuit: n[am] per vniuersam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, [&] alia animalia infestāt, quæ facilè ob regionis humiditat[em] extremam putrescunt & vermibus scatent: quibus sole[bant] inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: [et] cùm magno istic veneat, plerumq. quod vlceribus inspe[r]gebatur, pluris constabat, quàm animal curandum æst[i]mari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus e[x]perti, illius etiā vsum ad putrida, fœtida, vermibusq; sc[a]tentia animalium vlcera transtulerunt, atque adeò co[m]pererunt, succum eius instillatum non modò vermes nec[a]re, sed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perd[u]cere: prodest etiam iumentorum exulcerationibus, ideó[q;] Indi Tabaci puluerem semper circumferunt.

Polypo. QVENDAM noui nariū vlcere laborantē, è quo [sa]nies manabat, non sine contagij suspicione: meo consilio i[n]stillauit foliorū Tabaci succum: à secūda instillatione mu[lti] vermes exciderūt, deinde pauciores, & post aliquot dies [sa]natū est vlcus; sed quæ erosa erāt, non restituta. Illius etia[m] foliis impetigines, & capitis scabies vtiliter confricantur.

Tabaci fumus Indis frequens. HÆC est celebrata illa Indicis sacerdotibus plāta, qu[a] vti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos mo[s] erat, Sacerdotes de bellorum euentu, aliisq; magni momē[ti] negotiis consulere. Consultus sacerdos, istius plātæ folia sic[ca] vrebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in exstasin quandam raptus cadebat, omni motu priuatus; sicq; permanebat aliquam[diu]. Discussa eius fumi facultate, ad se redibat, referebatq;

nego-

itium cum dæmone contulisse, & responsa dabat am-
ua, vt, vtcumque euentus succederent, illis facilè per-
leret, sic se prædixisse: eoq; modo barbaros illos homines
erè decipiebant.

CÆTERVM *vulgus etiam Indorum eum fumum*
os & nares recipit animi gratia, cùm insomnia videre
rdum, & extra se quasi rapi cupit, tum etiam de suo-
n negotiorum euentu, ex insomniis quæ apparuerint
nunciaturum. Nam vt impostor est diabolus, herba-
q; facultates nouit, illos huius vires edocuit, quo, appa-
ibus eiusdem insomniis, miseris hominibus imponat.

AT *non est recens, plantas quasdam inueniri, quæ*
nducatæ, aut intrò assumptæ, vanas species & imagi-
obuersari faciant. Siquidem Diosc. cap. de Solano ma- Solanum
o, seu furioso, eius radicem drachmæ pōdere ex vino po- furiosum.
t, facere species vanas imaginesq; non iniucundas ob-
sari scribit, sed duplicatum eius modum ad tres vsque
, mentis alienationem afferre, quadruplicatum interi-
re. Anisum si quis dormiturus edat, somnia excitari iu- Anisum.
da & suauia: contrà Raphani *esu, grauia & turbulen-* Raphanus.
& sic de plerisque aliis.

GARÇIAS *ab* Orta *refert Bangue plantæ succum* Bangue.
admixtum, mentis alienationem facere, insomnia ex-
re, & omni solicitudine liberare, veluti etiam Opium, Opium.
d Orientalibus Indis *admodum familiare est: de quo*
lta apud Garçiam.

SIC *& nostri Indi, oneribus ferendis aut aliis labori-*
defatigati, Tabaci fumū hauriunt, & ilico, quasi men-
lienati, corruūt: excitati verò, refocillatos eo somno, &
s recuperatas sentiunt. Eorum exemplū secuti Aethio-
pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hau-
nt; quo fit, vt eorum domini egregiè eos castigent, & il-
Tabaco exurant, quo ansam auferant sæpius illo vten-
làm tamen, vti non desinunt.

VSVS

Pilulæ famē sitimque sedantes.

VSVS est etiam Tabaci apud Indos, famis sitisq dandæ gratia hoc modo. Conchylia quædam cochleari uiatilium vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & liorum Tabaci æquas partes sumūt, manduntq́, done vtrisque massa quædam fiat, quam in pilulas piso ma confingunt, atque in vmbra siccatas in vsum reponūt. cturi iter per deserta, vbi neque cibum, neque potum uenturos se putant, harum pilularū secum delatarū v inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquo aßiduè sorbent, qua absumpta, aliam reponunt, atq́ i aliam, donec peregrinationem triduanam interdum quatriduanam, absoluant: istaq́ ratione toto illo temp neque famem sibi molestam esse, neque sitim asserunt: ius causam esse puto, quòd sorbentes aßiduè pilulas i etiam humores pituitosos è cerebro eliciunt, qui deglutit in ventriculum demißi, naturalē eius calorem humect sed ab eo tandem absumuntur, aliorum ciborum defec vt in multis animalibus obseruare licet, quæ tota hiem suis latibulis se continent sine alicuius alimenti copia, q calor naturalis occupatus est in pinguedine absumen quam æstatis tempore collegerunt.

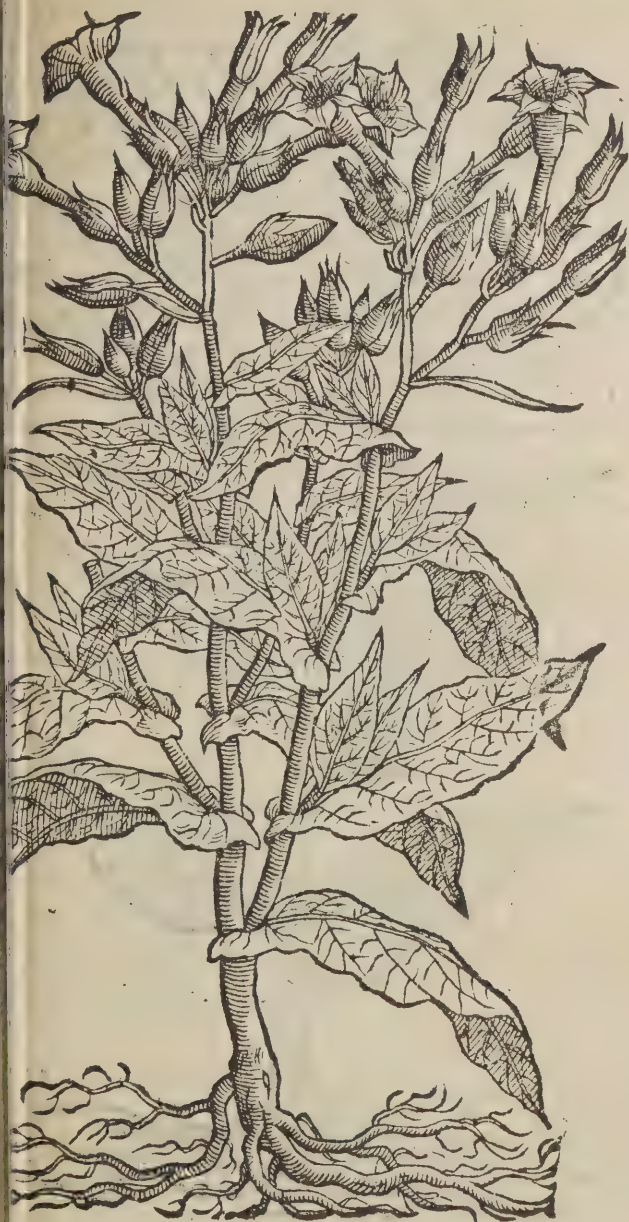
HÆC sunt quæ de celeberrima hac planta Taba eiusq́ facultatibus colligere potui.

Petum. Nicotiana. Herba Reginæ. Herba sancta. Perebecenuc.

BRASILIANIS, à quibus semen primùm in Lusitaniam latum, hęc planta dicitur Petum; Galli, quòd D. Ioannes Nicotius, R gius aliquãdo in Lusitania Orator, eius semen primus ad Reginā m trem detulerit, illiusque facultates docuerit, Nicotianam, & Herb Reginæ nominarunt. Alij, Herbam sanctam, ob insignes eius virtut nuncuparunt. Ouiedus lib. Hist. xj. cap. v. in Hispaniola insula, v copiosè tum tēporis nascebatur, Perebecenuc vocari tradit: mihi cu Hyoscyami nigri descriptione plurimum conuenire videtur.

Petum historia.

EST verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, i terdum amplior, multis alis crassisque ramis concaua, folia numer sa, ampla, densa seu carnosa, pinguia, graui odore, feruido & acri g stu. Flos extremis ramis nascitur copiosus, ex albo purpurascens, o longus, & tubæ in modum cõcauus, extrema parte latus & pentag nus, cuius color frigoribus magis intendi solet. Huic succedunt siliqu Digitali ferè similes, semine plenæ ex rufo nigricante, pusillo, Papau ris multo minore,

ivs duo sunt genera. Nam vnum amplo latoque est folio, in-
im cubitali longitudine, pedalíque latitudine sine pediculo cau-
mplectente. Id altiùs assurgit, & flos ordine per ramulorum lon-
inem illi nascitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore
lio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocant, simili; sed acu-
longóque pediculo ramis inhærens: flores huic veluti per vm-
nascuntur saturatiores aliquanto. Vtriusque radix lignosa est &
fida. Sed & horum semine deciduo, sponte in nostris hortis ter-
ædam & dubia species nata, superioribus paullo humilior, cuius
vt in priore, caules amplectuntur; sed multo angustiora, etiā in-
undi generis foliorum amplitudinem: floribus tamē saturatiùs
tibus, magis hoc, quàm illud æmulatur.

Petum genera duo.

ORET calidioribus regionibus Iunio & Iulio, semen Septem-
aturescit (vidi in Lusitania tota hieme florentem) at hîc à men-
gusto in hiemem vsque floret, & subinde semen profert, deinde
gelu flaccescit, perítque tota; neque hieme asseruari potest, nisi
dum difficulter, idque fictilibus aut capsis ligneis, in quibus fa-
fornicem aut penum illatis.

ASCITVR omni solo, & semel sata, seménque ad maturita-
erducens, seipsam deinde serit, nec opus habet alia satione. Si ta-
erenda erit, Augusto aut Septembri id fiat, quoniam semen ex-
diutissime sub terra latet antequam germinet: & Martio aut
ata primùm Augusto germinat.

Natales.

VD nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob
es facultates, præsertim à nobilibus quibusdā matronis rei her-
studiosis, quæ foliis eius recētibus, aut in vmbra siccatis, & stil-
illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter vtuntur ad
antiqua, putrida, maligna, gangrænas, scabiem, impetigines, li-
, oculorum nebulas, felici cum successu; multísque miseris ru-
uxilio sunt.

Facultates.

NT qui folia singulis diebus manè à ieiunis mandi iubent, vt
ta liberentur, quoniam multam pituitam in os attrahat, eámq.
es inferiores defluere prohibeat.

ROLVS Stephanus Prædij rustici Gallico sermone conscri-
2. cap. 76. experientia comprobatum esse scribit, eius folia stru-
iliter illini, illitísque stillatitium liquorem asthmaticis auxilio
summa. Panacea quædam est ad omnis generis morbos.

IVD eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hir-
nguí ve, licet succulento, flore minore, & per extremum rotun-
lescente, ante viginti annos Europæ innotuit: Dodon. Hyoscya-
luteum nuncupauit. Ad pleraque etiam conferre certum est,
superiore longè imbecillius.

Petum tertium.

Herba Ioannis Infantis.

IC *prætermittenda non videtur ea planta qua vsi qui Hispaniam nouam nobis aperuerunt, in curādis ribus. Cuius vsum primus ostendit Indus quidam Hi-*

Herba Ioannis Infantis.

 spani

ſpani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo hac
denominata eſt.

Eius hiſtoria. EXIGVA eſt planta, foliis Oxalidis, aliquan
villoſis, ſiue hiſpidis.

Facultates. VIRIDIS præmanſa aut trita, vulneribusq́
ſita, ſanguinem ſiſtit, eaq́ conglutinat. Neruorum
rumq́ partium vulnera digerit, & mundat, & d
ad cicatricem perducit. Iiſdem viribus pollet ſicca in
nem redacta, quæ ad vulnera carne explenda, viridi
præfertur.

Radices venenis aduerſantes.

Radix veneuis reſiſtens. EX Charcis prouincia Perüana, radices quædam
uebuntur Iridis radicibus valde ſimiles, ſed minores,
culnei folij odore.

Contrayerua. HISPANI Indias inhabitantes Contrayeru
pellant, quaſi dicas alexipharmacum, quoniã earum
uis ex albo vino ſumptus, aduerſus omne venenum,
cunque tandem ſit generis, præſentiſſimum eſt remed
(vno ſublimato excepto, quod ſola lactis potione exſti
tur) vomitione illud reiicere faciens, aut per ſudores
cuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hauſto,
ferunt. Ventris etiam animalia pellit.

Temperamentum. GVSTATA radix, aromaticũ quiddam ſapit cũ
monia coniunctum: quare calida videtur ſecundo gra

Guayacan.

TRIA ex Occidentali India deferuntur hodie
orbe celebratiſſima, quorum in Medicina facultates
inſignes repertæ ſunt, vt nunquam auditum ſit, tam i
rabiles morbos vllis alius medicamentis ſanatos fuiſſe; n
pe, Lignum quod Guayacum vocant, Radix Chinæ,
çaparilla. De China, quæ à Luſitanis ex India Orie
adferri putatur, ſuo loco dicemus. Auſpicabimur itaq
Guayaco, veluti primo medicamento ex Indiis delato

omni

nium optimo, vt ipsa experientia & multorum anno-
n vsu comprobatum est.

GVAYACAN, à nostris lignum Indicum dictum, Guayacan.
ndanter nascitur in Insula S. Dominici, quæ fuit pri-
noui orbis ab Hispanis occupata: cuius vsus primùm
ratione nobis innotuit.

MAGNIS doloribus morbi Gallici (quẽ ab Inda mu- Lues venerea.
contraxerat) Hispanus quidam torquebatur: eius fa-
us Indus, in illa prouincia Medicum agens, aquam
yaci propinauit, qua non solùm magnis illis cruciatibus
auit, sed pristinæ sanitati eum restituit. huius exem-
plurimi alij Hispani, simili morbo infecti, curati sunt.
morbi cura Hispali statim euulgata est, ab his qui ex
sula redierunt; hinc per totam Hispaniam, & inde per
rsum orbem, quem hæc scabies occuparat. Et certè in
orbo curando, nullum est medicamentum eo præ-
us aut certius: nam si, vt decet, procedat curatio, &
mpore ista aqua propinetur, certißimũ est huic mor-
itatem perfectam adferri; nec recidiuam pati qui si-
e laborabat, modò in idem cœnum non se prouoluat
. Sicq; Deo visum est, vt vnde manauit morbus, inde
etur remedium: nam ex Occidentali India primùm
rlata est illius morbi origo, præsertim autem ex in-
Dominici, vbi tã familiaris est, quàm apud nos pa-
u morbilli, neque eius contagium magnopere quis-
formidat. In hunc autẽ modum propagatum fertur.

NNO salutis humanæ 1439. eo bello quod Neapoli Lues venerea Europã inuadit.
est à Rege Catholico aduersus Galliæ Regẽ Caro-
gnomine magno Capite, Christophorus Colonus, ex
lla profectione, quam noui orbis conquirendi causa
rat, rediit: & detectis S Dominici aliisq; insulis, in-
polim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cũ Gallo
uiros & mulieres deduxit. Commeantibus vltro ci-
xercitibus, Hispani primùm cum Indicis mulieribus,

& Indi cum Hispanis consuetudinem habuerũt: dein
Italos & Germanos serpsit hoc malum, postremò etiam
Gallos, & sic per vniuersum orbem.

Morbus Gallicus. Morbus Neapolitanus. Scabies Hispanica. Serpigo Indica. Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici.

INITIO diuersa nomina sortitum est. Hispani, stimantes à Gallis contagiũ venisse, morbum Gallicũ cuparunt; Galli contrà, Neapoli se consecutos esse put Neapolitanum vocarũt; Germani, ex Hispanorum co bernio hanc scabiem ad se manasse videntes, Scabiem spanicam appellarunt; alij Serpiginem Indicam, eamq rissimo nomine, cùm inde prima sit huius mali origo. primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones runt de huius morbi causa & origine. Nonnulli ex corruptis, succumq́ melancholicum & adustum gene tibus, quibus in summa rerum inopia exercitus vesci quales sunt plantæ siluestres, olera, radices, caro asi equina, originem sumpsisse existimabant: Alij siderum turni & Martis coniunctionibus acceptũ ferebant; ea ob causam varia nomina indiderũt; vti Lepræ, Lichen Mentagræ, Sphaceli, Elephantiasis: & cùm certam n qualitatem assequi non possent (nouum morbum esse i rantes) ad prædictorum morborum à Veteribus descri rum genus aliquod reducere conabantur.

Guayacan. Lignum Indicum.

CÆTERVM vt ad institutũ reuertamur, Gu can nomen est Indicum, sed per vniuersum orbem co tum, tametsi etiam à nonnullis Lignum Indicum cupetur.

Guayacan historia.

DE hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum dicentes, aut Buxi speciem, aut aliis nominibus appella Sed vt nouum arboris genus est, nec in his regionibus, vllis aliis toto orbe Veteribus descripto conspectum, se nuper inuentis solummodo; sic nobis noua erit arbor: v sit, magna est, Ilicis magnitudine, ramosa, matrice n gna, nigricante, materie quàm Ebenum duriore: co crasso, gummoso, seu pingui; &, cùm siccum est lignum

è decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem subuitur fructus rotundus, solidus, semina in se continens ſpili modo. Frequens in insula sancti Dominici.

ALIVD eius genus in insula S. Ioannis de portu diui- huic vicina, postea repertũ est, superiori ferè simile, sed ius omnino, & propemodũ sine matrice, odoratius & arius superiore; quo relicto, huius nunc vsus est; & ob andos effectus Lignum ſanctum nuncupatur, nec re, quandoquidem (ipsa experientia teste) altero præ- atius est: attamen vtriusque facultates sunt insignes in ando morbo Gallico, atque adeò vtriusque coniunctim separatim propinatur aqua, cùm ad morbum iam di- m, tum ad alios plerosque hac ratione.

Guayacan genus alterum.

Lignum ſanctum.

LIGNI minutim concisi, aut eius scobis vnciæ duode- , corticis eiusdem ligni contusi vnciæ duæ in sex aquæ tariis * macerantur fictili nouo aliquantulum capacio- viginti quatuor horarum spatio: fictili bene obturato, o & luculento igne coquãtur, ad quatuor aquæ sexta- ũ consumptionem. quod inde colligi poterit, si, dũ priores os aquæ sextarios infundis, bacillo aquæ altitudinẽ me- is. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo as- atur. Statim supra idem lignum, quod decoctum fuit, iantur denuo octo alij aquæ sextarij, coquanturq́ ad rum consumptionem: coletur hac aqua, & seorsum eruetur. Sumitur autem hoc modo:

Guayaci decoctum.

INFIRMVS, purgato corpore ex medici consilio iculum deligit apricum, quò neq; frigus neq; aër pene- re potest. Lectum ingressus, diluculo, aquæ prioris calidæ ias decem sumat, & egregiè operiatur vt sudare poßit rum horarum spatio: deinde sudore absterso, indusium efactum induat, atq; linteamina mutet: quatuor dein- ost horis, passæ illi dabuntur, & amygdalæ, panisq́ bis- tus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua secunda et quantum satis erit, etiã interdiu. Octo horis postquam

Decocti vsus.

 come-

comederit, ex priore aqua calente denuo vncias decē b
'riet, sudabit itē duabus horis, & à sudore, vti superiùs, m
dabitur: vna post sudorem hora, de iisdem passis, amyg
lis, & pane biscocto cænabit, & ex aqua secunda bi
Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, nisi v
nimium collabantur, quia eo casu, etiā præter supradic
pullus gallinaceus assus concedetur. In minùs robustis,
extremam illam victus rationem ferre nequeunt, nou
dies sufficient; quibus elapsis, pullus exiguus assus simil
concedetur. Si verò æger adeò tenui est valetudine, vt p
dictam istam victus rationem nullo modo ferre possit
initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quanti
tem sensim augendo. Elapsis quindecim diebus, deci
sexto purgabitur decem drachmis pulpæ cassiæ fistulæ
cribrum transmissæ, aut alio simili medicamento, & eo
tenuiorem aquam, siue secundæ decoctionis, bibet. Deci
septimo die ad priorem ordinem redibit, sumetq; manè
vesperi aquam prioris decoctionis, sudabit; eademq; vic
ratione vtetur, nisi quòd pulli loco dimidiam gallinam
sam edere poterit, & sub finem diætæ, aliquantulum pl
eamq; victus rationē in vigesimum vsque diem produc
quo tempore per cubiculum vestitus, & bene amictus, d
ambulare poterit. Quibus elapsis, denuo purgabitur, & p
alios quadraginta dies aquam bibet, selectissimā victus r
tionem obseruādo in rebus non naturalibus, mulieribus ab
tinendo, & vino, cuius loco simplicem eiusdē ligni aquar
aut, si eam fastidiet, aquam in qua anisum & fœniculu
decocta sint, bibet, eritq; cæna sobria, & sine carnibus.

HÆC est optima sumendæ aquæ Guayaci ratio, qu
multi desperati morbi curantur: atque illa aqua non e
præstantius vllum remedium ad curandam luem ven
ream, cuiuscumque tandem sit generis: radicitus eni
eam exstirpat.

Guayaci facultates. CONVENIT item hydropicis, asthmaticis, epilept
cis

morbis vesicæ & renum, doloribus iuncturarum, omni- morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medica- nta, præsertim si morbum Gallicum subsequantur.

PLERIQVE *hoc ligno varia medicamenta faciũt, inter illa serapium, quod sanè admodum efficax est: at o iudicio huius ligni vsum nemo vtiliorem experietur, ìm superiùs descripta ratione, sine vllius alterius medi- nenti admixtione. Dentes etiam confirmat & deal- hæc aqua, si sæpius eâ colluantur. Calidum & siccum in secundo gradu.*

Guayaci serapium.

HISPANICVM exemplar habet, tres açumbres, hoc est, tres uaras, quorum singulæ apud Hispanos liquidarum rerum libras & vncias quatuor continent: itaq. cùm vna açumbre binis sexta- eterum respondeat, eam mensuram aptiùs quàm per sextarios nê exprimere non potui, quorum sex veterum congium confi- ant, siue libras x.

ON incommodè huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus ingularium cap. 50. meminit, Brasilianis *Hyuourahé*, id est, res rara, cupata.

Hyuourahé.

RBOR est procera, cortice externa parte argenteo, interna sub- o, &, cùm recens à ligno detrahitur, lacteũ humorem resudante, salis, sed ad glycyrrhizæ saporem accedente: fructum fert pru- lediocris magnitudinis æqualem, auri purissimi colore, nucleum nentem exiguum, sed suauem admodum & tenellum, ægrisque expetitum. Illud verò propè incredibile, quòd ait alternis so- lodo quindecim annis fructiferam esse, & eum, qui arborem de- trabat, ter aut quater dumtaxat fructum in vita edisse.

Hyuourahé historia.

RA facultate præditus est eius arboris cortex, & Guayaco non ior putatur, idcóque à Christianis istic degentibus illius loco patur.

Hyuourahé cortex Guayacan vices supplet.

IVS verò vtendi ratio hæc est: Corticis minutim concisi certa titas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum spatio, do- ini rubri dilutioris seu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto nt per quindecim aut viginti continuos dies, obseruata leui diæ- ísque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modò vtile oc decoctum in morbo Gallico, sed etiam in reliquis frigidis pi- isque: nam humores extenuat & exsiccat, nec iniucundum est to.

Præparandi & vtendi ratio.

China.

NEMO *miretur, si dixero ex Occidentali India Chi- deferri, quandoquidem vulgo Lusitani ex Orientali a eam adferant. Nam cùm ex Hispania noua & Peru*

China Occidentalis.

vir illustris Dominus Franciscus de Mendoça rediit, m
gnam quandam radicem & alias paruulas mihi osten
bat, & percõtabatur an eas nossem. Chinæ radices esse,
admodum recentes & integras, respõdebam. Tum ille, S
nè recentes sunt, nam ipse eas in Hispania noua collegi: n
mireris istic Chinam nasci, siquidem breui videbis eti
inde Aromatum abundantiam deferri. Id facilè mihi pe
suasit, postquam vidi cum Rege conuenire de Aromat
copia in Hispanias inducenda, quæ iam ipse in Hispania n
ua serere & colere cœpisset. Vidi Gingiberis atq; Chinæ r
dices recentißimas inde delatas.

Chinæ historia. ESТ autem China, Arundinis maioris radici simil
nodosa, intus alba, interdum rubescens, foris rubra. Optim
est recens, ponderosa, solida, pinguis, non cariosa, sap
insipida.

Chinæ natales. NASCITVR in China Orientalis Indiæ prouinci
Scythiæ atque Sericaniæ finitima, maritimis locis, arun
nis aut vluæ palustris modo.

Chinæ vsus apud Indos. SOLIVS radicis est vsus apud Indos, ad curãdos di
ficiles morbos, apud quos magno in pretio est. Propinat
eius aqua in diuturnis & acutis morbis, febribus præsertim
etenim sudores prouocat, cuius rei gratia multi sanantu
Triginta sunt circiter anni, quòd Lusitani primùm in h
regiones illam intulerint, præclara de eius facultatibus pr
dicãtes aduersus omnis generis morbos, sed maximè Lue
veneream, in qua mirabiles effectus præstitit. Eius aute
parandæ hæc est ratio.

Præparandæ Chinæ ratio. RADICIS Chinæ minutim concisæ vncia fictili n
uo imponitur, huic adfunduntur aquæ sex sextarij, mac
ratur quatuor & viginti horarum spatio: fictili obturat
coquitur lento igne ex prunis incensis ad dimidias, quod
ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui; frigesci
colatur, atq; in fictili nouo asseruatur loco aprico, aut iux
ta ignem, vt diutius maneat incorrupta.

PVR

PVRGATO, vt decet, corpore, collocatus æger loco [...]rico & conueniente, ieiunus dictæ aquæ calidæ decem [...]ncias hauriet; duas horas aut paulo diutius sudabit: sudo[...] deinde absterso, indusium & linteamina mūdis & ca[...]factis mutabit; deinde in lectulo duas aut tres horas per[...]rabit; postea vestitus, calidè se in cubiculo continebit, quò [...]que aër neque frigus permeabit, genio indulgēs, & lepi[...]s colloquiis se oblectans. Circiter vndecimam, dimidium [...]llum coctum, aut gallinæ quartam partem cum pauco [...]le edet, initio prandij cyatho iusculi epoto: pro bellariis [...]rnes cotoneorū adponentur: potus erit similis aqua, quam [...]unus sumpsit, quia decocti tantummodo vnum genus est. [...]sumpto iusculo, vuas arillis emundatas, aut pruna passa [...]e ossiculis, & panis bene cocti crusta, biscoctúmve initio [...]andij edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aqua [...]m conserua aliqua propinetur. Octo post prandiū horis [...]ctum denuo ingrediatur, alias decem aquæ vncias quàm [...]lidè poterit, bibat, duas horas sudet; sudore deterso, indu[...]m & lintea calefacta mutet, post horā cœnet cōseruam [...]quā, aut vuas passas, aut amygdala, & aliquantulū bis[...]cti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorum carne [...]scatur, potu deinde abstineat. Hæc victus ratio triginta [...]ntinuis diebus obseruāda, nulla alia purgatione adhibita, [...]d per cubiculum calidum obambulans, & sese oblectans, [...] omnibus abstineat quæ illū offendere possunt. Purgatio[...] absoluta, bona victus ratio seruāda est quadraginta cō[...]uis diebus, vinoq; abstinendum & mulieribus: potus erit [...]Chinæ superioris iam decoctæ, deinde in vmbra resiccatæ, [...]cia vna, in sex aquæ sextariis denuo bullita ad dimidias. [...]ud verò diligenter curandū, vt Chinæ radix per quatuor [...] viginti horas semper maceretur ante decoctionē, siue [...] fiat in triginta, siue quadraginta dierum potius vsum.

Aquæ Chinæ sumendæ modus.

AD varij generis morbos vtilis est hæc aqua, luē vene[...]m cuiuscumq; generis, vulnera & vlcera antiqua, tu-mores

Chinæ facultates.

mores schirrhosos discutiens, articulorum dolorem solue & qualēcumq; podagram, sed coxēdices præsertim cur Inueteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: deflux nes omnes & rheumatismos sistit, bonum colorem con liat, icterum soluit, & omnem hepatis intemperiem eme dat, ad quam valde celebratur. Paralysin & omnes neru rum morbos sanat, atq. vesicæ: enterocelis vtilis, quia h morem, vnde generantur, absumit: frigidis omnibus mor & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omn flatus discutit. Febribus diuturnis, quotidianis, & errati prodest, sudoris insigni prouocatione, qua etiam in pestilei tibus febribus vtilem quidam arbitrantur.

Chinæ temperamentū.

SICCA *est in secundo gradu cum exiguo calore, id deprehendere licet ex eo, quòd aqua, cùm Guayaci, tu çarçæ-parillæ calefacit, & sitim excitat, hæc neque sitin ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile pro culdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admo dum efficax expertus sum.*

DE China Orientali, quæ sanè aliter describitur à Garçia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, consulat eius & Christophori à Costa Aromatum historiam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

Çarça-parilla.

çarça-parilla ex Hispania noua.

POST *Chinam, çarça parilla, cuius vsus huic vrbi primùm ab hinc circiter viginti annis innotescere cœpit, ex Hispania noua huc trāslata est, quoniam ea Indis pro præstanti medicamento erat, ad multos variosq; morbos.*

çarçæ-parillæ historia.

PLANTA *multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis, colore cinereo dilutiore, quæ interdum tam altè demittuntur, vt, qui integras eruere volet, ei profunda fossione opus sit: ramis nodosis & lignosis, qui facilè desiccantur: floréſne aut fructum proferat, ignoramus.*

çarça-parilla ex Honduras.

ILLA *multo meliorem & efficaciorem nobis deinde protulit prouincia Honduras, à superiore differēs, quòd illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior; hæc verò cinerea, nigrior, atque craßior.*

DELI-

DELIGITVR nigrior, recens, non cariosa, fractu contumax, quæq; assulatim frangitur, & ponderosa: nam quæ cariem sensit, & dum frangitur pulueru lenta est, inutilis existimatur. ça quæ delectus.

CVM eam Hispani primùm viderunt, çarçæ-parillæ nomen indiderunt, propter cognitionem, quam cum nostra çarça-parilla (quæ smilax aspera est) habet. Certè nostratem expertus sum simili facultate præditam, cū illa quæ ex Hispania noua adfertur, ad quam magis accedit, quàm ad hanc quæ in Honduras inuenitur. Gustu insipido est, & sine acrimonia, nec eius aqua, hordeaceâ sapidior est. Nominis occasio.

LONGE alia erat eius vtendæ ratio cùm primùm in medicinam recepta est, quàm nunc est: tum enim Indorum consuetudo obseruabatur, quā in suis morbis curādis vsurpare solent, ad quos profligandos maximæ reperiebatur efficaciæ. Verùm nostri sæculi deliciæ in causa fuerunt, vt eodem quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.

ÇARÇÆ-PARILLÆ selibra minutim concisa aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundebatur, donec omnino in mucaginem quandam resolueretur, quam deinde colabant, & exprimebāt. Huius liquoris ita expressi ... is capacem cyathum calidum mane hauriebant, deinde stragulis sese tegebant, & duarum horarum spatio sudabant. Quòd si interdiu sitis vrgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebāt, atque tantundē temporis, vt manè sudabant. Hic ordo triduo integro obseruabatur, vt neq; aliud ederēt aut biberēt, præter eum lentorem calidum expressæ çarçæ-parillæ. Hac ratione præparatam ego initiò plerumque propinaui; multosq; meliùs curaui, quàm nunc sanantur. Subsecuta est alia eius propinandæ ratio, videlicet: çarçæ præparandæ apud Indos ratio.

DVÆ vnciæ çarçæ parillæ, lotæ, confractæ, & minutim concisæ, in nouum fictile cum sex aquæ sextariis iniiciuntur, & vigintiquatuor horarum spatio macerantur: obtu- çarçæ parandæ altera ratio.

rato

rato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenso, ad qua tuor sextariorum consumptionem, eadem ratione vt G Guayaco diximus: refrigerantur, colantur, & fictili vitra to reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipso fictili aqu pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, c fictili vitrato asseruatur.

Vtendę modus.

PVRGATVS, *vt decet, æger, & calido cubiculo continens, manè decem vncias prioris çarçæ parillæ aq hauriet; sudabit duas horas; sudore deterso, indusiũ & lin teamina mutabit, vt in Guayaci potione dictum est. Ide sub noctem, octo post prandium horis (nam sub vndecima prandebit) faciet: post sudorem vuas passas, amygdala, e panem biscoctũ cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quin decim diebus hunc ordinẽ obseruabit, nisi imbecillæ fueri vires, tunc enim conceditur vsus carnium exigui pulli as sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad mini mum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebi aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquin purgabitur leni aliquo medicamento, atq; etiam trigesim die, omnia ea obseruando quæ in Guayaci decocto sumenc enarrauimus. Sed etiam post trigesimum diem bona vict ratione per quadraginta dies vtetur, vinoq; abstinebit e mulierum congressu. Hæc est vulgaris aquæ çarçæ-parill sumendæ ratio, cuius præparandæ modos secretiores etia expertus sum, quos hîc recensere nõ pigebit, ne quid eoru prætermittamus, quæ ad çarçam parillã pertinent, quan doquidem medicamẽtum est, cuius vsus & facultates ma ximè celebrantur.*

IAM *annus est sextus & vicesimus, quòd Syrupu confeci, non modò in hac vrbe, sed tota Hispania laudatiss mũ, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: na neq; calfacit, neq; inflammat, Guayaci videlicet siccita temperata, & çarça parillæ calore mitigato: hoc modo.*

çarçæ syrupus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *vnciæ duæ, Guayaci qua tuor*

uor, vt suprà dictũ est, præparatæ, Zizipha sex & trigin-
, pruna passa vigintiquatuor, vtraq; osſiculis repurga-
, florũ Borraginis semũcia, violarũ tantundẽ, hordei mũ-
aliquot grana, in sex aquæ sextariis lento igne coquun-
r ad quatuor sextariorũ consumptionẽ: colantur, & de-
huius decocti vnciis, vna syrupi violati admiscetur. Cali-
s mane & vesperi sorbendus datur, eodem seruato ordine Vtendi ratio.
i suprà dictus est, sudorẽ etiã (si prouocabitur) detergen-
. Cõceditur ab initio esus pulli gallinacei exigui, & reliqui
bi suprà enumerati, & bibitur simplex aqua çarçæ-paril- çarçæ aqua simplex.
, quæ fit ex eius semuncia in octo aquæ sextariis cocta, ad
uorum vel paulo amplius consumptionẽ. Ea ratione cu-
ntur, cùm omne genus morbi Gallici, tum reliqui, quos
qua Guayaci, Chinæ, aut çarçæ parillæ curari diximus.

Fvit hoc serapium primò conscriptum in gratiam
antaleonis de Negro Genuensis, qui licet iam multorum
edicorum operâ vsus fuisset, atque Guayaci decoctum
áque medicamenta sumpsisset, deiectiſſimis tamen erat
ribus, scirrhoq; insuper in crure, & sæuis doloribus affli-
batur: at sumpto serapio, probè curatus est.

Fit item alius syrupus huiusmodi: çarçæ-parillæ octo çarçæ syrupus alter.
ciæ confractæ & concisæ, in octo aquæ sextariis ad sex
nsumptionem coquuntur; in binis qui supererunt sexta-
s, sacchari libræ quatuor iniiciuntur, fitq; syrupus, vt
ris est. Eius syrupi tres vnciæ manè, totidem nocte su-
untur, prãdium esto è cibis boni succi, cœna sobria potus è
nplici çarçæ-parillæ aqua. Eo vtatur donec assumptus sit,
o tempore ad sua negotia peragenda egredi non vetabi-
r. Curat hic syrupus plerosque ex morbis suprà enume-
tis, sine molestia.

Ex ea etiam fit puluis in hunc modũ: Neruo illo inte- çarçæ puluis.
re seu matrice exẽpto, çarça-parilla exsiccatur, contun-
ur, & cribratur. Huius pulueris (purgato priùs corpo-
drachmam manè ieiunus sumit, atq; simplicem prædi-
ctam

ctam aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibu[s] boni succi, potus illa aqua simplex, vino abstineat. Vtilis [est] hic puluis in lue venerea, aliisq; morbis ab ea oriundis: [...] non scabiem purulentam & saniosam, in manibus & [pe]dibus mirificè sanat, hac ratione:

Pulueris vtendi ratio.

PVRGATVS *æger, etiam (si necessitas vrgeat) [re]purgatus, puluerem modo prædicto sumet, simplicem ill[am] aquam sumet, & rimis quæ in hoc morbo à salsa pitui[ta] corruptoq; humore natæ, pedes & manus occupare sole[nt,] paululum aquæ sublimati rosacea simpliciore dilutæ p[...] mula illinet, deinde emplastrum Gulielmi seruentis vu[lgo] appellatum, aut palmeũ, pãno sericeo tenuiter inductu[m] omnibus locis quibus illita fuerit sublimati aqua simplici[...] imponet. Singulis diebus repetetur, & quindecim dieri[um] spatio perfectißimè curabitur, nec aliis medicamentis op[us] erit: abstergit enim, carnẽ generat, & ad cicatricẽ perduc[it].*

Çarcæ aquæ vius frequẽs.

HODIE *tam frequens est aquæ çarçæ parillæ v[sus] modo prædicto, vt in omni morborum genere sumatur, [si] in defluxionibus, flatibus, vteriq; morbis frigidis, siue al[iis] quibuscumque, modò non sint acuti, aut iis febris acce[s]serit: ideoq; non minore copia multis locis asseruatur dec[o]ctum simplex çarçæ-parillæ, quàm aqua vulgaris. Certu[m] est tamen, his qui calida, hepatis præsertim, intemperie la[]borant, non cõuenire: nimium etenim excalfacit: sed ven[]triculos frigidos fouet, & flatus mirificè discutit. Illud au[]tem animaduertendum est, has tres aquas non nisi Au[]tumno, aut Vere propinandas esse. Calida est & sicca i[n] secundo ferè gradu.*

Quibus non cõuenit huius aquæ vius.

Çarça-parilla ex Guayaquil.

Guayaquil fl.

NVNC *ex prouincia Quito cœpit inferri çarça-pa[]rilla, copiosè nascẽs vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flume[n] eiusdem nominis maximum, quod ex montibus Perũan[is] originem sumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & i[n] Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur:* Guancauilcas, *vocantur eius regionis incolæ, &[...]*

Guancauilcas.

edentul[i]

ntuli sunt, quoniam pro more habent vt sibi dentes exi-
nt, quos suis idolis offerant, dicentes optima quæque eis
rri debere, hominem autem nihil præstantius, nihil ma-
necessarium dentibus habere.

EIVS fluminis aqua admodum salubris, & multos rbos curare dicitur, istâq; ob causam plusquam sexcen-niliaribus illuc concurritur ab Indis & Hispanis, qui ltoties ea aqua se abluendo, & magnam eius quantita-sæpius hauriendo manè, plurimum vrinæ excernunt, valde sudant, & consequẽter morbis liberantur, eodem modo hac aqua vtentes, quo in balneis Lucẽsibus, Pu-lanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri solet. Guayaquil fl. aqua salubris.

SVNT qui putẽt ab huius fluminis aqua çarçam pa-um facultates suas mutuari. Colore est ex cinereo ni-ante; maioribusq; & craßioribus radicibus constat, m quæ ex Honduras adfertur, iisq; interdum tam lon-vt altitudine humana fodiẽdũ sit, antequã erui poßint. çarçæ Guayaquilanæ historia.

DVPLEX verò eius exhibendæ ratio apud illos obser-ur. Prior, qua Indi & nunc vtuntur, & ab initio vsi, hæc est: çarçæ parillæ radices, quot opus erit, sumen-neruo illo interiore repurgant; corticem, si siccæ sint ra-s, macerant, donec mollescat (virides maceratione non t) deinde minutim concîdunt, & addita aqua contun-, vt succus extrahi poßit viscidus & mucosus, cuius è eam quantitatem sumunt, quã vno haustu aut plu-bibere possunt; lectum deinde ingreßi, plurimum su-; postea, mutatis linteis, pullum edunt, & corticis il-uccum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ leuis erit) e interdiu: deligendus est tamen locus ab aëre & fri-liber. Hac ratione, & vsu conseruarum, necessario-q; aliquot fructuum siccatorum permisso, octo aut no-dierum spatio, omnibus morbis liberantur, quos çar-arilla curare solet: validum autem & robustis viribus esse oportet, qui hac curatione vtetur. çarçæ exhibendæ prior ratio.

çarçæ exhibendæ ratio altera.

ALTERA iis conueniet qui imbecilliores sunt, nec
periorem, sine manifesto vitæ discrimine, ferre possent. ç
çæ-parillæ neruo suo liberatæ, &, vt superiùs, macera
sicca sit, deinde contusæ, quatuor vnciæ, pluresve aut p
ciores (nam hîc nullus ponderis aut mensuræ vsus) in
aquæ sextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua qu
tum possunt semel aut pluries bibunt; in lectulo deinc
componunt, ad sudorem prouocandũ, qui tametsi adeò
hemens non sit, vt superior, copiosus tamen est: mutata
ste, pullum edunt, & eadẽ aqua (nam vno die coctura
sumitur) cùm in prãdio, tum in cœna illis potus est: ab a
& frigore sibi cauent: repetitum per quindecim aut vig
dies hoc medicamentum, omnes morbos sanat, nõ sine m
gna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos a
tos, in quibus çarçæ decoctum exhiberi non solet. Istic n
que initio diætæ, neque in media, neq; sub finem sese p
gãt, vti nos facimus (nam & medici & medicamẽta co
posita illis desunt) sed mulierculaũ dumtaxat operâ vt
tur, quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.

In quibus morbis çarça non exhibenda.

ILLVD verò obseruatione dignum in hac curatio
quòd solus radicis cortex, neruo exempto, in vsu est (e
cax enim ille, neruus inutilis, imò operationem, nisi exim
tur, impediens.) Ideoq; nunc eorum exemplum secutus,
lo cortice in hunc modum vti soleo.

çarçæ præparandæ ratio optima.

QVATVOR corticis çarçæ-parillæ lotæ vncias
octo aquæ sextariis viginti quatuor horarũ spatio mace
deinde ad dimidias decoquo; quòd si calorẽ in ægro metu
hordei mundati dimidiã vnciam inter decoquendũ adiic
& in magno calore, vulgaris aquæ loco, cichorei stilla
tium liquorẽ cũ hordeo substituo. Hæc aqua tẽperatissim
est, & admirandos eius effectus in multis expertus sum.

OBSERVANDVM itẽ est, vt quanta posit qua
titate æger hanc aquam, vti retulimus, bibat, siue vno ha
stu, siue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo pl
sudabi

abit, & citius certiusq; sanabitur. Itaque hanc nouam iendæ çarça-parillæ rationem maximè vtilem fore pu- faciliusq; & breuiore tempore curandos ægros.

IVS quæ ad fluuium Guaiaquil & in Puna insula nascitur çar- parillæ mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Pe- ni, capite 54. alterique nascenti plerisque Indiæ regionibus præ- : meminit item capite superiore de illa ratione dentes in sacrificiis rendi.

LIAM addit Fragosus eius præparandæ rationem, quæ est: çæ-parillæ libra vna bis lota, bene contusa, & minutim concisa, in em & sex aquæ sextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne uitur vsq. ad integram ferè consumptioné, hoc est, vt acetabulum scutella eius decocti solum remaneat: çarça statim exempta prælo onitur, succúsq. exprimitur ad vncias duas aut eo amplius, etiam eo quod superfuit decocto quantitas augeri debeat. Lento igni onitur; vbi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ vnciæ duæ, rhæ selectæ, nucis ponticæ magnitudine, croci momentum (sunt Ligni aloës pusillum addant capitis roborandi causa) iniiciuntur ontinuè agitantur, donec amyli crassitiem contrahant: ex ea mas- tapotia formantur. Ex his duo singulis decem prioribus diebus branda dantur, & singula reliquis viginti, sub horam vndecimam tu. Si verò inueteratus sit morbus, & æger validus, tria singulis de- prioribus diebus, bina subsequentibus decem, singula reliquis su- oterunt. Dimidia gallina elixa in aqua (cui salis & croci momen- , & aliquot ciceris grana iniecta sint) meridie datur edenda, reliqua in cœna. Potus erit aqua çarçæ simplex. Surgant hora decima, cu- m eant ante solis occasum. Istis catapotiis grauissimos dolores, achiorum crurûmque paralyses curari experientia se consecu- scribit. Catapotia ex çarça.

Sassafras.

LIGNI quoddã genus ex Florida noui orbis prouin- quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens lispaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam lus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in mo- prædicans aduersus varios morbos, vt ipse & alij Gal- perti erant, ab eius regionis incolis edocti.

PROFLIGATIS ex ea regione Gallis, nostri Hi- i, ob praui succi alimenta, aquarum crudarũ potatio- , & sub dio dormitiones in similes morbos incidere cœ- t, quibus Galli afflicti fuerant, continuas videlicet fe- , quas subsequutæ obstructiones, deinde inflationes & ores, atque ab initio morbi, deiectus appetitus, aliaque

 sym-

ſymptomata quæ huiuſmodi febres ſequi ſolent: defici-
bus igitur aliis remediis, à quibuſdam, qui remanſer
Gallis de huius Ligni facultatibus moniti, eo vſi ſunt
ſanitati reſtituti.

Pauame. Saſſafras.

D I C I T V R *hæc Arbor Indis* Pauame, *Gallis (*
imitati ſunt Hiſpani) neſcio quam ob cauſam, Saſſafr

Pauame ſeu Saſſafras hiſtoria.

A R B O R *eſt magna, Pini mediocris magnitudin*
forma (tametſi minores inueniantur) vnico trunco n
ramis in cacumine expanſis, vt Pinus repurgata: cor
quem intégit tenuis cinerea quædam pellis, ex cinere
gricante, guſtu aliquantulum acri, ſed aromatico, non
ad fœniculi ſaporem tendente, odorato, ita vt pauca
quantitas cubiculum ſuo odore impleat: materie trunc
ramorum alba ad cinereum colorem tendente, non
aromatici ſaporis & odoris, vti cortex: folio ficulne
angulos deſinente, nouello verò folio pyri folium æmula
ſed quod veſtigia angulorũ habeat, ſemper virente, hoc
foliis nouellis, his quæ decidunt, ſemper ſuccedentibus, c
re viridi obſcuriore, odorato, præſertim ſi ſiccum ſit: an
rem fructúmve ferat, adhuc incompertum: radicibus n
craſsis, nunc tenuibus, pro arborum magnitudine, leuil
ſed non adeò, vti lignum, per ſummos terræ ceſpites exp
ſis, vt facilè euelli poſsint; quod ferè commune eſt omni
arboribus Indicis *(imò referunt Hiſpanicas arbores eò*
latas, ſteriles fieri, niſi in ſumma terra pangantur) cor
radici firmiùs inhæret cinereus, ipſiuſq; arboris cor
magis aromaticus, ideoq; radicis decoctum odoratius
præſtantius eſt, & ab Hiſpanis iſtic vſurpatur.

Natales.

N A S C I T V R *in maritimis, & locis temperatis, l*
eſt, neque nimiũ ſiccis, neque nimium humidis, vt in po
tubus S. Helenæ, & S. Matthæi: nam alibi per vniuerſa
Floridam haud facilè inuenias: iſtic verò ſunt integræ
uæ, quæ ob ſuauiſsimum quem ſpirant odorem, ab Hiſpa
primùm eò veniẽtibus, arborum Canellæ eſſe exiſtimaba

11

r, nec immeritò; nã adeò odoratus est & acris huius ar-
ris, atque Canellæ cortex, & eosdem effectus præbet eius
coctum, quos Canellæ.

OMNIVM optima est radix, deinde rami, tertiò Delectus.
ıncus, sed cortex omnibus præfertur. Eam ob causam, ra-
: minima omniũ quantitate datur, rami maiore, trun-
duplicato radicis pondere: eligendum autem lignum
od vltra annuum spatium nõ sit resectum, aut quàm fieri
sit recentißimum, atque suum corticem retinens: nam
od hoc caret, vile & inualidum esse censent.

ARBORIS & ramorum temperamẽtum calidum Tempera-
siccum est in secundo gradu, cortex aliquanto calidior, mentum.
nitium tertij gradus in calore & siccitate accedens:
busdam calidus in fine primi, siccus in tertio gradu.

LICET Corticis & Ligni vsus dumtaxat in medici-
receptus sit, Indi tamen recentia folia trita vulneribus
onunt, & sicca in alios medicos vsus seruant.

EIVS decoctum commendatur in omni morborũ ge- Facultates.
, præsertim verò in obstructionibus, & partibus inter-
oborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè
accharo propinatur defluxione laborantibus, asthmate,
oris vitiis ex frigiditate prouenientibus, & consequen-
doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eii-
& flatus discutit, quam etiam ob causam vterum ad
eptionem præparat, & menses prouocat. Vomitus ce-
, concoctionem iuuat, aluumq́ue subducit.

LLIVS fragmentũ aßiduè gestare & odorari ma-
è prodest aduersus pestis contagia, præsertim non neg-
s aliis remediis. Denique, ob ingentem siccitatem &
leratum calorem, remedium est excellens ad omnis ge-
s defluxiones, quoniam eas absumit: sed his qui exte-
ti sunt & imbecilles, non conuenit.

CETERVM quoniam quotquot ex Florida adue-
nt, plurimum discrepant in decoctionis huius ligni ra-

tione (singuli enim peculiarem, nullo delectu seruato, quendi modum referunt) magnum scrupulum iniic cùm his qui illo vti cupiunt, tum medicis qui præscri debent. Dicam igitur quid agere soleam.

OBSERVATO *ægri tēperamento, pro illius ra ne aquā paro, ex minore ligni quātitate, & minùs dec biliosis maiore quātitate, magisq; decoctam pituitosis, guineis medio modo: morborū similiter qualitates exp quod nisi fiat, quin multi errores in huius aquæ vsu cō tantur, fieri nō potest. Nemo etenim existimet, sumpta methodo ista aqua, sanitatē, ad quā aspirat, cōsecutur sed magnū potiùs damnū sibi pariturū : itaq; meo con peritus medicus prius adeundus, qui coquendæ ac adm strandæ aquæ rationē edoceat. Nā & temporis quo ex benda, & regionis, & tēperamenti ægrorū, atq; viriū rū habenda est ratio : quā qui nō obseruant, subinde in discrimē incidūt. Ut nobili cuidā Matronæ contigit, cu quosdā vteri morbos, & intemperiē admodū frigidā, Sa fras vsum consului, illiusq; sumendi rationē præscripsi: cū citius se conualiturā arbitraretur, si aucta ligni quā tate aquā diutius quā indicauerā decoqueret: illius aliq dierū vsu in tā vehementē febrē incidit, vt nō modo aqu interdicere, sed etiam sanguinis missionē quinquies repe re necesse fuerit, nec id sine vitæ ipsius periculo, & medi menti infami nota. Sanitati tamē restituta, denuò aqu hausit eadem quam adscripseram ratione paratam, grauibus symptomatis, quibus affligebatur, liberata est.*

Decocti parandi ratio. DECOCTI *autē seu aquæ legitimè præparādæ hæc ratio. Radicis cū suo cortice assulatim cōfractæ vncia di dia, in sex aquæ sextariis, fictili nouo duodecim horis m ceratur : lento igne ad quatuor sextariorum consumpti nem decoquitur : colatur, & in fictili vitrato adseruat.*

Aqua simplicior. *Postmodum supra eadem fragmenta tantundem aq superinfunditur, decoquitur ad sextarij consumptione*

a est secunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit.

ILLVD *verò obseruandum est, plus aut minus ligni decoctionem iniici, viribus & tēperamento ægrorū consi-ratis: etenim minore quantitate, & minùs cocta propi-itur hæc aqua biliosis, quàm pituitosis, vt iam dixi. Sed lgariter media sextarij pars aquæ tepidæ sumitur manè, inde sudatur, & vestis mutatur; nec quisquā eorum qui c medicamentum sumpserit, lecto se continere cogitur. randium sit media gallina assa, cū aliquot vuis paßis, & nygdalis, & auellanis tostis: cœna sit è cōseruis cōuenien-ius morbo qui curatur, potus secunda aqua. Singulari ex-rimēto didici hoc decoctū, vt dixi, propinatū, vtilißimum fuisse, qui pedes & manus ex podagra sic contortos ha-ænt, vt iis vti non possent. Ad luē itē venereā non minùs le quàm Guayaci aut Chinæ decoctū. Ligni fragmētum emāsum eo dēte qui dolet, & istic retentū, dolorē sedat.* Eius vsus.

PORRO *qui tam exquisita victus ratione vti nollet, uam simplicem hac ratione decoquant. Ligni assulatim fracti semuncia, plúsve aut minus, pro cōditionibus iam umeratis, in sex aquæ sextariis ad dimidias coquitur, ea ua diu vtendum cùm in prandio, tum in cœna & inter-ı. Qui vino abstinere non norunt, ea aqua diluere pote-nt, etenim saporis & odoris gratiam vino conciliabit.* Aquæ parādæ ratio alia.

onati initiò fuimus fragmēto huius ligni à Frācisco Zennig, Phar-copola Bruxellēsi diligentissimo, mihiq. amicissimo: sed proximis annis Lōdino ab aliis etiā amicißimis viris C. V. Richardo Garth, gone Morgano pharmacopœo Regio, & Iacobo Gareto iuniore ıı Viennam missa magna eáq. libralia fragmēta, quæ odore & fa-e fœniculū quidē referebāt, gustata tamen, plantę illius saporē ma-reddere videbantur, quæ vulgo Draco, nonnullis Tharco dicitur, tariis familiaris, & cortex eius multo magis. Lignum cum suo cor-: adeò Tamarici simile est, vt, nisi odor & sapor obstarent, pro eo ipi poßit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricāte, & læ-xteriore rugosa, & ex cinereo rubescēte. Vulgarius deinde esse cœ-hoc lignum, & arboris integri ferè trunci adferri.

CAETERVM odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arbo-n in Peru nascentem, Molle vocant, cuius ego pusillas duas plan-, è semine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto splen-ißimo Illustris Viri Dn. Ioannis de Brancion, sed quæ tertio anno ierunt hiemis iniuria. Molle.

ERANT autem ex arbusculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nicante, multis cōsperso veluti maculis cinereis; folia pennata vt frani, sed multo minora, ex viridi nigricantia, serrata, & sub extremum gustiora, quæ ab arbusculis reuulsa lacteo succo, eoque lento & vido, & odorato manabant, & ipsa folia trita fœniculi odorem redbant, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere videbantur. uctus ex quo natæ sunt, piperis ferè magnitudine, oleaginosus, pelula rubescente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam viuum depingi tum temporis curauimus, conspicere licet: florem em habeat ignoramus, sed quibusdam auctoribus minutus est, viti nilis. Molle historia.

HAEC arbor abundanter nascitur in conuallibus & locis planis ruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidentalium Indiarum scriptionem dederunt: sed Petrus Cieça maximè, qui eius descriionem hoc modo cap. 112. primæ partis Chronici dat: Natales.

TOTO hoc tractu conspiciuntur magnæ quædam, & etiam par arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore niculi, cortice adeò commendato, vt eius decocto crurum dolores inflationes summa cum vtilitate foueantur: ex ramulis fiunt denalpia vtilissima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro coctūræ ndo, fit aut vinum, siue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tóque in pretio apud Indos sunt hæ arbores, vt quibusdam locis consecratas suis Idolis habeant. Addunt nonnulli, eius arboris forum decoctum doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse, gumverò eius, quod Mannæ modo candidum est, lacte dissolutum, canem oculorum abstergere. Molle historia alia. Molle vinū. Facultates.

Lignum aromaticum.

BERNARDINVS de Burgos, Pharmacopola, vnà n Sulphure infrà describendo mihi ostendit Ligni cuius n fragmentum, Ligno sancto, quod ex insula D. Ioan de portu diuite adfertur, ferè simile, cuius corticis odor sapor adeò aromaticus & excellens est, vt macis, aut cē myristicam longè superet, imò Canellam odoris suaate, piper acrimoniâ. Lignū aromaticum.

MAGNA huius ligni quantitas in mōte quodam cæfuerat à Nauclero è Hauana [portu Cubæ insulæ ad Sentrionem sito, & Floridæ prouinciæ ferè opposito] reunte, & in nauem seu Liburnicam delata, ignis struencausa. Vnde perspicere licet, quàm multæ arbores, & æ plantæ in nostris Indiis inueniantur insigni facultate editæ, quandoquidem ignis struendi gratia tam odoratis aromaticis arboribus vtantur, quarum cortice in pulue-

rem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaq; me
bra foueri possent, & Aromatum ex Maluccis insulis, A
biaque, & Perside vsque petitorum, vices supplere. Sed
accusandi, qui eas diligentiùs non inquirimus & inuestig
mus, cùm sponte montibus locisq; incultis nascantur.

Lignum ad renum affectiones & vrinæ incommoda.

Lignum Nephriticum.

NOBIS *etiam mittit noua Hispania Ligni quodda genus crassum & enode, materie Pyri, cuius vsus iam receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrinæ d ficultates & incommoda. Postea experimento comprob tum est, eius aquam in Iecoris & Lienis obstructionib vtilem esse. Fit autem hac ratione.*

Aqua ligni Nephritici.

LIGNVM *assulatim & minutim concisum in opt ma & limpidissima aqua fontana maceratur, atque in relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimid hora post iniectum lignum, aqua cæruleum dilutiorem co lorem contrahit, qui sensim intēditur pro temporis diutu nitate, tametsi lignum candidum sit: cæruleum ideo dic quoniam adulteratur alio ligno simili, quod aquam croc colore inficit, ne quis fallatur.*

HAC *aqua assiduè vtuntur, ea vinū diluūt, & mira biles experiūtur effectus, sine vlla humorū cōmotione, neq opus est alia victus ratione quā tēperata: aqua enim sapo nō magis immutatur ligni iniectione, quàm si pura esset, & nihil in ea maceratū. Calidū & siccū est in primo gradu.*

Lapis Nephriticus.

Nephriticus lapis.
Prasius lapis.

LAPIS *hic in Nephritide maximè laudatus ex noua Hispania etiam defertur. Prasio lapidi similis, qui ad viri dem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior.*

Nephritici lapidis varia forma.

ADVEHITVR *variis formis effigiatus, qualem an tiquitus possidebant Indi, alios piscium forma, alios auium capitibus, alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundo sphærularū modo, atq; omnes perforatos, quoniam Indi eo*

appen-

...pensos gestare solebant, aduersus Nephritidis, aut sto- ...achi dolores, in quibus morbis valde commendatur. Sed ...us præcipua laus est ad Nephriticos dolores, tum ad cal...lum expellendum, & arenulas. Facultates.

NOBILIS mihi notus vnum habet, cui nullū alium ...mparandum vidi; nam eum brachio gestans, tanta are...ularū quantitate liberatur, vt, metuens ne noxia sit tan... eiectio, interdum illum deponat, nullumq; tum ampliùs ...lculum eiicit. Sed dolore premente denuo eum gestans, ...atim leuatur aut minuitur dolor, multarū arenularum, ...que etiam calculorum expulsione. Ea etiam occulta fa...ltate præditus est, vt ab eiusmodi dolore præseruet gesta...s, renum calorem mitigando.

DVCISSA Bejar ter breui tēporis interuallo Ne...riticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide sibi cōfe..., quam perpetuo gestat: ex illo tempore (quod decen...um superat) eo dolore nunquam vexata est.

ALII multi senserunt idem leuamen, eamq; ob cau...m magno in pretio sunt huiusmodi lapides, nec, vti ini..., tam facilè adquiri possunt, quòd soli earum prouincia...m Reguli & Domini eos possideant, nec immeritò, cùm ...m admirandæ sint illorum facultates.

Lapis Tiburonum.

IN mari Indico ferreis hamis capiuntur pisces Tibu...ones dicti, maximi, validissimi, pugnacissimi, & truci ...spectu, qui cum lupis marinis assiduè prœliantur. Tiburon piscis.

IN eorum capite terni aut quaterni lapides, inter...um plures inueniuntur, ex parte concaui, valde albi, ma...ni, ponderosiq; (vt interdum duas libras pendant) & qui ...cilè abradi possunt. Lapis Tiburonum.

HVIVS lapidis puluis vtilissimus fertur Nephriticis, ...r aduersus vrinæ difficultates, & renū vesicæq; calculos, vt ... Indis Hispanisq; experiētia cōprobauit. eū gustatum in...pido esse gustu deprehēdi, facultates nondū expertus sum. Facultates.

TIBVRONVM meminerunt, quotquot Occidentalis Indiæ historiā descripserūt: sed inter eos Gomara, in historia Mexicana, mir & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicē dētiū ordinē trib.

DESCRIBIT idē in Historia generali Indiarū cap 31. (quem cutus est Theuetus lib. Singularit. cap. 71.) piscē quendā Manati nomine, cuius descriptionē, quod pleraque cū Tiburonis historia co munia habeat (ne dicam eundem piscem videri) hîc subiunximus.

Manati piscis.

MANATI piscis est nostro orbi incognitus, vtri similis, duos ta tū pedes rotūdos, quibus natat, ad humeros habēs, & in singulis qu tuor vngues, Elephātinis similes: ab vmbilico ad caudā vsq. gracilesc teter mo est aspectu, capite bubalino, sed macilētiore ore, mēto v crassiore, oculis admodū exiguis pro corporis mole, quæ interdū vi ginti pedū longitudine est, decē crassitie: corio dēso, pilis quibusdā c nerei coloris consito. Feminę pariūt vaccarū modo, duóq. vbera hab quibus catulos suos lactāt. Eius caro quadrupedis potiùs quàm pi videtur; etenim recēs vitulinā sapit, sale macerata Thynni carnē, sed pinguior est, diutiúsque seruari potest. Eius pinguedo optima, nec faci rancescit: ea corium ipsius præparant ad calceos sibi faciendos. Inu niuntur in eius capite lapides quidam ad calculū & nephritidē vtile

HIC piscis occiditur interea dum herbas in littore depascitur, etiam retibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruū fertur cepisse R gulus Caramatexi, quē 26. annis in lacu quodā dicto Guaynabo edu cauit, adeóq. domitum euasisse, & ferociā deposuisse, vt de manu c bū caperet, & inclamato nomine Mato, quod Magnificū sonat, lacur suū egressum fuisse, & in ędes perreptasse cibi sumēdi gratia, deinde a lacū remeasse, interdūq. homines & pueros ex vna parte lacus in alian transuexisse, nec illos mersisse, ita vt Indis summā voluptatē adferre

Lapis Caymanum.

Lacerti Caymanes.

E x *Nomine Dei, Carthagine, aliisq; continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluuiatilibus similes, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum* (Caymanes *appellant) inueniuntur tanta interdum quantitate, vt magnum corbem explere queāt: cuius verò rei gratia, incertum, occupandóne ventriculo, ne sit inanis, an saburræ loco, vti naues, ad illas in æquilibrio continendum. ferocissimi sunt, ingenti & semper biante ore, vt integrum hominē deglutire possint, multiplici dentium ordine, adeò magni, vt triginta duorum pedum longitudine inueniātur. Viuunt ij magna ex parte in fluminum ripis, nonnunquam in mari ad fluuiorum ostia: pariūt oua in terra, & suos catulos istic excludunt, testudinum more: capiūtur hamis ferreis, quia earum cutis prædura omnes ictus, etiam minorum tormentorum æneorum, respuit.*

Hos

Hos lapides colligunt Indi & Hispani, atque adeò sibi seruant, ad quartanā tollendam vtile remedium: siquidem bini ex eis temporibus vtrinque alligati, in quartanarū paroxysmo, illas tollere, aut earū calorem manifestò infringere traduntur. Bis eum lapidē temporibus cuiusdā puellæ, quæ quartana laborat, adhibui; & certè febris calorē nōnihil remisisse animaduerti; an verò febrem omnino tollet, ignoro. Lapidis Caymanum facultates.

GOMARA, Petrus Ciesça, Augustinus Carate, qui integrā Indiarum historiam, aut ex parte scripserunt, huius generis Lacertorum seu Crocodilorum meminerunt; inter quos Petrus Cieça sub finem capitis 2. eorum oua, atque etiam carnes vrgente fame cum aliis se edisse scribit circa Panamam, cùm eam regionem primùm occupassent. Gomara cap. 197. ibidem occisum, qui 100. pedes longitudine æquaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti sint. Ingens Lacerti magnitudo.

Lapis Sanguinalis.

LAPIS *Sanguinalis, ex noua Hispania delatus, Iaspidis genus est, varij coloris, sed obscurioris, maculis seu punctis distinctus sanguineis.* Lapis sanguinalis.

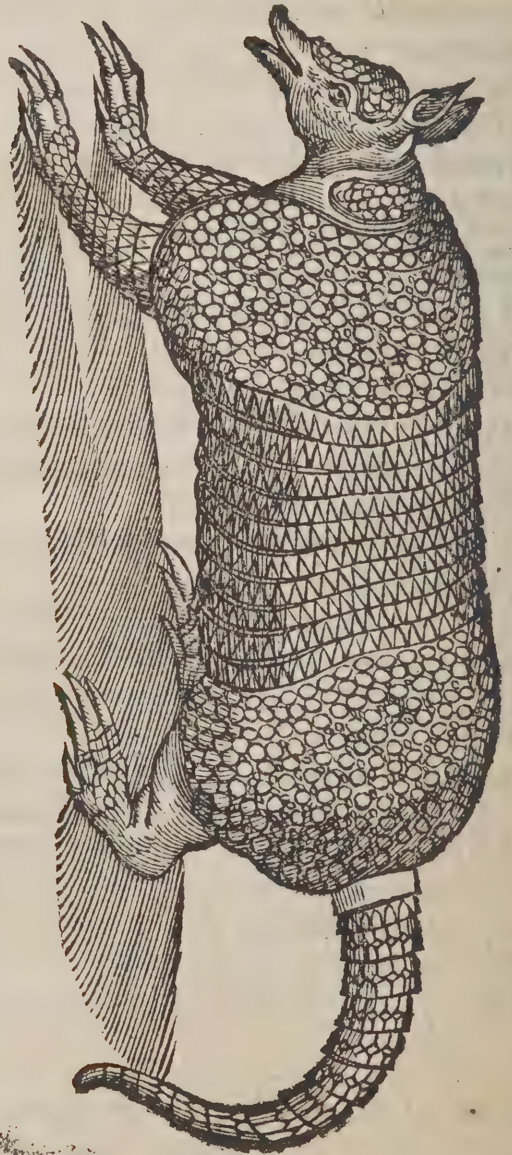
EX *his lapidibus Indi quasdam cordium formas, magnas ac paruas, conficiunt.*

VALET *ad fluxum sanguinis narium, mensium, hæmorrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & subinde id facit. Sic eo Indi & nostri vtuntur.* Eius facultates.

PERSVASVM *habent Indi, imò firmißimè credūt, si hoc lapide pars sanguine manās contingatur, sanguinem sisti; idque verum esse, experientia probatum est. Vtilis est etiam suspensus aut alligatus eidem parti vnde sanguis effluit, modò carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè gestando: nec non & menstruum fluxum sisti.*

ALIVD *lapidis genus est, quod rimas in manuum & pedum iuncturis à pituita salsa prouenientes curat: verùm id dumtaxat auditu percepi.* Lapis rimas pedū curans.

Arma-

Armadillo.

*NVNC ex continenti habemus oßiculum caudæ pere-
ini animalis, quod veluti testis quibusdam totus integi-
r pedum tenus, cuius gratia* Armadillo *vocant Hispa-
, quasi cataphractum aut armatum dicas, Lusitani* En-
ibertado.

Armadillo. Encubertado.

*EST porcelli magnitudine, cui rostrum simile habet,
uda oblonga, & crassa, Lacerti modo. Sub terra viuit, vt
ilpa; & terra sese sustentare creditur, quòd foris nihil
ere conspiciatur.*

Descriptio.

*OMNIS facultas consistit in caudæ oßiculo, cuius in
nuißimum puluerem redacti pilula, confecta magnitu-
ne capitis aciculæ, atque auri indita, dolorem eius sedare,
tinnitum etiam, cum exigua surditate coniunctum, cu-
re traditur. Certè dolorem sedari multa experientia
mprobatum est.*

Facultates.

HVIVS animalis meminit Theuetus lib. Singularium, cap. 54.
que incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudi-
æquant, alij minores sunt, & eorum caro tenella est, boníque suc-
k Bellonius lib. Obseruationum 3. cap. 51. Ioan. Stad. Brasilianæ
t. cap. 30 Lerius Americanæ hist. cap. 10.

Tattou.

MEMINIT item Franciscus Gomara in Mexicana historia in
nc modum: Circa Lacunam quæ ex flumine Papaloapan oritur
perio Mexicano, animal inuenitur fele non maius, rostro porcelli,
ibus histricis aut erinacei terrestris, cauda oblonga, natura muni-
ı duro cortice, & testa squamata veluti loricatum, intra quam se
trahit testudinis terrestris modo. Similis est hæc tectura panopliæ
orum: sed & cauda, ipsúmque caput huiusmodi testis squamatis
a sunt, auriculis foris eminentibus, eámque ob causam Hispani
atum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id est, Cuni-
im cucurbitæ.

Aiotochtli.

IVS etiam descriptionem apud Gesnerum videre licet in Ap-
dice ad Quadrupedum historiam.

Sanguis Draconis.

*ATTVLIT ante paucos dies, ex noui orbis continen-
Episcopus Carthaginiensis fructum arboris ex qua ma-
lacryma illa quam Sanguinem Draconis vocant.*

*EST autem hic fructus admirandus: nam sublata qua
gitur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à*

Draconis arboris fructus.

natura

natura fabricatus, vt à peritißimo aliquo artifice è marm re sculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, spina acul horrida, cauda oblonga, & pedibus conspicuis.

Sanguis Draconis cur sic dictus.

A B *eo fructu denominationẽ proculdubio sumpsit a bor, & eius lacryma, quæ ex illa per incisionẽ legitur, qua ex Carthagine Peruana selectißimam aduehunt: vnde v terum & multorum recentiorum inscitia deprehenditu qui, quid esset sanguis Draconis, aut cur sic appellaretu omnino ignorarunt.*

Draconis historia.

M A G N A *est arbor, cortice satis tenui, & qui fac incidi potest: ea vulnerata, liquor ille effluit, quem, Sãgu nem Draconis in lacryma, dicunt, ab eo differens, que Sanguinem in pane vocant, quòd in panes seu massas ist cogatur; quemadmodum resina in Castella.*

Facultates.

V T E R Q V E *liquor intrò assumptus, alui profluuiu sistit, sic etiam ventri illitus, aut clysteribus inditus. Sa guinem vndequaque manantem reprimit. Capitis defl xiones, ne in partes inferiores delabãtur, prohibet eius pu uis capitis vertici inspersus: vulnera recentia glutinat, gi giuas à putrefactione liberat, & dentes stabilit. Est ite color Pictoribus maximè expetitus.*

T E M P E R A T V S *est, & pauci caloris particeps.*

Dragonal.

M E M I N I ante paucos annos nobis à Francisco de Hollebecqu Regis Hispaniarum Hortulano diligentissimo, missos fuisse quosda fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commissis nonnulli pr dierunt Bruxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boisot, virum doctiss mum & rei herbariæ peritissimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongi viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nouem anne Olysipone conspexi) sed subsequens hiems abstulit. Fructus is erat Ce rasij magnitudine aut Oxymirsines, rotundus, tenui pelle contectu qua sublata, osseus nucleus conspiciebatur, qualis est in fructu Rusc sed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio fabrefacti fi guram referebat, verùm rotundus erat & læuis, &, vt dixi, totus o seus. Arboris, quam Olysipone obseruaui, & in cuius cortice gumm sanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Stirpium à me pe Hispanias obseruatarum descriptione exhibeo.

Gum-

Gummi ad podagram.

DABAT mihi idem Episcopus Gummi genus (cu- arborem non poterat describere) ex eodem continenti tum, quo se podagrici istic purgant, in hunc modum. — Gummi ad podagram.

ILLIVS gummi fragmentum nucis ponticæ magni- ne, stillatitio aquæ liquore noctem integram macerãt, ridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad vncias hauriunt, neque quidquam cibi sumunt ante idiem: eo medicamento sine molestia purgatur humor, podagram creat. — Facultates.

INSIPIDVM est & inodorum. Calidum videtur in o gradu.

Fructus dysentericus.

HISPANVS quidam adolescens mihi ignotus, attu- s Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ alte- rte leuia erant, & luteo colore; altera verò, aspera & odum rubra, seu ex rubro nigricantia) coniicere lice- nagna quadam arbore natus videbatur. Dum ille me- de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medica- um curaturus filiæ, quam dysenteria miserè afflicta- ebat. Ilico adolescẽs, Eam, inquit, curabo: ad vicinum iscitur, fragmentorum illorum tenuißimè tritorum rem ex stillatitio calicum rosarũ liquore, eo die puellæ endum dedit vespere, tãtundem postridie mane. sta- sisti cœpit fluxus, ita vt breui puella sanitati restituta m adolescentẽ, tametsi diligenter requisiuerim, nun- postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset ctus, aut qua arbore nasceretur, scire potui. — Fructus ex Quito.

Cortex ad alui profluuia.

ROFERT nouus orbis prægrandem arborem, foliis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti craßitudine plior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante la integitur: similis est admodum cortici Guaya- — Cortex alui profluuia si- stens.

can, vti Gentiana amarus, manifestè adstringens, [illegible]
tamen seu aromatici cuiusdam odoris particeps.

Exhibendi ratio.

MAGNA est apud Indos æstimatione, vt qui eo [illegible]
tur aduersus omnis generis alui profluuia, huius pulue[illegible]
drachmæ pondere, aut paulo amplius mane propina[illegible]
ex aqua conueniente, aut crasso vino rubro. Ter aut q[illegible]
ter id remedium repetitur, obseruaturq́; in reliquis v[illegible]
ratio. quæ huiusmodi morbo necessaria est.

EIVS corticis fragmēto donatus sum ante paucos [illegible]
cuius periculum iam bis feci in alui profluuiis inuete[illegible]
magno successu.

EX VARIIS nostrarū Indiarum p[illegible]
uinciis, multa purgātia medicamēta defer[illegible]
tur, quorum magnæ sunt facultates: de qui[illegible]
hîc mentionem faciam, vt sint veluti Pra[illegible]
tio quædam in Historiā radicis Mechoaca[illegible]

Cassia solutiua.

Cassia solutiua.

INSVLÆ Diuorū Dominici & Ioānis de Portu[illegible]
uite, tāta quātitate nobis transmittūt Caßiā solutiuā, v[illegible]
modò Hispaniæ, sed etiam toti Europæ, atq́; adeò vniu[illegible]
orbi sufficiat: nā & in Orientem, vnde deferri solebat, [illegible]
res naues ea onustæ vehūtur, quàm Cantabri ferrū mit[illegible]

QVÆ Venetiis ad nos ex India Orientali mitti s[illegible]
bat, cùm immatura collecta esset, temporis diuturnitat[illegible]
itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat[illegible]

Delectus.

parum vtilitatis præstaret. Nostra verò ex insulis prædi[illegible]
matura est, crassa, plena, ponderosa, medullosa, & adeò [illegible]
cens, vt interdum sexagesimo, postquam collecta est, die [illegible]
perferatur: & quia recens, gratiq́; saporis, non tetr[illegible]
quæ ex Oriente deferebatur, faciliùs vires suas exerit.

Facultates.

BENIGNE purgat, & sine vlla alui perturbatio[illegible]
bilē præsertim, deinde pituitam, postea quæ in meatibus
intestinis infarcta sunt, euacuat. Temperatos illos efficit, [illegible]

vtūtur: sanguinē purgat. Vtilis in omni morborū gene-
sed maximè renū, & vrinæ, duab⁹ horis ante cœnā sum-
Defluxionibus prodest, duabus à leui cœna horis. Quoti-
nus ei⁹ vsus est ad pectoris & laterū vitia, eclegmatis mo-
Cōuenit febriū ardorib⁹, & sitim exstinguit. Assiduus il-
vsus ante prādiū aut cœnā, calculi generationē prohibet.
ORIS cum amygdalarum dulcium oleo illuta, gra-
pulmonum & renum dolores mitigat.

DOSIS pulpæ eius est decē drachmarū, ad sesquiunciam
ue; non exēptæ verò, quatuor vnciarum. Lenit, resoluit,
guinem depurat, & eius bilisq; calorem infringit. Hu-
ia est in primo gradu, ad calorem, sed mitem, tendens.

IN istis insulis primùm coli cœpit, postquam in no-
m potestatem venerunt.

ON desunt qui huius Auctoris iudicium improbent: siquidem
ntalis Cassia, cæteris paribus, longè præferenda est.

Fructus cholagogus.

X maritimis Nicaragua & Nata (quæ sunt in noui
continenti) inuehitur in Hispaniam medicamenti ge-
urgans, bilem præsertim.

RVCTVS est arboris cuiusdam vastæ, castaneis si- Fructus bilē euacuans.
, sed calyce læui, non, vt illarū, echinato: eo calyce fru-
ontinetur castaneis non multū absimilis; sed sine cor-
& ferè quadratus, in duas partes diuisus, medium in-
rsante, & totum deinde ambiente pellicula.

DITVR hic fructus viridis, aut contusus vino exce- Facultates.
si siccus, eius puluis ex vino aut gallinæ iusculo sumi-
atur etiam tostus, vt minùs purget: quocumque tan-
do sumptus, sine molestia purgat, obseruatis iis quæ à
tis obseruari solent, & præparatis priùs, vt decet, hu-
us. Illud verò minimè silētio prætereundū, pelliculam
teriorē & internā abiiciendā esse, alioqui grauia sym-
ta excitaturā, veluti ingētes vomit⁹, animi deliquia,
iculosa alui profluuia. Calidus est in primo gradu.

Auellanæ purgatrices.

Auellanæ purgatrices.

NOVO *orbe primùm inuento, insula diui Domi* *quoddam genus Auellanæ misit, qua se Indi familiar* *purgabant. Postea Hispani necessitate compulsi, illis et* *purgare se cœperũt, nõ sine vitæ discrimine. Colore & f* *ma nostris Auellanis similes sunt, putamine tenui, co* *spadicei, triangulares, medulla interiore alba & dulci, s* *multi, dulcedine illecti, decepti sint.*

Auellanarũ historia.

Ben magnũ.

Ben paruũ.

MEDICORVM *vulgus eas* Ben magnum *v* *(nam Ben est duorum generum) Paruum autem cic* *magnitudine est, & ex eo Itali odoratum illud oleum, q* *de Ben nuncupant, conficiũt, quo sibi cæsariem & barb* *inungunt deliciarum gratia.*

Facultates.

VALIDISSIME *pituitam & bilẽ supernè &* *fernè purgant. Nonnulli tamen earũ vehementiã assati* *infringebant. Coli doloribus præsens sunt remedium, fla* *discutiunt, & clysteribus iniectæ, mediocriter euacuant*

DOSIS *est à dimidia drachma ad drachmam vna* *sed assandæ sunt. Calidi sunt temperamẽti initio tertij g* *dus, & sicci in secundo.*

Auellana hæc cum plerisque aliis fructibus peregrinis commu cata mihi fuit ab illustri viro D. Ioanne de Brancion, rei herbariæ s diosissimo, nec vllis parcẽte sumptibus, vt suum hortum omni pere narum plantarum genere excultissimum redderet.

Ca

...æterùm Auellanam hanc, cuius iconem hîc exhibeo, lentus & ...lis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans: ...c sequitur putamē minùs solidum quàm in vulgaribus Auellanis: ...ucleum continet Auellanæ magnitudine, candidum, solidū, Auel- ... vulgaris aut ilignæ glandis sapore, tenui membrana obductum. ...tra nux altera parte sessilis est, & coniunctim binæ nasci viden- ...r interdum castaneæ.

Nuclei pinei cathartici.

...RANSMITTIT *etiam noua Hispania Pineo- ...nucleorum genus, quo Indi se purgabant: quos imita- ...nt plurimi harum regionum.* Pinei nuclei purgatorij.

...OSTRIS *pineis nucleis similes sunt, nascentes in ...ilis magnis, quales sunt Mayzi spicæ muticæ: molliori ...mine, & nigriore quàm nostri, rotundi, intus albi, pin- ... & gustu dulces.* Descriptio.

...ILEM, *pituitam, & aquas validissimè purgant: & ... Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ...em subducunt. Assi, neque tam valenter, neque cum ... torsionibus purgant. Dantur in diuturnis morbis, & ...iari quadam facultate crassos humores expellunt.* Facultates.

...VINQVE *aut sex triti & vino diluti, dātur pro vi- ...bore, præparato priùs conuenientibus Syrupis humore, ...uacuandus est, & obseruata, quæ decet, victus ratione. ...m qui eis vtetur, illū obseruare oportet, quæ ab his ob- ...ri solent, quibus purgans medicamentū propinatū est.*

...ALIDI *in tertio, & sicci in secūdo, pinguedine ta- ...uadam præditi, quæ siccitatem nonnihil imminuit.*

Fabæ purgatrices.

...ABÆ *purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei ...ntur, nostris similes sunt, sed minores, eiusdem cum ... formæ & coloris, pellicula quadam tenui, vt cepa- ...unicula exterior, illas per medium intersecante, quæ ...ortice abiicienda est, alioqui tanta vehemētia super- ... infernè purgans, vt in vitæ discrimen sumentem con- ... Assandæ deinde sunt, vt illarum acrimonia infringa- ...einde in puluerem comminuendæ.* Fabæ purgatrices.

Sumendi ratio. DATVR hic puluis vino aut sacchato exceptu cochleare vnum, deinde haustus vini sumitur.

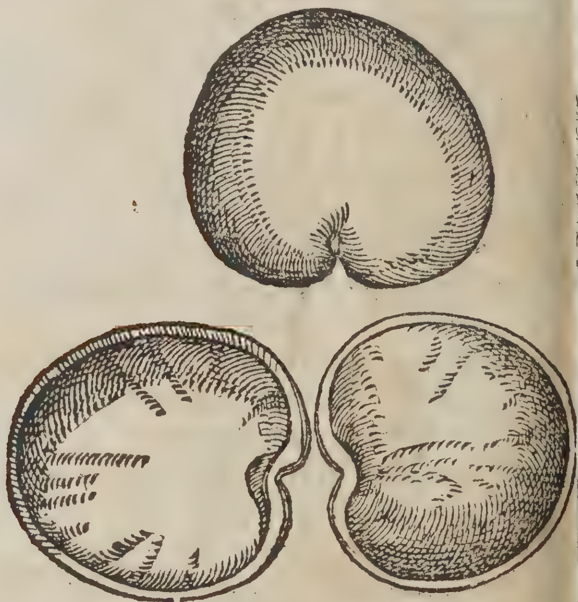
Facultates. APVD Indos hoc medicamentum celebre est c mendi facilitatem: nam sine molestia bilem, pituita crassos humores, multo leniùs & faciliùs quàm sup medicamenta purgant.

DANTVR in febribus diuturnis & importun coli doloribus, & articulorum morbis.

DOSIS esto assatarum (quod cùm in hoc, tum in cedentibus obseruandum est, torreri enim singula pr à quaternario numero ad senarium, pluriúmve aut ciorum, pro ægri viribus.

CALIDÆ in secundo, siccæ in primo.

Fabarũ vulgaribus similiũ quæ vomitũ ciẽt, & aluũ valenter meminit Ferdinãdus Lopez de Castagneda ca.78.li.7. Indicę Hi quot porrò peregrinos fructus accepi Fabę purgatiuę nomine i tos: sed nullus mihi cõspect⁹ est, qui fabæ purgatiuæ nostro auct scriptæ cõueniret, at potiꝰ inter Phaseolos, omnes recẽsendi vide

Prior, cuius hîc iconẽ exhibemus, orbiculari ferè est forma, sed nus vtrimq; & quodámodo puluinatus, digiti vnius crassitie, duc

rò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquantulū cauo, qua vi-
licet hilus esse solet, & siliquæ, in qua cōtinetur, adhæret: cortex du-
s & lignosus, læuis, ex rubo nigricans: quod intus continetur album,
mum, & in duas partes natura sectile, vt sunt omnia phaseolacea: sa-
re primùm quali sunt omnia ferè legumina, sed ilico linguam mor-
cante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate præditus.
Nascitur in insula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiē, quale vulgo
ngi solet, imitatur: idcirco à quibusdā Cor Diui Thomę nūcupatur.
us obiter meminit Petrus Cieça parte prima Chronici cap. 112.
Alter phaseolo vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, ni-
icans & hilo prominente, & renis formam minimè referente.
Cùm Olysipone essem, donatus sum Phaseoli genere ex Brasilia
nericæ prouinciæ delato, admodū recēti, pollicari latitudine, crasso,
ore rufescēte, magno hilo, & parte extrema veluti sessili. Eiusmodi
atuor aut quinque singulis siliquis prægrandibus continentur, qui
ētes & virētes adhuc tusi & impositi bubones venereos curare di-
ur: flore traditur ex rubro pallescēte: ego dumtaxat iuniorē plātam
i mihi semine natā, quæ foliis Phaseolo vulgari ferè similis erat, nisi
òd minora erant, & auersa parte hirsuta, præsertim teneriora folia,
extremi caules tenui mollique lanugine fuluescente obsiti. Brasilia-
Macouna vocant: similes planè, & colore, qui ex cinereo candicans
dumtaxat differentes, ex Africæ Mauritania delatos vidi.
Vidi etiam non procul Olysipone in monasterio quodam Phaseoli
us vulgari nostrati adeò simile, vt nostrum putarem: pergulas istic
iebāt opere topiario, flore purpureo; at siliquæ scabræ sunt, breuio-
& duplo latiores quàm nostri vulgaris. fructus est exiguus pisi vul-
s magnitudine, totus niger, nisi qua parte siliquæ adhæret, quæ
dida est. Brasilianis frequentem esse audiui, & Lusitanis istic habi-
ibus Faua braua, id est, fabam siluestrem nuncupari.
Londini emi anno 1579. in Mercatorū porticu de Gallo nauclero
seoli genus, quod è Brasiliana Noui orbis prouincia aduectū as-
bāt. Nostro vulgari maior est is Phaseolus latiorque, nec minùs
re variat: etenim nunc flauus est, aut omnino niueus, modò ater,
purpureus, aut albis purpureisq. maculis distinctus. De simili plā-
atum referebat, & talis Europæa est, nostrúmque saporis gratia &
itate longè superare, si eodem modo decoquatur.
ius iconē ad viuū expressam, quā in Herbariæ rei studiosorū gra-
d huius libelli calcē (quoniā suo loco inseri nō poterat) reponen-
urraueramus, postrema hac editione in suū locum transtulimus.

b amicis autem sequente anno Londini satum, prouenit vulgari
libus sarmentis & foliis, sed ad frugem non peruenit.

Lac Pinipinichi.

IN *omnibus continentis oris, lacteus quidam succus e-*

Pinipinichi. *citur ex arbusculis Malorum similitudine, Indi* Pinip-

nichi *vocant: è cuius ramis recisis lacteus humor i*

emanat, aliquantulum densus, & viscosus, cuius tres a

Facultates. *quatuor guttæ sumptæ, validissimè per aluum purgant*

lem & aquas.

BIBITVR *ex vino, aut desiccati puluis deglutit*

pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.

ILLVD *autem peculiare habet, quòd si quis illo sum-*

pto, iusculum, vinum, aut aliud quid iniiciat, subitò e

operatio infringitur, & cessat.

SVMPTO *aliquo ex superioribus medicamentis pu-*

gantibus, somno abstinendum est, & ea obseruanda, q

ab his, qui purgās aliquod medicamentum sumpserunt, o

seruari solent.

CALIDVS *& siccus hic liquor in tertio gradu.*

OMNIA *iam enumerata medicamenta valida su*

& perniciosa, quibus vti desitum est, aduecto Mechoaca

cuius vsus minimè periculosus est. Ad ipsum enim, tāqua

ad medicamentum præstantissimum, confugerunt non s

lùm nostri, sed omnes etiam Indiarum incolæ: De hoc nu

acturi sumus.

Mechoacan.

Mechoacan. MECHOACAN *radix est ante triginta annos pr*

mùm reperta, in prouincia Mechoacan dicta, quadragin

miliaribus supra Mexico, quam deuicit Ferdinandus Co

tesius, anno 1524.

EST *hæc prouincia auri admodū diues, sed magis a*

genti, reliquas vicinas opulentia longè superans: nam aiu

totam argenti gleba abundare ducenta & amplius mi

liaria. Istic sunt adeò celebres & opulentæ illæ fodi

Cacatecas fodinæ. Cacatecas *nuncupatæ, singulisq́ diebus aliæ dites argē*

noi

nonnullæ auri venæ deteguntur. Temperatus & salubris illic aër stirpes producit salutiferas, & ad varios morbos vtiles: cuius rei gratia, ante Hispanorum aduentum, vicini eò confluebant, vt à suis ægritudinibus liberarentur. Fertilis etiam est regio, & frumenti, ferinæ, fructuum ferax: multas habet scaturigines, ac in his nonnullas aquæ dulcis piscium abundantiam præbentes. Qua de causa inquilini saniores, agiliores, coloréque magis florido vicinis. Gomara Hist. Mex.

PRIMARIA *vrbs eius prouinciæ incolis* Chincicila *dicitur, Hispani totius Prouinciæ nomine* Mechoacan *appellant, quam ferri, siue soleæ equinæ instar ambit lacus aquæ dulcis, valde piscosus: celebre est emporium, propter argenti venas, quæ tota illa regione frequentes.* Chincicila emporium.

PAVLO *post occupatam à nostris prouinciam, missi Franciscani monachi qui sui ordinis monasterium illic extruxerunt: horum nõnulli paulo pòst (vt in alio orbe, multum ab Hispanico aëre discrepante) in morbos inciderunt, è quorum numero ipse etiam Præfectus, Guardianum appellant. Huic arcta erat amicitia cum* Caçoncin *totius illius Prouinciæ regulo; qui ipsum conspiciẽs extremè ægrotantem, indicauit, sibi esse subditum, quo Medico vteretur: hunc fortè remedium ægritudini adhibiturum. Gratum id Guardiano, qui aliorum medicorum præsentia destitutus, illum adduci iubet: venit, morboq; obseruato significat suo Domino, monachum curaturũ, modò cuiusdã radicis puluerem sumere velit, quem daturus esset. Guardianus salutis cupidus, pulucrem ex modico vino bibit, & sine molestia sic illo purgatur, vt magnum sentiret eo die leuamen, maius etiam subsequentibus, donec plenam sanitatem consequeretur. Illius exemplum sequuti alij monachi, & nonnulli Hispani ægri, puluerem semel, bis, ac quoties necessarium fuit, sumunt, & similiter liberantur. Eius rei testimonio Mexicum misso ad totius Ordinis supremum Præfectum, ipsi Prouincialem nominãt: fit istic radicis periculum, magno*

omnium,

omnium, qui sumpserunt, commodo & admiratione. Ita breui temporis spatio per vniuersam illam prouinciam celebris facta est hæc radix, & ei Rhabarbari Indici nomen inditum: tandem in Peruanum etiam regnum, reliquasq; noui orbis prouincias, illius vsus inductus, neglectis ceteris medicamentis, tanta confidentia, vt, ea sumpta, certam sibi salutem promitterent.

QVARTVS & tricesimus iam agitur annus, quod istam radicem primùm hîc conspexerim. Paschalis quidam Catanæus Genuensis, ex Hispania noua redux in morbum incidit, ad cuius curam accersitus fui. Eum purgare cupienti, præstantissimum medicamentum è noua Hispania se attulisse refert, Rhabarbarum Mechoacanum nuncupatum, quo omnes Mexicani vterentur; illo se feliciter aliquoties curatum fuisse. quòd si quod purgans medicamentum sumendum esset, illud se cupere, cuius exploratas haberet facultates. Damnaui talium recentium medicamentorum nobis ignotorum vsum, quorum nulli auctores meminerunt: ipsiq; persuasi nostratia potiùs sumeret longo vsu & experiẽtia comprobata, & à classicis auctoribus descripta. Pharmaco ipsius morbo conuenienti à me præscripto purgatur: ex quo magnam quidem sensit vtilitatem, morbo tamen non ita liberatus, quin alia purgatione opus fuerit. negauit se aliam admissurum quàm suũ Mechoacanum Rhabarbarum, quo tam probè curatus est, vt pristinæ sanitati restitueretur. Tametsi laudarem effectum, nõdum tamen animo meo satisfactum, donec plurimi alij, eodem ferè tempore redeuntes, in ægritudines inciderunt, à quibus Mechoacan radice purgati, felicissimè curati sunt, quòd illo vti in noua Hispania consueuissent. His cõsideratis, illius facultatibus fidem adhibere, atque etiam ipso vti cœpi.

NVNC autem adeò frequens vbiq; illius vsus, vt maxima quantitate aliarum mercium instar aduehatur, magno redimendum. Mihi retulit Aromatarius quidam, se superiore

eriore anno, præter id quod ciuibus vendiderat, plus quàm nille libras exteris Rhabarbari Indici nomine vendidisse: iam omnibus adeò familiare, vt nullus sit viculus, in quo ius vsus non requiratur, tanquam tutißimi omniumq; raſtantißimi medicamenti, cùm nullum Medicum (quod mnibus gratißimum est) consulere opus sit.

SÆPE hos qui è noua Hispania redeunt, præsertim erò qui in Mechoacan fuerunt, interrogaui de stirpis forna quam hæc radix profert: sed illud dumtaxat intelligere otui, ex vrbe Colima, quadraginta milliaribus vltra Mehoacan, adferri radices siccas & repurgatas, illas Hispaos emere, & in Hispaniam mittere: tanta est omnium egligentia, quæstus verò summum studium. Colima.

MAGNA sanè reprehēsione digni sumus, quòd, quanoquidē in noua Hispania tot stirpes, & alia maximi moenti medicamenta inueniantur, nemo tamen vel describat, vel formam & facultates percontetur, vt cum nostris onferri queant. Nam si in animum inducerent, vt inquirent & explorarent tot medicamēta quæ ab Indis in suis Tiangez siue foris venduntur, magna inde sequeretur vtitas, cùm ipsi Indi eorum facultates non celent, sed celeent & communicent: contrà plerumque nostri ista negunt, vel, si quarundam virtutes norunt, neque eas nos doere, neque earum effigiem indicare cupiunt.

NON desinenti porrò diligenter sciscitari de hac plan, quidam, qui nuper admodum ex ea prouincia aduenet, significat, Franciscanum monachū, ex Mechoacan vsie, naui qua ferebatur aduexisse, non sine magna cura & llicitudine, illius stirpem magno vase terra pleno reposim, quam apud sui Ordinis in hac vrbe monachos aleret. genti perfusus sum gaudio hæc audiens, atq. ilico ad mosterium me confero. Video in dolio plantam multis rais supra terram expansis luxuriantem, colore fusco ad cireum tendente, qui vicinas perticas aut pergulas (si adponan- Mechoacan historia.

ponantur) scandere, & multiplici nexu amplecti possint: f liis circinatæ ferè rotunditatis in mucronē tamen desine tibus, nonnunquam admodum amplis, atrouirentibus, f brosis, perennibus, adeò verò delicatis, vt humiditate care videantur: fructu, vt perhibent, coriandri sicci magnitud ne, racematim cohærente, qui Septembri maturescit: rad ce crassa, vitis albæ seu Bryoniæ modo, vt non defuerint q eandem plantam esse putarent, aut saltem ei congenerem sed multum differunt, nam Bryoniæ radix, cū viridis, tu sicca, admodum acris est: Mechoacan verò insipida, & sin acrimonia. Colligitur Octobri.

ADVEHITVR *radix magnis fragmentis & par uis, partim in taleas concisis, partim manu confractis. Mi semine obruta seruatur, lineo panno picato seu resina obdu cto inuoluta.*

DELIGENDA *recens, albicans, exteriore part nonnihil flauescens: improbatur candida, nigra, cariosa Ineptè igitur faciunt, qui illam in puluerem comminutam adseruant, quoniam facilè exhalat, & eius vis infringi tur: præstat idcirco radicem primùm deradi, cùm pul uis sumendus.*

CALIDA *est primò gradu, sicca secundo: tenuium enim esse partium, nonnihil tamen adstrictionis possidere ex eo patet, quòd absoluta purgatione, internarū partium robori nihil adimit, nec eas debilitat, vt reliqua purgantia medicamenta: imo illa purgati, robustiores redduntur, quam ante sumptum medicamentum erant. Hinc fit, vt nulla correctione indigeat: solū vinum est eius vehiculum, cum quo sumpta, faciliùs & efficaciùs operatur, quàm cum alio quouis liquore, nec vomitione reijcitur.*

Mechoacan alterum.

CÆTERVM *nunc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natum circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vsu est, ob eius mirabiles effectus) longè*

longè præstantius eo quod ex noua Hispania adferri cõsueuit: cuius flos, semen, & ramuli etiam allati sunt. Erat verò is flos quasi mali aureæ, quinque foliis constans maioribus, subfusci coloris, è cuius vmbilico protuberat calyx siue vesicula quædam auellanæ magnitudine, membrana constans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuissima pellicula secretas diuiditur, & in singulis bina grana, ciceris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, gustu insipido continebantur, quæ molli & spongiosa terra excepta, commodè nascuntur. Forma.

Ex huius radice fit conserua varij generis, Cydoniorum modo, sed etiam Gelatina ex saccharo & illius succo, quæ in deliciis esse possunt: nam vt radix est insipida, facilè saccharum recipit, quocumque tandem modo paretur. Conserua & Condita.

Molesta non est huius radicis sumptio, quia nullius mali saporis est particeps, ideoq; omni tempore, omniq; ætati, pueris, senibus, aliisq; qui cætera medicamenta respuunt, vtilis est, cum benignè & sine molestia purget.

Crassos, viscidos, putridosq; humores, vtramq; bilem & aquas educit: Iecoris, vẽtriculi, lienis morbos tollit, & earundẽ partium obstructiones aperit, ideoque ægritudinibus inde prouenientibus, hydropi, ictero vtilis: inueteratos capitis dolores curat, cerebrum & neruos expurgat, cephaleæ, epilepsiæ, strumis, articulorum, coli, & renũ doloribus opitulatur: veteres defluxiones sistit: vteri morbis, qui plerumque ex frigidis humoribus aut flatibus generantur, tussi veteri, asthmati, & reliquis pectoris vitiis, antiquis febribus, & lue venerea vexatis cõuenit, repetito, quoties opus fuerit, eius vsu. Nam in similibus obstinatis & inueteratis morbis, necessariæ sunt plures euacuationes, ad penitus reuellendum & expellendum humores qui tales morbos generant: itaque nihil mirum, si, vnica purgatione, ægri optatam sanitatem non consequuntur. Facultates.

Hvivs autem radicis sumendæ ratio talis est. Pur- Exhibendi ratio.

gato

gato priùs corpore serapiis, clysteribus, aut sanguinis missio-ne, & diæta, pro medici iudicio; selectioris huius radicis le-
Puluis. uiter cõtusæ puluis vino albo maceratus, aut aqua fœniculi anisi, aut cinnamomi (si quis vinum non fert; quod etiam commodè dilui poterit, si quis dilutum cupit, stillatitio in-tybi, buglossis vel scariolæ liquore) summo mane propina-
Dosis eius. tur, dimidiæ drachmæ pondere pueris, vnius drachmæ iuue-nibus & adolescentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex syrupi rosati nouem infusionum duabus vnciis, aut violarum serapio conserua-ve miscetur: & sæpius ex iusculo sumitur. Dimidia post sumptum hoc medicamentum hora somnus conceditur, iis præsertim qui vomitibus obnoxij sunt; sed breuis: nam pur-gari incipienti, nec somnus, nec cibus, nec potus conuenit.

SI verò qui hunc puluerem, vel aliud quoduis laxans medicamentum sumpserit, sibi à vomitu metuit, vtatur eo quod sæpius expertus sum remedio, videlicet, ilico à sum-pto medicamento, albumen oui assum & adhuc calidũ di-gitisq; attritum lineo panno raro inuoluat, & in nodum colliget, quem gutturis orificio imponet, & istic retinebit donec medicamentum laxare incipiat: etenim nõ modò vo-mitum prohibebit, sed etiam fumos & vapores à medica-mẽto subleuatos reprimet. Facta purgatione, datur iuscu-lum, & paulo pòst cibus, qualis his dari solet qui sese pur-gant. Peracto prandio, neque somno indulgeat, neque bibat ante cœnam, quæ leuis erit, & rerum boni succi. Postridie eluat corpus medicamento aliquo, & conserua quapiam vtatur: deinceps in victu & reliquis rebus necessariis sese gerat vt decet.

FIVNT nonnunquam ex eodẽ puluere excepto Ele-
Catapotia. ctuario rosato Mesue catapotia coriandri sicci magnitudi-ne, vt faciliùs dissoluantur, & citius opus suum peragant.

IN manu autem est Medici,[a] aut eius qui sumpse-rit, eam humoris quantitatem purgare quam volet, quo-

niam

...m sumpto pauxillo iusculo, aut alia re, eius opera- ...ilico cessat.

Mechoacan siluestris.

MITTIT *nobis Promontorium D. Helenæ, quod in ...lem quo Nicaragua tractu est, aliud Mechoacan genus ...estrius, quod grauia Symptomata excitat, vt vomitus ...modicos, tormina, & alui profluuia, quam ob causam ...ammonea nuncupatur: sed nemo (periculo semel facto) ...tur. Simile est alteri cùm folio, tum sarmentis, tum ra...e, sed per omnia minoribus: & ipsa etiam radix acrimo... nonnihil habet. Vnde clarißimè liquet, quantum mo...nti adferat loci varietas ad huius radicis facultates.*

M...ssa sunt nobis ex Hispaniis ante paucos annos duo seminis Me...acan genera, vnum breui calyculo siue siliqua, semineque nigro, ...le est Scammonij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore ...uantum calyculo, & semine rufo, & quàm superius longiore te...oreque. Vtriusque siliqua parte interiore lanuginosa est.

...x vtriusque semine natæ sunt nobis, & aliquot aliis rei herbariæ ...iosis plantæ, quas subsequentis hiemis iniuria sustulit. Prodibant ...mmonij aut conuoluoli modo, deinde multis sarmentis proxima ...menta scandebant & amplectebantur: foliis Conuoluoli maio... ...ed tenerioribus, & colore magis fulueſcente: radix pollicarem vel ...ptem crassitiem iam erat adepta.

Negat Ioan. Fragosus, Regis Catholici Medicus, iusculo aut alio ...iniecto Mechoacan vim purgatiuam sisti aut infringi, & quoti...a experientia id se obseruasse ait, eandemque nostri Auctoris in ...pinichi opinionem reprobat.

Radix Quimbaya.

...eminit Petrus Cieça parte prima Peruanæ Historiæ, in prouincia ...mbaya, cuius metropolis Carthago magna, nasci tenues quasdam ...es digiti crassitudine inter arbores, quarum si fragmentum bra...li longitudine duobus aquæ sextariis per noctem maceretur in va... ...quo, maiorem aquæ partem ea nocte absumi. Ex ea quæ supererit ...qui tres vncias sumpserit, adeò benignè purgandum, & sine mo...t, vti si Rhabarbaro purgatus esset, & aliquoties periculum fecisse ...it magno illorum, qui sumpserunt, commodo.

Piper.

TOTO *Continentis tractu in quo Nata, Carthago, ...tiam in Nouo regno, magnus est vsus Piperis cuiusdam ...ngi, quod maiori acrimonia præditum est Orientali, ...isque aromaticum, & iucundiore odore spirat, quàm ...seu Capsicum; quinetiam præfertur Piperi nigro, cùm ...ris, tum suauitatis causa.*

Axi. Capsicum.

Forma.

ALTÆ cuiusdam plantæ fructus est oblõgu[s] crassitie quidem funiculi, at dimidij pedis longi[-] tudine, constans veluti multis granulis, circa pe[-] diculum oblongum continuo & coniuncto ordin[e] dispositis, seminis plantaginis modo, quibus adem[-] ptis, pediculus nudus conspicitur. Recens virid[is] est, sole maturescit & nigrescit. Calidum est ter[-] tio gradu.

NEC prætermittendum est Piper ex Indi[s] nostris missum, quandoquidem non modò in me[-] dicum vsum receptum est, sed planta est excel[-] lentissima, & toti Hispaniæ notissima: nam nul[-] lus est hortus, in quo non seratur ob fructus pul[-] chritudinem. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excrescentem.

Capsici historia.

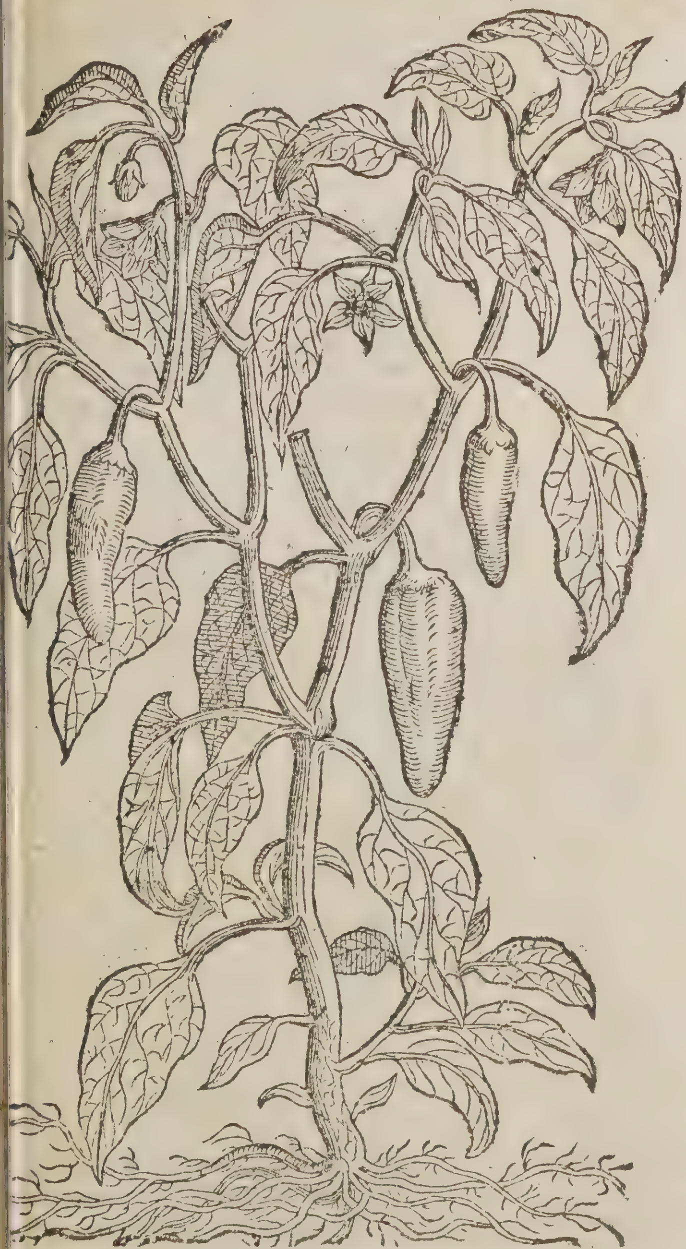
FOLIO est viridi, ocymo latifolio simili, flor[e] albo, ex quo pullulat fructus diuersæ formæ, ob[-] longus, rotundus, Melopeponis forma, aut cera[-] siorum, sed immaturus viridis est, maturus verò colore ru[-] bro gratissimo.

PARTICVLATIM concisum, & iusculo macera[-] tum, meliorem saporem edulis conciliat, quàm Piper vul[-] gare, ideoq; eius vsus est in omnibus in quibus aromata e[x] Maluccis insulis & Calecutio delata cõmendantur, in eo so[-] lùm differens, quòd illa multis aureis emuntur, hoc sola sa[-] tione adquiritur: nam in vna planta colliguntur aromata i[n] totius anni vsum, minore dispendio, & maiore commodo.

Facultates.

FLATVS discutit, vtile pectori & perfrictionibus, ca[-] lefacitq; & roborat partes internas. Caliditatis & siccita[-] tis in quarto ferè gradu particeps.

Capsicum hoc, seu Piper Indicum (Americum potiùs) diligentissim[è] colitur tota Castella cùm ab hortulanis, tum à mulieribus in ædiu[m] suarum pensilibus hortis. Etenim eo vtuntur per totum annum cùm virente tum sicco, pro condimento & Pipere. Spectatur varia (vt noste[r] auctor ait) forma. Memini etiam videre anno 1585. maxima copi[a] cultum

ltum in suburbanis Brunnæ vrbis celebris in Morauia, quo cultores
on contemnendum quæstum faciunt: est enim apud vulgus frequen-
in vsu. Sed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flauescente, in
usitania, monasterio quodam circa Olysiponem.

Aliud Capsici genus obseruaui in nonnullis Lusitaniæ locis, fruti-
sum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortensis Solani ferè, ali-
antulum angustioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortensis,
ctu in longis pediculis paruo, per initia viridi; deinde nigricante,
i maturuit, rubro, continente multa semina latiuscula alterius
psici modo, tam feruidi gustus, vt fauces aliquot dies incendat gu-
tum. Floret & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus
ionibus etiam hieme. Illi vocant Pimienta de Bresil, hoc est, Piper
asilianum, in qua prouincia abundanter nasci, multiplicique in
ı esse intelligo.

Ceuadilla.

P E R L A T A *sunt ad me cum aliquot aliis plantis ex*
spania noua, semina cuiusdam plantæ Ceuadilla *istic* Ceuadilla.
catæ, id est, Hordeolum, *à similitudine quam cum nostro*
rdeo habet in spica & vaginulis, quibus semen includitur,
minus eo, lini semine neutiquam maius, & longè aliis
ultatibus præditum. Etenim nūquam auditum est plan Facultates.
n aliquam adeò vrente & caustica vi præditam; sic, vt
cauterium necessarium est in gangrænis, & putridis im-
rísque vlceribus, eosdem præbeat effectus, quos non modò
limatum, sed ignis etiam præstare posset: etenim vermes
vlceribus necat, putridáque vlcera expurgat puluis eius
sim iis inspersus, maiore minoréue quantitate, pro vlceris
gnitudine, adhibitis præseruatiuis, quæ in huiusmodi re-
diis vsurpari solent. Itaque, cùm eius facultates infringe-
volunt, puluerem stillatitio rosarum aut plantaginis li-
ore excipiunt, linumq́; aut ellychnium eo intinctum vl-
ibus & gangrænis imponunt: deinde sarcotica medica-
nta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.

E A D E M *ratione vsurpatur in animalium malignis*
eribus, quibus plerumque infestantur.

C A L I D V M *est hoc semen in quarto gradu, eóque*
am ampliùs, si plures sint gradus.

Sulphur viuum.

Sulphur Quitense.

MITTIT nobis Quito prouincia Peruana Sulph viuum præstantissimum, vt vitrum translucidum, colore au ri purissimi, cuius fragmentum pusillum lucernæ admotun odorem maximum sulphuris eiaculatur fumo viridi pe mistum; sed antequam incendatur, nullum Sulphuris od rem præbet. Eruitur istic ex venis, proximis auri fodin itaque non sine causa Chymistæ aiunt Argentum viuum au ri esse materiam, sulphur verò formam.

HVIVS puluis vino dissolutus, & per aliquot dies fa ciei vespere illitus (purgato priùs corpore) inflammation curat. Scabiem tollit, rosaceo oleo mixtus. Drachmæ ponde re cum oui luteo sumptus, coli doloribus, nephritidi, neruo rúmq. cōtractionibus & ictero vtilis est. Calidum & siccum est hoc sulphur summo excessu.

Sulphur Nicaraguanū.

EX Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur color cinerei, densum, minimè transparens, nihilque cum al commune habens præter odorem.

Ad Erysipelas.

Medicamentum ad ignē sacrum.

NOBILIS ille qui Piper longum mihi dedit iam an descriptum, filium habuit, cuius faciem erysipelas occupaue rat. accersitus, venam secare, & lineos pannos rosacea & solani aquis madētes faciei imponi iussi. Illi o pater: Quo ad sanguinis missionem attinet, rectè quidem, nam pue sanguine abundat. Faciei autem aliud medicamentum illi nam Peruana porrò Cartagine attulerat placentam quan dam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidā, tamet bis mille ferè milliaribus allatā esset. Eius pauxillū me præ sente dissoluit aquæ rosaceæ stillatitio liquore, & eo facien filij illiuit: postridie rosaceo liquore tepido faciem illius ab luit: quæ adeò integra & sana reddita est, atque si ery sipelate non laborasset.

CONFECTAM verò referebat hanc placentam lumbricis, quos Indi terra eximentes, Mayzi foliis pascunt

deind

deinde iam pingues fictili coquunt, eos despumando: colatos rursus decoquunt, donec ad vnguenti consistentiam aut etiam densiorem reduxerint.

Carlo sancto.

ANTE triennium ex Mechoacan prouincia delata est quædam radix Carlo sancto dicta, cuius insignes facultates prædicant. Carlo sancto.

NOSTRO *Lupalo* similis est, & perticis se conuoluit illius more; quibus si careat, humi spargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo similia, colore viridi, sed obscuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert. Radix crasso capite est, ex quo aliæ radices oriuntur digiti maioris craßitudine, colore candicante: cortex qui facilè separatur, cuiúsque vsus, est odore aromatico, gustu amaro, cum quadam acrimonia: neruus radicis cortice spoliatus, multis quasi filamentis seu tabellis tenuißimis constare conspicitur, quæ sigillatim separari possunt. Descriptio.

NASCITVR temperatißimis prouinciæ Mechoacan locis, solo neque nimium sicco, neque humido. Calida & sicca initio secundi gradus. Natales.

RADICIS cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, alióśque humores ex capite elicit, eámque ob causam rheumatismos, capitis dolores & defluxiones curat: in nonnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam è stomacho expellens, sed illius decoctum maximè, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, cúmque roborat: purgationem tamen præcedere necesse est. Facultates.

IDEM commanducatus, gingiuis abscedentibus auxilio est, dentes stabilit, eósque à scabritia & corruptione liberat, orísque halitum commendat: sed postea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.

PVLVERIS eius exigua quantitas ex vino albo, aua adianti, canellæque decocto sumptus, vuluam obstructio-

nibus liberat, mensésque prouocat, & flatus discutit, pu[rgato videlicet priùs corpore, & aluo (dum eo remedio v[titur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dia[lthææ inuncta.

Cordis affectibus, iis præsertim qui ex vteri sym[pathia oriuntur, auxilio est eius puluis, vt antè, sumptu[s aut illius decoctum hoc modo præparatum:

Carlo sancto decoctum.

Radicis minutim concisæ drachmæ duæ in trib[us aquæ sextariis coquuntur ad dimidias, corticis citri in pu[luerem redacti drachmæ quatuor, pulueris Canellæ drachm[æ duæ statim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colantu[r. Istius decocti sex vnciæ singulis diebus mane addito sacchar[o propinantur, purgato tamen priùs, vt decet, corpore.

Hunc puluerem, & decoctum nonnulli in morbi Gal[lici affectibus, atque etiam Epilepsia commendant. Al[terum experiri non admodum necesse est, quòd mult[is aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius pe[riculum faciam in iis qui vigesimum quintum ætatis an[num nondum excessêre: nam Epilepsiam in adultis tolli non est verisimile.

Radix S. Helenæ.

Radix D. Helenæ, & eius historia.

Ex portu S. Helenæ, qui est in prouincia Florida, adfe[runtur radices quædam prælongæ, sed nodosæ admodum, pol[licari craßitudine, foris nigræ, intus albæ, sapore aromatico, Galangæ ferè simili. Resectis his nodis & perforatis, fiunt precatoriæ sphærulæ, quas milites Hispani & Indi de collo suspendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, duriq; & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terram diffundit, foliaq; ampla & viridia admodum profert.

Natales.

Nascitur locis humidis; sicca initio, calida in fine secundi gradus existimatur.

Facultates.

Has radices Indi lapidibus conterunt, totiq; corpori sibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, & membra, vt inquiunt, suo grato odore roborant.

Illivs

Illivs puluis cum vino haustus, in ventriculi doloribus, vrinæ difficultatibus, & nephritide commendatur.

Vt ex descriptione facultatibusque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

Missa nobis est ex Hispania noua plantula quædam indicans (sed sine radice) Indis Guacatane nuncupata, nostro Polio montano haud absimilis, sed inodora; quæ an florem aut semen proferat, ignoro. Guacatane.

Ad hæmorrhoides commendatur hac ratione: Eius plantæ decocto ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem plantæ puluere inspergantur. Facultates.

Dolores ex frigore & flatibus ortos, in quacunque corporis parte sedat, si locus resina priùs inunctus, tenuissimo huius puluere inspergatur, & pannus lineus superimponatur: nam ilico adhærebit Cerati modo, nec inde amouebitur, nisi dolore mitigato.

Eivs puluis leuibus vulneribus impositus, præsertim inguinum, ea mundat, & ad cicatricem perducit.

Missæ item sunt ad me aliquot aliæ plantæ, sine nomine, quarum vnius ex aqua decoctum calidè sumptum, pectoris vitiis auxilio est.

Altera, quæ partus mortuos, secundasque morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.

Tertiam, si (cùm maximè viget) quispiam colligere volens dumtaxat contingat, ilico flaccescit & procumbit.

Qvarta per solum diffusa est & expansa: si quis tamen eam attingat, statim contrahitur; vt braßica Murciana.

Hellebor vs item niger Hispanico similis, & iisdem facultatibus præditus.

MVLTA *præterea alia medicamenta in Indiis nost Occidentalibus inueniuntur, insignibus facultatibus præ ta, quæ cum tempore (vt iis vti poßimus) innotescent: vt eorum, quæ hactenus allata fuerunt, vtilitatibus colligere cet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles v debantur, horum vsu curati sunt.*

QVÆ *omnia meæ diligentiæ accepta ferre oportet, primæ huius meæ historiæ parti, quæ per vniuersum orbe admodum celebris fuit, ob medicamentorum, quæ in ea con tinentur, descriptionem.*

ET *vt omnes intelligant quàm vtilis meus hic liber fu rit, subiicere hîc libet Epistolam ad me scriptam ex Perua na vsque regione, à nobili quodam viro, ante duos mense etenim ex eorum quæ in illa descripsi lectione, inuenti sun in Peru lapides Bezaares, Orientalibus haud inferiores vi ribus: de quibus, Deo volente, in tertia parte agemus.*

Epistola ad D. Nicolaum Monardis.

NON *dubium est, Clarißime Doctor, quin nouum vi debitur, me virum illiteratum, semperq; militiam in his re gionibus secutum, ad te scribere de iis quæ ad facultaten vestram pertinent. Verùm animi mei erga eruditos viro propensio (in quorum numero te censeo, cùm ex libri tui le ctione, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibu eorumq; facultatibus euulgasti, tum ob laudem quam e libro hîc consecutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dede rim. Etenim satis commendare non poßim vtilitaten quam hîc attulit tuus iste liber, cum ex illo rationem con secuti simus, qua medicamentis vtendum sit, ex quibus si ne methodo antè vsurpatis, nullũ auxilium percipiebamus nunc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui de plorati videbantur, liberati sunt.*

IAM *sunt plures quàm viginti octo anni, quòd mili tiam sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non so lùm*

tum quæ à te descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alii, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum hic à vobis commeantium magna ex parte negligentiam & inscitiam, quibus publica vtilitas (quam tamen summam præstare possent) curæ non est, sed vt quæstui dumtaxat seruiant.

FORMAM *animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, in tuo libro describis. Ea diligentiùs perpensa, animalium genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis hircis (nisi quòd cornibus orbũ est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia, vt solo tormentorum æneorum ictu adsequi poßimus.* Animal lapidem Bezar gignens.

DECIMA *quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex iis, quæ dixi, animalibus confecimus; cumq; eorum causa venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.*

APERTO *itaque maximo & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus; quo factum est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus, qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestißimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cùm videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea ruminatas in ventriculum traiiciant. Ibi puerum illico interficere voluerunt Indi, quòd nobis id indicasset; eundem tamen postea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, &, vt intelleximus, sacrificarunt. Indi hos lapides*

magno

magno habent in pretio, & in Idolorum suorum delubr[is]
Guacas. quæ Guacas vocant, cum aliis quibusque pretiosissim[is]
offerre solent, veluti auro, argento, gemmis, monilibu[s]
animalibus, & pueris.

Animal Bezaares lapides gignens in solis Peruanis montibus.

ILLVD autem admiratione non caret, hoc anim[al]
per totas has Indias non reperiri, præterquam in monti-
bus istis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna
omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & insu-
las Marañon, Floridam, & multas præterea Occidenta-
lium Indiarum regiones peragraui; attamen nusquam
hæc animalia conspexi, quàm in solis huius regni Per[u]
montibus.

Facultates

EGO qua potui diligentia ab Indis amicis de horum la-
pidum facultatibus inquirens, intrò sumptos, aut foris im-
positos, mirificè venenis & toxicis resistere intellexi, cordi
affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum pul-
uerem vulneribus sagittarũ toxico illitarum vtilissimè in-
spergi. In summa, hũc lapidem alexipharmacum esse perni-
ciosissimi illius toxici quo sagittas suas illinunt, ad sese mu-
tuo conficiendos, atque etiam nos Hispanos, quorum pleri-
que post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nul-
lum auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus
insperso nonnulli leuamen senserint: verùm si toxico recenti
illitæ sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec
sublimatum prodest.

EX animalis igitur, quod primùm secuimus, bursula, no-
uem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio istic creati vi-
dentur ex salutiferarum illarum herbarum succo, quæ in
bursulam istam congeruntur. Secuimus & alia huius gene-
ris animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides
inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

OBSERVANDVM autem est, sola quæ pascũtur in
montibus animalia, lapides istos præstantes generare: nam
quæ in planis pabulum sumunt, vt herbas minùs salubres
depa-

epaſcuntur; ſic etiam lapides eorum, tametſi vtiles, iis vi- ibus non pollent, quibus ij præditi ſunt qui ab animali- us in montanis degentibus eruuntur.

Coepimvs iis vti eo ordine quem in tuo libro do- uiſti, & aduerſus eoſdem etiam morbos, in quibus ſa- andis mirabiles eorum effectus experti ſumus, quos lon- um eſſet recenſere. Quæ omnia tibi accepta referre de- ent non modò Hiſpani, ſed etiam vniuerſus orbis. Quan- um ad me attinet, vt aliquam animi gratitudinem oſten- am pro beneficio accepto, operâ Ioannis Antonij Corci, iuitis mercatoris, duodecim ex iis lapidibus mitto: ſi eò eruenenerint, eos in multis morbis experiri licebit. Eiuſ- em operâ an illos acceperis mihi ſignificare poteris, & ea, uæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui im obſeruantiſſimus.

Nvnc capſulam accipies in qua Phaſeoli genus inue- Phaſeolus Peruanus. ies, quod Martij initio tantummodo ſerendum erit, ne fri- ore lædatur. Planta eſt fabæ ſimilis, minor tamen, fructum 1 ſiliquis ferens. Seni huiuſmodi fructus (fabas virides ſa- iunt) cum ſale manducati, validè bilem, mediocriter tuitam, & ſine moleſtia hydropicorum aquas euacuant: oſdem effectus præbent ſicci triti, & ex vino ſumpti: ſed bum paratum habere conuenit; quia ſi validiùs, quàm ne- eſſe ſit, purgent, cibo ſumpto earum vehementia ilicò fringetur.

[Ex Hiſpaniis miſſum fuit Imp. Maximiliano II. feliciſs. memo- æ, anno antequam nobis adimeretur, Phaſeoli genus, colore Ma- onnæ ſimili, ſed planiore longioreque forma, & hilo non admodum agno. Huic nomen adſcriptum erat *Haba de India*, id eſt, Faba Indi- : fortè id erit quod hoc loco ab Auctore deſcribitur.]

Plantam etiam quandam hîc in planis naſcentem Planta graminis ſimilis. raminis modo, magnis facultatibus præditam: ſiquidem us decoctum gargariſatum, rheumatiſmis, gutturis phle- monibus, aliiſq; vitiis auxilio eſt: manducata, multam pi- itam educit, ideòque morbis ſuperioribus, & capitis dolo- ribus

ribus vtilis. Denominationem à me sumpsit hæc plãta, quia mihi familiaris eius vsus sit, & aliis, vt vtantur, consula; cuius facultates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus.

Molle, cuius antè mentionem feci, describere videtur.

FRVCTVM *item arboris cuiusdam, quæ solummodo in hac prouincia nascitur; Ilicis magnitudine, cortice Cerri ægylopis simili, foliis fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis eius puluis vulneribus inspersus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem puluere fricati stabiliuntur, gingiuæ abscedentes sanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulueri corticis illis insperso impositi, curationem eorum accelerant, & humorum eò defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiũxi, suffitibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplastris vtilis.*

EX *eius fructu salutiferã admodum potionem Indi conficiunt. Eum istic seri & nasci velim: nã tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita est hæc arbor facultates, tum etiam quia nouũ arboris genus est, & omni tẽpore odoratũ.*

Fructus vlcerarius.

INDVS *quidam Aethiopissam meum mancipium, cuius crura occupauerant maligna vlcera & inueterata, puluere cuiusdam fructus iis insperso, mundauit; exesa putrida illa carne; eundem puluerem cum ellychnio vlceribus sanis imposuit ad carnem generandum, vlcúsque ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in insula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, vt qui vulgariter vescantur, magnitudine Aßyrij mali, nucem Persicæ mali oßiculo similem continens, cuius concrematum puluis (nam ob duritiem cremandum, alioqui difficile attritu) ad ea quæ nunc enumeraui, vtilis est. Illud verò admiratione non caret, nucleum, qui hac nuce continetur, adeò noxium esse, & deleteria facultate præditum, vt seu vir, siue animal eo vescatur, præsentaneam mortem sibi moliatur, cui nullo remedio occurri potest, tamquam sublimatum*

aut

nt corrodens aliud medicamentum sumpsisset.

In vrbe Posto, vbi aliquot annis vixi, omnis generis mor-is Indus quidam curabat, solo cuiusdam plantæ succo artu-is & parti affectæ illito. Aegros deinde stragulis egregiè te-bat ad sudorem prouocãdum: sudor è partibus illitis ema-ns, merus sanguis erat, quem lineis pãnis abstergebat; atq; a in curatione pergebat, donec satis sudasse putaret, optimis terea cibis eos alens. Eo remedio multi morbi deplorati cu-bantur, imo ægri iuniores & robustiores ab eius vsu fieri debãtur. Sed neq; precio, neq; precibus, neque minis vn-uam efficere potuimus, vt eam plantã nobis demonstraret. Planta sanguineos sudores excitans.

ARBOR *quædam hîc inuenitur materie spongiosa, ex ua Indi nunquam ignem struent, tametsi quis illis mortis riculũ minitetur: aiunt enim, quotquot ad eius flammam ue ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit, re venerea impotentes fieri.* Arbor venereos stimulos domans.

TVMORES *in pedibus & cruribus ex frigidis humo-bus orti hîc curantur herba quadam* Centella *nuncupa-: siquidem ea trita, tumoribusq; imposita, ilico pustulas citat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino soluatur. Sæpius istas euacuationes inter Indos fieri, & onnullos Hispanos eis vti vidi.* Centella, & eius facultates.

ANNO 1558. *in vrbe D. Iacobi, quæ est in prouincia bile, quidam Indi captiui suras sibi amputarunt, & eas sas, præ fame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam antæ folia vulneribus imponentes, ilico sanguinẽ sistebant, on sine maxima omnium admiratione, præsente etiam Dn. Garçia de Mendoza.*

HERBÆ *& arbores Hispanicis similes, admodum ucæ hîc inueniuntur, quia solum eas non alit. In Hispania oua (cùm primùm in nostram potestatem redacta est) ultæ arbores & plantæ Castellanis similes inuentæ sunt, m etiam aues & quadrupedes.*

INVENIVNTVR *hîc colubri humana magnitudi-* Colubri.

ne, nul-

Aranei. ne, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aran[ei]
Buffones. mali citrij magnitudine, admodum virulēti. Buffones pl[a]
Hispanicis non minores, quos Indi assatos edunt, vt & pl[u]
rásque alias immunditias.

PROXIMIS huic continenti insulis, tam mult[i]
Vultures. tantiq; vultures inueniuntur, vt pecudes deuorent, ob cu[-]
stodum, qui Aethiopes sunt plerumque, negligentiam.

VNA verò res me in admirationem rapit, vaccas i[n]
montibus educatas, si in plana deducātur, omnes emori. E[st]
mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, il[læ]
aliquanto tempore nihil depascentes paulatim defecerun[t]
vt ne vna quidem intra mensem ei viua relicta sit: omn[es]
autem trementes & tabescentes moriebantur. Adfereba[nt]
nonnulli causam naturalem, cùm in montibus frigidissimi[s]
vbi singulis diebus pluit, educatæ essent, calorem illum pla[-]
nitiei, in quam nullæ vnquam pluuiæ decidūt, ferre non po[-]
tuisse, & mutatione illa subita ab extremo frigore in extre[-]
mum calorem, mortuas esse. Etenim consideratione dignum
est, quòd in planitie illa, quæ octo dumtaxat miliaribus a[d]
montes vsque patet, in longitudinem verò plus mille milia[-]
ribus porrigitur, numquam pluerit, in montibus autem illi[c]
vicinis pluat quotidie.

SVPERIORE Octobri venit ad nos affinis meus Al-
phonsus Garçias, strennuus miles, qui se verum Alexiphar-
macū inuenisse ait aduersus perniciosum illud toxicum qu[o]
Cannibales in bello & venationibus vtuntur (sola enim fe-
rina & humana victitant,) degūtq; à Charças ad Chile vs-
que Peruanas prouincias.

Planta quæ est alexipharmacum EST verò ea planta, vt ait, foliis latis, plantagini Hispa-
nicæ haud absimilibus, quæ trita & vulneribus imposita, ve-
nenū extinguit, & à symptomatis illis liberat quæ toxicum
generare solet. Pro magno thesauro æstimant Hispani, eam
plantam se inuenisse; quoniam illius præsidio tuti, hostes suos
Indos non ita metuent, qui dūtaxat illis formidabiles erant
toxici

...xici illius præsentaneam mortem adferentis causa: infini... ...s siquidem Hispanos trucidarunt, quos tamen esui aptos ...egant, & duriore carne esse, nisi trucidati tres aut quatuor ...ies priùs macerentur.

NASCITVR autem eadem regione, vbi fit toxicum, ... (tametsi credam aliis etiam locis inueniri) voluit Deus ... loco remedium patefacere, vnde pernicies adfertur.

[Meminit etiam Gomara hist. general. cap. 71 Herbæ cuiusdam In... ...s notæ, cuius radicis succus alexipharmacum sit pestilentis & perni... ...osi illius toxici quo ipsi sagittas illinunt.]

HÆC omnia eo scripsi, vt cōsideres apud te, quàm mul... ... plantæ his similes in nostris Indiis nascantur, quæ nobis ...notæ sunt, quoniam Indi neque eas, neque earum faculta... ...s nobis patefacere volunt, etiamsi nos morientes videant, ...ut in carcerem coniiciantur: quòd si quædam ex prædictis, ... aliæ nonnullæ nobis innotuerūt, ab Indicis mulieribus eas ...octi sumus, quæ Hispanis, libidinis gratia, sese commiscen... ...s, omnia quæ sciunt aperiunt.

VERVM prolixior esse nolo, quod ignorem an hæc epi... ...ola ad te peruentura sit: quam si peruenisse intellexero, ...olixiores dabo de facultatibus aliarū plantarum, & ani... ...alium, & de aliis rebus hîc nascentibus, quæ tibi delecta... ...onem adferent, quandoquidem harum rerum es adeò ...udiosus. E Lima in Peru, ad 26. Decembris, 1568.

Tui studiosissimus

Petrus de Osma & XarayZeio.

TAMETSI mihi ignotus sit qui has ad me dedit; vi... ...tur tamen naturalium rerum studiosus, ideoq́ mihi am... ...ectendus. Nam vt militis munus est, perpetuò in armis ...rsari, sanguinem profundere, & alia militaria munia ex... ...ere; laudandus est qui plantarum cognitionem, earumq́ ...cultates inquirit. In quo Dioscoridem imitari videtur, qui ...m militaret in exercitu Antonij & Cleopatræ, quocun-

 que ta-

quę tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia præterea naturæ miracula inquirebat, ex quibus (ex illos libros, qui toto orbe celebrantur, composuit, vt maiorem laudem scribēdo sit consecutus, quàm si bellica virtute multas vrbes sub imperium suum subegisset. Itaque multū huic viro debeo, cùm propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me misit gratia, mihi certè gratissima. Illi scribam, vt nobis plura ex ea regione mittat.

Lapis Bezar Peruanus ab Orientali differt.

PLANTARVM, quas ad me misit, facultates experiemur, & semina suo tempore seremus. Lapides Bezaares ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in superficie sunt perpoliti, & coloris ex cinereo obscuri, & sub duabus veluti testis aut crustis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra est insipida, potiúsque infrigidare quàm calefacere videtur. Fabæ magnitudine plerumque sunt: inueniantur tamen magni & parui, qui magna ex parte sunt planiores. Ego vnum comminui, eiusque puluerem adolescenti, quem venenum hausisse dicebant, propinaui, qui (nescio an huius pulueris, an aliorum medicamentorum beneficio) sanatus est. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius historiæ medicamentorum volumine describemus, in quo magna arcana continebuntur, quæ magnam omnibus oblectationem adferēt, & præsertim ægris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.

QVIDQVID verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamentis collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.

ILLVD verò animaduertere oportet, omnia quæ ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento eis vtendum, si quis illa sumere volet.

FINIS.

Tulipæ.

Multiplici vincit florum genus omne colore
Huc vsque à Geticis Tulipa missa iugis.

Flos Solis.

Flores flos supero quòd vnus omnes
Amplitudine & elegantia, alto
Nec non stipite, quodq; Solis almi
Semper suspicio sequorq; lumen:
Dignum à Sole mihi dedere nomen
Qui Machaönia sedent cathedra.
Sed quæ vis mihi, quæúe sit potestas,
Haud notum satis est adhuc iisdem.
In lætis tamen interim viretis
Seror, lumina vt otiosa pascam.

Caſſia.

Nec fuit Hippocrati, nec Caßia nota Galeno,
Ad medicum sed primus Arabs hanc attulit vsum:
Est ea nobilibus medicina aptißima, ventrem
Leniter euacuans: calidæq; inducta podagræ
Mitigat immites, repetita subinde, dolores.

Manna.

Manna tibi impuram subducet leniter aluum,
Conueniens puero, conueniensq; seni.

Myrobalani.

Quæ Græcis fuerit glans vnguentaria, monstrant
Scripta Dioscoridis.
Sed verum nobis cupiens imponere nomen,
Indica pruna vocet.
Soluimus adstrictam, fluidamq; adstringimus aluum
Ad medici arbitrium.

Tamarindi.

Et modicè siccat, modicèq; refrigerat horum

Pulpa, refertq; acidum gustanti grata saporem,
Et valet ardentes purgando euincere febres.

Lapis Bezoar.

Tristibus haud tantùm est lapis iste medela venenis
Verùm & pestiferas depellit corpore febres.

Tacamahaca.

Indomitam lenit si Tacamahaca podagram,
Et omne corporis pathos,
Illam ego prætulerim quas venditat India gemmas,
Arabumq; gazis omnibus.
Nam quis diuitiis validos non præferat artus
Tristiq; sensu liberos?

Balsamum.

Hoc fertur ex Hispania
Noua nouum, ecce Balsamum,
Ægyptio haud minus potens.
Odore nam suauissimo
Nares caputq; recreat,
Morbisq; prodest frigidis
Infirma firmans viscera.
Idem dolores corporis
Totius illitum leuat:
Vnguento & omni fortiùs
Cruenta sanat vulnera.
Miram ô Dei potentiam!

Tabacum.

Nulla salutifero se comparet herba Tabaco,
Viribus hoc omnes exsuperat reliquas.

Ioannes Posthius Germershemius
M. D. F.

INDEX

INDEX ALPHABETICVS

IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vsus est: Auctore D. Nicolao Monardis.

A

Alotochtli pagina 367
Alexipharmacum est Tabaco 333
Ambarum colliquatum 315
Ambargriseũ 321 est Bitumẽ. ib.
non est sperma Balenæ 322
eius delectus & facultates 323
Emplastrum ex eo 324
inebriat ibid.
Animal lapidẽ Bezar gignẽs 395
Anime 315, 316
Aranei 400
Arbor venereos stimulos domans 399
Armadillo 367
eius facultates ibidem
Anisum 315
Articulorum dolori Tabaco prodest 332
Auellanæ purgatrices, earum historia & facultates 372
Axi. 385

B.

Balsamum, & eius extrahendi ratio. 326. æstimatio & vsus 327
interiùs assumptum, foris additum, & cheirurgicis medicamentis additum 327, 328
purius 329
Balsami arboris Historia 329
fructus ibidem
Bangue 335
Ben magnum & paruum, atque earum facultates 372
Bezar lapis 395, 396
eius facultates 396, 397
Bitumen, & eius facultates 321
Buffones 400

C.

Capsicum, eius forma, historia, & facultates 385
Caranna, & eius facultat. 318, 319
Carbunculis medetur Tabaco 333
Çarçaparilla, & eius historia 348
eius delectus, nominis occasio, & præparandæ apud Indos ratio 349
Altera præparandæ ratio, & vtendæ modus ibid.
Çarçæ syrupus, & vtẽdi ratio 351
Çarçæ puluis, & vtendi ratio 351 352
Çarçæ aqua 352
vnde inferatur ibid.
eius historia, & exhibendæ ratio 353, 354. ex ea catapotia 355
Carlo sancto, eius descriptio, natales, & facultates 391
eius decoctum 392
Cassia solutiua, eius delectus & facultates 370
Catapotia pro sterilibus 323
Centella, & eius facultates 399
Ceuadilla, & eius facultates 389
Charabe, & eius natales 315
China 345 eius historia, natales, vsus, & præparandæ ratio. 346 aquæ Chinæ sumendæ modus 347 eius facultates & temperamentum 347, 348
Cicinum oleum 319
Colubri 399
Contrayerua 340
Copal 315
Copalcohuitl 316
Cortex ad alui profluuia 369

D

Draconis arboris fructus 367
eius historia & facultates 368
Dragonal ibidem

E.

Emplastrum ex ambaro 324
Emplastrum stomachicum 318

Encubertado 367
Erysipelatis curatio 390
F.
Fabæ purgatrices, & earum facultates 373
Fructus ad bilem, & eius facultates 371
Fructus dysentericus ex Quito 369
Fructus vlcerarius 398
G
Gangrænis medetur Tabaco 334
Guacas 396
Guayacan 341, 342. eius historia 342. eius decoctum atque vsus 343
Guayaci facultates, & Serapium ex eo 344 345
Guacatane, & eius facultates 393
Guayaquil 352, 353
Gummi ad podagram, & eius facultates 369
H.
Herba Ioannis infantis, eius historia & facultates 339
Herba Reginæ 336
Herba sancta ibidem
Hyuourahé, eius historia & facultates 345
I.
Lacerti Caymanes 364
Lacerti magnitudo ingens 365
Lapis Prassius 362
Lapis Tiburonum, & eius facultates 363
Lapis Caymanum, & eius facultates 365
Lapis sanguinalis, & eius facultates 365
Lapis rimas pedum curans 365
Lapis nephriticus, eius varia forma, & facultates 362
Lignum nephriticum 362
Lignum aromaticum 361
Lignum Indicum 342
Liquidambar, & eius facultates 324, 325. oleum ex eo ibid.
Lues venerea 341, 342
M.
Manati piscis 364
Mechoacan, 378, 379, 380. eius historia, 381, 382. eius forma 383. eius facultates exhibendi ratio, puluis & catapotia 383. 384
Medicamentum ad ignem sacrum 390
Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici 342
Molle, eius historia, natales & facultates 360, 361
Morbus Gallicus 341, 342
Neapolitanus 342
N.
Naphtha 321
Nephritidi Tabaco prodest 332
Nicotiana 336
Nuclei Pinei purgantes, eorum descriptio & facultates 373
O.
Orcçol 324
Oleum ricinum 319
eius facultates ibid.
Oleum de Liquidambar 325
Oleorum eliciendorum ratio 319
Oleum ficus infernalis 319
Opium 335
P.
Pauame, & eius historia 356
delectus, temperamentum, & facultates 357. eius decocti parandi ratio 358
Perebecenuc 336
Petum, & eius genera duo 336, 339. eius natales, & facultates 339
Picielt 330
Pilulæ famem sitimque sedantes 336
Pimpinichi 378
Piper 385
Phaseolus Peruanus 397
Planta gramini similis ibid.
Planta sanguineos sudores excitans 399
Planta quæ est alexipharmacum 400
Polypo Tabaco prodest 334
Prassius lapis 362
Q.
Quimbaya radix 385
R.
Radices venenis aduersantes 340
Radix Quimbaya 385

Radix

Radix S.Helenæ,eius historia,natales, & facult. 392, 393
Raphanus 335
Resina Balsami facultatibus prædita 329
Resina Carthaginensis,& eius facultates 330
Ricinus Americus 320, 321

S.

Sanguis draconis, & cur sic dictus 367, 368. eius historia,& facultates ibid.
Sassafras 355. quæ & Pauame 356. eius historia ibid.
Scabies Hispanica 342
Serapium ex Tabaco 331
Serpigo Indica 342
Solanum Furiosum 335
Succinum non est lachryma 316
Sulphur Nicaragnanum 390
Sulphur Quitense, & eius facultates ibid.

T.

Tabaco. 330. eius natales & facultates 330, 331. Serapium ex eo 331. cruditatibus ventriculi prodest 332. alexipharmacum est 333. eius experiendi aduersus venena occasio ibid. eius vsus Indis frequens 334
Tacamahaca, & eius facultates 317
Tattou 367
Tiburon piscis 363
Toçot-guebit 316

V.

Vlcera animalium curat Tabaco 334
Vteri suffocationi Tabaco prodest 332
Vulnerib. recẽtibus medetur 333
Vultures 400

X.

Xolochcopalli 316

FINIS.

SIMPLICIVM
MEDICAMENTORVM
EX NOVO ORBE DELATO-
RVM, QVORVM IN MEDICINA
VSVS EST, HISTORIAE
LIBER TERTIVS:

Hispanico sermone nuper descriptus à D. NICO-
LAO MONARDES, Hispalensi Medico:

Nunc verò primùm Latio donatus, & notis illustratus
à CAROLO CLVSIO A.

ALTERA EDITIO,
auctior & castigatior.

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCIII.

ILL^ri DOMINO PHILIPPO SIDNÆO EX ILL^ma WARWICENSI FAMILIA,

& Generoso Domino Eduardo Dier ex ampliſsima Dierorum originem ducentibus,

CAROLVS CLVSIVS A.

TOT in me, dum apud vos fui, beneficia contuliſtis, Ill^ris Domine Sidnæe, ac Generoſe Dn. Diere (libenter enim coniungo, quos indiſſolubili veræ amicitiæ nodo connexos eſſe ſcio) vt ingratitudinis turpẽ notam nulla ratione effugere poſſe credam, niſi quid pro his rependere ſtudeam. Sed diligenter vndique diſpicie̍ti, diu nihil ſeſe obtulit, quod animo meo ſatisfaceret.

CETERVM ſub meum è Britãnia diſceſſum, in librum fortè incidi veſtro quidem idiomate cõſcriptum, ſed ex Hiſpanico verſum, & Generoſo Dn. Diero dicatum, qui de Simplicibus medicamentis ex nouo orbe delatis agit, Auctore NICOLAO DE MONARDES Hiſpalenſi Medico.

Cuius duas priores partes Latinas ante octennium feci, & in vnum volumen, quòd eadem capita in ſecunda interdum repeteret,

ret, contraxi. Tertiam cùm feriùs ab Aucto re conſcriptam hactenus Latinè loquentem minimè audiuerimus, operæ pretium me facturum exiſtimaui, ſi Latio donarem.

HISPANICVM igitur exemplar C. V. Hectoris Nuñez Londinenſis Medici operâ nactus, dum in Belgium properãtem aduerſi venti Grauesendæ aliquamdiu detinẽt, & in medio etiã æquore nauis, qua vehebar, curſum impediunt; vt iſtius morę tædium fallerem, tum iſtic, tùm inter nauticos clamores Latinum feci, feriẽ capitum (quorum nonnulla non infrugiferis, vt ſpero, annotatiunculis illuſtraui) ferè vbiq. immutans, rerum, quæ in iis continentur, ſimili natura ita poſtulante.

QVEM ingenioli mei atque induſtriæ fœtum, vt aliquam grati animi demonſtrationem præberem, veſtro nomini dicare volui, certò mihi perſuadens, eum vobis gratiorem futurum, quàm aliud quiduis quod à me proficiſci queat.

DEVS vtrumque diutiſſime incolumem ſeruet, ad Britannici regni decus, & publicam eius vtilitatem. Francoforti ad Mœnum, x. Cal. Octobr. M. D. LXXXI.

SIMPLI-

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM E NOVO ORBE DELATORVM LIBER TERTIVS.

De Canella noui orbis.

ANNO *Domini quingentesimo quadragesimo supra millesimum, Franciscus Piçarrus fratrem Cõsaluum regioni Quito præfecit: ad quam alacri animo profecti sunt Hispani, quoniam eadem operâ illam petebant prouinciam* ...*æ à Canella nomen sumpsit, Quito vlteriorem. Ma*-...*mè celebris erat inter Hispanos Canellæ rumor, quo*-...*am magni rem esse pretij ab Indis intellexerant.*

ITER *itaque Consaluus Piçarrus instituit cum du*-...*ntis Hispanis: quod cùm asperum esset, & annonæ dif*-...*ultas vbiq; premeret, non sine magnis molestiis in eam* ...*ouinciam peruenerunt in qua Canella nascitur, ab* ...*dis* Ç,umaca *appellatam, & sub æquatore sitam.* Çumaca prouincia.

PORRO *arbores quæ Canellã ferunt, mediæ sunt ma*-...*itudinis, et immortali coma præditæ, vti reliquæ Indi*-... *arbores, foliáq; habẽt laurinis similia: fructus est par*-...*pileo seu petaso forma similis, ea latitudine qua num*-...*us Hispanicus octo regalib. æstimatus (qui Germanici* ...*leri amplitudinem æquat) interdum etiam maior, in*-...*nsecus & extrinsecus ex purpura nigricans, interiùs* ...*ois, foris asper, cuius margines crassitie iam dictum* ...*mmum æquant, summitas verò longè superat, & pe*-...*ulo prædita est, vnde ex arbore dependet: gustatus* ...*dem saporis suauitatem et odoris fragrantiam habe*- Canellæ historia.

re de-

re deprehenditur quam legitima Canella ex Orienta India delata, cum nonnulla adstrictione coniunctam: i puluerem tritus, & edulijs inspersus, eandem illis sapo ris et odoris gratiã conciliat quã Indica Canella: arbori cortex, qui crassus est, nullum Canellæ spirat odorem, au saporem refert. An interior tenuiorq; membrana simil quid obtineat, me latet: nam crassiorem dumtaxat corticem ipsumq; fructum vidi. Folia trita tenuem quendam Canellæ odorem spirare ferunt: sed primaria vis in solo fructu consistit, contrà quàm in Orientalis Indi Canella, quæ omnem odoris & saporis gratiam in cortice obtinet, vt omnibus notissimum. Verum quidem es alteram alteri præstare, quoniam (licet eiusdem generi sint omnes arbores quæ Canellam ferunt) aliæ tamen tenuiore cortice præditæ sunt, qui magis commendatur, aliæ crassiore, qui superiori bonitate cedit.

Cassia. Cinamomũ. Cassia lignea.

Hinc factũ est vt nonnulli Canellam in varia genera distinxerint, videlicet in Caßiam, in Cinamomum, & in Caßiam ligneam, cùm tamẽ vnius arboris genus isto cortices proferat, et sola loci varietas faciat alterã alter præstantiorem: itaq; Caßia & Cinamomum solis nominibus differunt, cùm vtrumque Canella tenuior & præstantior sit: eam ob rem, vbi Cassia præscripta inuenitur, Cinamomum substitui potest, & è contra.

Canellæ Peruanæ facultates.

VTILIS porrò ad multa est noster hic fructus Canella vocatus: nam in pollinẽ tritus ventriculum roborat, flatus discutit, oris fœtorem corrigit, & ad ventriculi dolores præstans est remedium: cordi prodest, & colorem faciei commendat: pultibus & cibis veluti Canella inspergitur, quoniam iisdem facultatibus præditus est: è vino aut aqua ad eam rem accommoda sumptus muliebres purgationes molitur.

Calidus est in tertio excessu, & siccus in primo, cum manifesto robore, ob adstrictionem qua præditus est.

*HVIVS

* Hvivs Canellæ meminimus in nostris ad cap. 15. lib. 1. romatum scholiis, ex Francisco Gomara & reliquis qui Peanam historiam descripserunt.

DE CASSIA SOLVTIVA CONDITA.

Cassiæ *solutiuæ flores & folia videre cùm cupem, quandoquidem eius fructus nobis adeò cognitus est, ca tandem accepi.*

Est *autem folium pyri folio ferè simile, flos verò exiius, albus, quinque foliis constans, qui etiam resiccatus cunq; suauem spirat odorem. Ex paruo illo flore enauntur oblongæ illæ Cassiæ siliquæ (quarum nonnullæ atuor palmorum longitudinem æquant) vniuerso oradeò notæ, atq; illi ex hac nostra vrbe communicatæ, ingentem nauium, quæ eam inde aliò vehunt, quantitem. Initiò aduehebatur ex Alexandria Ægypti, nde Venetias, vnde vniuerso orbi cōmunicabatur: at nc postquam ex S. Dominico & S. Ioanne de Portu dite ad hāc ciuitatem aduehi cœpit, vniuerso deinde oripsa subministrauit, quoniam quæ in nostra India ouenit, melior & maioris efficaciæ censeatur, quàm rientalis. Recens natæ antè quàm iustam magnitudim consequātur, semper virent, & gustu sunt aspero, emadmodum immatura ceratia, deinde maturari inientes rubescunt primùm, atque postea nigrescunt; oq; atriores fiunt, maturiores & dulciores euadunt: enim eæ quæ atrum colorem nondum adeptæ sunt, sed nnihil adhuc rufescunt, immaturæ sunt: atriores aum, læuiores, & grauiores reliquis præferuntur.* — Cassiæ solutiuæ historia. — Peruana Cassia Orientali præstantior. — Cassiæ delectus.

Porro *huius flos duobus modis condiri solet, nemaut cū sacchara tritus, rosati sacchari modo, vel flos eger sacchara exceptus & vna coctus: vtraq; ratiobene sapit, et sine molestia euacuat, sumptus ad duam aut trium vnciarum pondus, vt sæpius sum experi: si quod est vitium, in eo admittitur quod viliore sacchar* — Cass. flos conditus.

charo excipiatur: nam si selectiore saccharo condiretur non dubium est quin præstantior esset, gratiorisq. sapori medicamentum est delicatioribus conueniens, nam eodem effectus præbet quos ipsa fructus pulpa.

Cass. tenella condita.

Condiũtur etiã tenellæ et recèns natæ siliquæ sacchar primũ exceptæ & decoctæ: decoctione enim & sacchar tollitur illa asperitas & adstrictio qua præditæ sunt, teneriores͂q; & palato longè gratiores fiunt: eæ sine molestia ventrem emolliunt, & sine iis symptomatis & torsionibus quæ medicamẽta purgantia cõsequi solent: nam neque palato ingratæ sunt, & purgationem faciliùs moliũtur. Dosis est à duabus vnciis ad tres: sæpius eas cum felici successu dedi, & ipse sumpsi cùm æger essem.

Multa istarum siliquarum conditarum dolia singulis annis ex S Dominico, & Portu diuite aduehuntur.

Reliquæ siliquæ plenam maturitatẽ adeptæ præstantissimum sunt (hactenus quidem notum) pro suo genere purgans medicamẽtum, quodq; faciliùs securiúsq. euacuet, vti non modò medicis, sed & aliis omnibus perspectum est: nam ea nocumenta & symptomata non adfert quæ alia purgantia medicamenta cõsequi solent, sed benignum est, & inter benigna maximè benignum, cuius facultates & naturam peculiari capite priore libro descripsimus: hæc autem nunc refero eius dumtaxat rei gratia, ut foliorum & florum recèns à me acceptorum mentionem facerem.

Cass. sumendæ ratio.

CETERVM eos qui Cassiam solutiuam ad ventrem leniendum, & euacuandas feces præscribunt, admonitos volo, eam breui admodum spatio ante prandium sumendam esse, nẽpe ad summum dimidia hora, quoniam cum cibis mixta, simul cum illis facultates exerit, eáque ratione faciliùs & sine molestia opus suum molitur; quod minimè facere potest quæ duabus aut tribus horis ante cibum sumitur, vt hodie vulgò fit, quoniã cibi sumptionem dif-

m differẽdo, peragere suum opus cupit; & cùm sit ad-
odũ debilis, omnino in vapores resoluitur, qui per vni-
rsum corpus sese diffundunt; & si diutius cibus diffe-
tur, in alimẽtum conuertitur, quod multorum anno-
m, quibus medicinã feci, experiẽtia didici: propterea
nper illam solũmodo dimidia ad summum hora ante
um exhibere soleo, facileq; operatur: si verò multis
ris ante cibum detur, parum admodum euacuat.

PVRGANTIA verò medicamẽta cum cibis permisceri,
æceptum est Hippocratis multis locis, atq; etiam Ga-
ni in cõmentariis: verum quidem est multis horis ante
ũ dari solere, quando non euacuare, sed vapores dun-
xat per renes & reliquum corpus diffundi cupimus.

DE FICV PERVANA.

EX Hispania ficus arbores in Peruanas prouincias
atæ sunt, vbi adeò feliciter creuerunt, vt nunc maxi-
e istic illarum sit copia, quæ plurimos eosdemq; opti-
s fructus gestant.

PORRO in eodem regno insecta quædam reperiun- Aranea Peruana.
aranea appellata, eo quòd, vbicumq; fuerint, sua re-
texant Hispanicarum aranearum modo. Magna
t ea insecta, malum aureum amplitudine æquantia,
ò virulenta vt eorum ictus iugulent, nisi efficaci re-
dio succurratur: nam si diutius differatur, & subeat
us ad cor, præsens mors consequitur, nec vlla reme-
prosunt: miram autem in ficu vtilitatem experti
t, si, quotquot icti fuerint, statim ad eam confugiãt, et
ex ficus foliis manãs, bis aut ter in vulnus instillent: Foliorum ficus lactis vtilitas.
n venenũ ex ictu in vulnere relictum omnino extin-
tur, tolluntur q; dolores & symptomata succedentia,
vulnere relicto, quod cùm sit exiguum, facilè cura-
:diu tamen apertum conseruare solent. Atq; vt præ-
s semper adesset hoc remedium, voluit Deus vt ficus
quam istic folia deponerent, sed perpetuò virerent.

DE ARBORIS CORTICE AD RHEVMATISMOS VTILI.

Cortex ad rheumatismos vtilis.

INTER reliqua mihi ex Peru missus est crassus quidam cortex, quem ex vasta arbore vlmo simili cùm amplitudine tum forma detractum ferunt.

Nascitur ad ripas fluminis cuiusdã vigintiquinqu leucis à Lima distãtis: nec alibi in India facilè reperias.

INDI capitis defluxionibus, rheumatismis, aut alio qui capitis grauedine laborãtes, huius arboris corticem in tenuissimum puluerem comminuunt, & naribus imponunt: humoribus enim insigniter eductis, liberantur quod verum esse nos ipsi experti sumus.

Secundum caloris gradum excedere videtur.

DE PACAL.

Pacal.

AD eiusdem fluminis ripas nascitur altera arbo quam Indi Pacal vocant, iam descriptâ multo minor.

Eius facultates.

HVIVS ligni vsti cineribus cum sapone mixtis, Indi ad tollendos vel fœdissimos lichenes vtuntur, vel in capite natos, vel reliquas corporis partes occupantes: sed & vetustas cicatrices emaculare dicitur.

Paulalum huius ligni etiam accepi, cuius facultate experiemur.

DE STROBILO SEV NVCE PINEA.

Strobilus Peruanus.

NVX pinea celeberrimus est totius Indiæ fructus cùm apud ipsos Indos, tum apud Hispanos. Pineæ verò nuci nomenclaturam sibi adsciuit, ob eam quam cum nostratibus pineis nucibus similitudinẽ habet: nam licet læui sit, vestigia tamen per vniuersum corpus sparsa habe instar pineæ nucis: forma est eius generis cyphi quem vulgo imperialem vocant, laxiore ventre & angustior ore, ex quo surculi seu germina nascũtur, quæ foliorum vicem præbent, & fructum aspectu pulchriorem reddunt: terræ committũtur hæc germina, atque ex iis nascuntur stirpes, pineas nuces ferẽtes, quæ tamen singula

vnicum

nicum duntaxat fructum in fastigio gestant, viridis rimum, deinde per maturitatem aurei coloris, pulpa teriore alba, & fibrosa, atque in ore liquescente, gra- ssimi saporis, numerosis tamen seminibus fuscis per to- um pulpam sparsis, quæ reiici oportet dum fructus edi- ir: odor eius mali Persici quod à cotoneo malo cogno- en sumpsit, adeò validus, vt vnicus eius fructus totũ biculum, in quo repositus, suo odore replere queat.

STOMACHO *vtilis esse censetur, item cor robora- , languentem appetentiam excitare. Vulgaris est per niuersam Indiam, & magnæ apud incolas existima- onis: editur prima mensa, & in pomeridiano æstu, nam igidus esse perhibetur.* Eius facultates.

Siccus ad me perlatus est & condîtus: siccus, vt illius rmam contemplarer, duntaxat vtilis fuit: at condîtum ati saporis deprehendi, tametsi asperiusculum: im- aturum, dum condiretur, fuisse arbitror.

HVNC fructum luculenter descripsit Ouiedus sub Iaia- a nomine, cuius historiam ex nostris in cap. 9. secundi Aro- atum libri notis pete.

DE GVAYAVIS.

E *Continente etiam pertulerunt semen fructus illius deò apud Indos & Hispanos celebrati, quẽ* Guayauas *ppellant.*

ARBOR *est mediocris magnitudinis, ramis sparsis, lio laurino, flore cãdido, aureæ mali floribus simili, ali- uanto tamen maiore, odorato: facilè nascitur, quocun- ue loco seratur, adeóq. luxuriat & serpit, vt in terræ vi- orum numero habeatur, nam plurimorum agrorum amẽ, quod depasturi essent greges, corrũpit nimio vti bi implexu: fructus nostris malis similis est, eorum agnitudine quæ ab Hispanis* Camuesas *vocãtur, vi- dis initiò, & per maturitatem aureus, pulpa interiore ba, interdum etiam rosea: diuisus quatuor cõcamera-* Guayauas historia.

 tiones

tiones aut vascula habere conspicitur, in quibus semina reconduntur, mespilorum seminibus similia, durissima colore fusco, omnino ossea, medullæ & saporis expertia.

Guayauas facultates.

Fructus edi solet priùs demto cortice, palato gratus est, sanus et facilis cõcoctionis: viridis in alui profluuiis vtilis est, nam valde adstringit: præmaturus aluum soluit: at medius, hoc est, neq; immaturus neque præmaturus, si assetur, valentibus & ægris confert, nam ea ratione paratus, sanior est, gratiorisque saporis: præstantior autem is est quem domesticæ et cultæ arbores ferunt. Foliorum decocto Indi vtiliter tumentia crura lauant, eodem lienis obstructiones tolluntur.

Fructus frigidus esse videtur, propterea febricitantibus assatus datur. Vulgaris est per vniuersam Indiam

*HVIVS fructus meminit Gomara hist. general. cap. 67. Varia sunt, inquit, Guayauos genera, eademq. varietas est in fructu, qui plerumq; pomis Hispanicis Camuesas appellatis similis est, modò rotũdus, modò alia forma, omnino viridis, foris coronatus vt mespila, intus albus aut rubescens, in quatuor partes diuisus quemadmodum iuglandes, & in singulis partibus multa grana continens. Maturus sapidus est, immaturus verò asper, & adstringens Sorborum modo. In nimium maturo color perit & sapor, vermesque generantur.

Meminit & Ouiedus Indicæ historiæ lib. 9. eiusque luculentam habet descriptionem.

DE CACHOS.

MISSVM *præterea mihi fuit plantæ semen, plurimæ apud Indos æstimationis,* Cachos *vocatæ.*

Cachos historia.

NASCITVR *arbusti modo, insigni virore prædita est, folio rotũdo & tenui: fructum fert malo insano similem, altera parte sessilem, altera turbinatum, cinerei coloris, grati saporis & acrimoniæ expertis, minutum admodum semen continens. Inuenitur duntaxat in Peruanis montibus.*

Cachos facultates.

MAGNÆ *est apud Indos, vt dixi, æstimationis, ob insignes eius facultates. Nam vrinas ciet, arenulas & calcu-*

alculum in renibus pellit, quodq́ præstantius est, illius
su calculũ in vesica cõminui ferunt, si mollis adhuc sit,
llisque medicamentis comminui queat: eiusq́ rei tam
nulta proferunt exempla, vt admirationem mihi pa-
iat: nam ea est mea opinio, vesicæ calculum haudqua-
uam expelli posse, solámq exemtionem illius remedium
se, nullum autem medicamentum adeò efficax esse, vt
um cõfringere valeat: aiunt tamen illius semen tritum
c aqua aliqua ad eam rem vtili sumptum, calculum
ı lutum dissoluere, quod excretum denuo concrescat,
r in lapideam duritiem conuertatur.

Adolescentem vidi cui hoc obtigisse scio. Is cùm
esicæ calculo torqueretur, idq́, à lithotomis, qui calcu-
um deprehenderant, intellexissem, & ex symptomatis
uæ patiebatur agnoscerem: hominem veris initio ad
ntẽ, qui de petra cognominatur, ablegaui; vbi cũ duos
enses hæsisset, à calculo liber rediit, & omne lutum,
uod paulatim eiecerat, denuo in lapidea fragmenta
ncretum secum in charta detulit.

Pauculum semen quod habemus terræ committemus,
, si nascetur, vtemur, vt eius facultates, quas in hoc
orbo adeò prædicant, experiamur.

DE FRVCTV SVB TERRA NASCENTE.

Missvs etiã est ex Peru fructus sub terra natus, Fructus sub terra nascẽs.
ulcher admodum aspectu, & grati saporis, qui & ra-
ice caret, neque aliquam plantam profert, aut ab vlla
lanta producitur, sed solummodo sub terra enascitur
uemadmodum tubera: dimidij digiti magnitudinem
quat, rotundus est & cõtortus, & affabre elaboratus,
oloris spadicei, nucleum intus continens, resonantem
um siccus est, amygdalæ similem, cortice fusco, intus al-
um, & in duas partes diuisum, vti amygdala. Grati
poris est, & auellanam gustu refert.

Invenitvr apud flumẽ Marañon, nec vsquam

alibi per vniuersam Indiã: editur recẽs et exsiccatus, sed torreri præstat: adponitur secũdis mensis bellariorũ loco, quoniã ventriculum admodum exsiccat & roborat: sed si liberaliùs edatur, capitis grauedinem generat.

Eum admodum æstimant Indi & Hispani, nec immeritò, quoniam eos, qui ad me missi sunt, degustãs, grati esse saporis deprehendi.

Temperatus esse videtur.

* VIDETVR is fructus quem Lerius Americanæ historiæ cap. 13. describit his verbis:

Habent prӕterea Brasiliani fructus quoddam genus sub terra Tuberum modo nascens, ab illis *Manobi* appellatum: tenuibus filamentis simul cohærent isti fructus, at nucleum continent domestica auellana haud maiorem, eiusdemque saporis cinerei tamen coloris, tenero vt Pisorum siliquæ cortice: an verò folia seménve proferant, ignorare me fateor, licet frequenter fructum ederim.

DE FRVCTV LEVCOMA NVNCVPATO.

Leucoma fructus.

ARBORIS *etiam fructum inde accepi quem Indi* Leucoma *nuncupant: similis est nostrati castaneæ et colore & magnitudine, tum etiam sessili illa & albicante parte quam castanea obtinet: prægans esse videtur, sed quoniam binos dũtaxat accepi, confringere nolui, cũ alterum seuerim & non prodierit, alterũ in aliud sationis tẽpus seruem. Arbor, in qua prouenit, vastæ est magnitudinis, materiæq; firmæ & robustæ; folia Arbuti obtinet. Fructũ edulem gratiq; saporis esse aiunt, et alui profluuia sistere, quoniam adstringit: temperatum asserunt.*

DE SAPONARIIS SPHÆRVLIS.

Saponarij globuli.

CAPSVLA *mihi missa fuit subere contexta, plena sphærulis admodum rotundis & nigris atq; splendentibus, sic vt ex ebeno confectæ viderentur. Eæ verò constabant ex fructu in pumila arbore nascẽte magis incurua quàm recta, veluti Ruscus, cuius folia filici sunt similia. Ferunt iј frutices rotundum fructum nucis magnitudine, lenta quadã pulpa tectum; qua sublata, relinquitur*

sphæra

sphæra quædã maximè rotunda, coloris nigri, adeò dura, vt nisi malleo aut alia quapiam re solida & dura confringi ne queat.

S A P O N I S *vicem præbẽt hi fructus, quoniã si binis aut ternis cũ calida aqua vestes eluãtur, multo nitidiores redduntur, quàm si saponis librali pondere elotæ forent: plurimã etenim spumã excitant, eosdemq; effectus præbent quos sapo, paulatim liquescẽtes, donec solæ sphærulæ supersint, quæ nucleus sũt huius fructus: perforãtur deinde hæ sperulæ, fiuntq. ex iis precatoriæ coronæ adeò elegãtes, vt ex ebeno cõfectas dicas, tũ diutini vsus, quoniam difficulter confringũtur. Est verò is fructus adeò amarus, vt nulla quadrupes aut auis eum degustent.*

Aliquot ex iis terræ creditæ, mihi natæ sunt, folia gestantes admodum elegantia & viridia; paruulas adhuc plantas fructum suo tempore prolaturas existimo.

* D E S C R I B I T hunc fructum Ouiedus Indicę historiæ lib. 9. Sũt, inquit, in his insulis [Hispaniola videlicet] & continenti quædã arbores, quæ à precatoriis sphærulis & à sapone cognomen acceperunt, quarũ folia filicis folia nonnihil referunt, licet minora sint. Celsæ sunt & formosæ, fructũ ferentes auellanę aut cerasij magnitudine, corolla insignitum, minimè edulem, qui sole exsiccatus subflauũ colorẽ retinet. is officulum intus continet globulo bombardario æqualem, rotũdum, nigrum; at si solis radiis opponatur, subrufum, quod semen exiguum & amarum habet. Ex his officulis perforatis fiũt precatoriæ corollæ, non inelegantiores quàm si ex ebeno cõfectæ essent, imò iis præstant, quòd leuiores sint, & minùs fragiles. Fructu integro cum aqua calida panni expurgantur perinde atq; sapone: at si quis frequẽtiùs eo vtatur, pannos vrit & corrumpit: semel duntaxat necessitatis causa eluisse sufficiat. pulpa officulum ambiens ea est quæ saponis vicem præbet.

DE GRANADILLA.

A L L A T V S *mihi ex continenti herbæ fructus est, quæ in Peruanis montibus, vbi sponte nascitur,* Granadilla *appellatur, quod nomen illi imposuerunt Hispani ob similitudinem quam cum nostris malis granatis habet, nam eiusdem ferè est amplitudinis, atque etiam co-* Granadilla.

loris, quando maturus est, nisi quòd corona careat: nunc in siccato, si agitetur, sonitum edit semen intus occlusum pyri semini simile, aliquanto maius, tuberculis quibusdam eleganter elaboratum & aspectu iucundum: pulpa candida est, & saporis expers.

Eius historia.

PLANTA *hunc fructum ferens Hederæ similis est, eodemq́; modo repit & scandit, quocunq; loco ponatur. Elegans est cùm fructu onusta conspicitur, propter eius amplitudinem: florē habet albæ rosæ persimilem, in cuius foliis aliquæ veluti passionis Christi figuræ delineatæ conspiciuntur, quas magna diligentia istic pictas existimes, eam ob causam elegantissimus est flos: fructus ipse sunt granatula iam dicta, quæ matura acidulo liquore abundant, & semine plena sunt: aperiuntur vt oua, & liquor ille cum magna voluptate sorbetur cùm ab Indis tum ab Hispanis: nec, etiam si multos sorbeas, vllam ventriculi grauedinem, sed potiùs aluum emollitam sentis.*

Herba rara est, quæ duntaxat vno in loco inuenitur. Fructus temperatus esse videtur, & aliquantulum humidus.

*GRANADILLAE etiam meminit Petrus de Cieça, parte prima Historiæ Peruanæ cap. 28. his verbis:

Amplam istam vallem de Lile dictam, in qua oppidum Cali, mediam secat flumen, cuius ripæ abundant fructibus eius loci, inter quos grati admodum saporis & iucundi odoris est *Granadilla* nuncupatus.

DE GINGIBERE.

DOMINVS *Frāciscus de Mēdoza, Proregis Antonij de Mendoza filius, in noua Hispania caryophyllos, piper, gingiber, aliáque aromata ex Oriētali India delata cōseuit: sed ipso è viuis sublato, intermissa est ea negociatio: solū gingiber remāsit, quoniam feliciter enatum est: inde fit vt ex noua Hispania, & aliis Occidētalis Indiæ locis, viride & siccatū vti ex Orientali India deferatur.*

Gingiberis historia.

EST *Gingiber plāta foliis Iridis, at paulo angustioribus si-*

bus similiterq́ virentibus prædita: radices, vti notũ est, aliæ aliis maiores, quæ virentes aut recẽtes nulla vrente facultate pollent, ideoq́ in frusta concisæ acetariis iniiciuntur, vt iis saporem & odorem concilient: seritur semine aut tenuiore radice, nam vtroq; modo facilè augetur: cùm ad iustam magnitudinẽ excreuit, eximitur, & in vmbra siccatur, vbi nullam humiditatem adquirat quæ eam corrũpere queat, propterea luto oblinitur.

Adfertur condîta, tametsi & hîc probè condîre norint siccam, quæ tamen priùs iuxta locum iuncis & scirpis consitum sepulta fuerit (quoniam ea ratione tenerescit) aut calida aqua sæpius lota & macerata sit, donec mollescat: addito enim deinde sacchַaro condîtur quemadmodum viridis.

MAGNA facultate aromatica & insigni acrimonia prædita est hæc radix, admodum calefacit, ventriculo confert, eiúsq. dolores è frigida causa aut flatibus obortos tollit, eosdẽ effectus cum pipere præbet: saporẽ cibis, quibus inspergitur, cõciliat: multis medicamentis adiicitur, vt ea corrigat, & eorũ malitiam leniat: propterea Turbith et Agarico admiscetur; illis etenim vehiculi loco est, vt faciliùs suas facultates exerant: cõcoctionem iuuat, ventriculum roborat, et naturalem calorem auget: languentem ciborum appetentiã è frigida causa natam excitat, ad quem effectum maximè confert condîta manè sumpta: colorem faciei præterea cõmendat, eademq́. omnia præstat quæ piper, & ferè similis est temperamenti. Gingiberis facultates.

DE INDICO RHABARBARO.

E Continenti, radicis, quam istic Rhabarbarum vocant, fragmentum mihi allatum est, quod certè omnes eas notas habet, quas Orientale Rhabarbarum obtinet. Rhabarbarum Peruanum.

Rotundũ est, & cortice fusco præditum, interiùs rubet, &, cùm frangitur, candorem quendam permistũ ostendit, croci modo tingit, & amarũ est: scire cuperem qualia fo-

lia folia obtineat, vt obseruare possim an similia sint iis quæ habet ea planta quã multi in Hispania hoc nomine seuerũt, Rumicis folia obtinẽtem, cuius genus illã esse existimo, quoniã secundus rumex rubentẽ habet radicem.

Folia eius Rhabarbari, quod Rumicis genus existimo, diu cocta vehementiùs purgant quàm radix, atque asserit Dioscorides omnia Rumicis genera aluũ insigniter emollire.

Rhabarbari legitimi laus.

EST *porrò Rhabarbarum præclarum medicamentum, & summa commẽdatione dignum: maximè etiã illud extulerũt quotquot illius historiã prodiderunt (solutinũ intelligo, quo purgare solemus, nã aliud Græcis cognitum fuit) adeò, inquam, nobile medicamentum est, vt cum omni securitate, omni tempore, & omni ætati exhiberi possit: bilẽ præsertim & pituitã purgat, iecur roborat, eiúsq. veluti anima est, obstructionibus liberat, icterũ soluit, sanguinẽ expurgat, simúlq. nobiliores corporis partes roborat: itaq. securè in cordis morbis exhibetur: aliquot eius fibræ manè sumptæ, diuturnos & difficiles hepatis, splenis, internarũq; partiũ morbos curant, hydropicos iuuãt & cachecticos bonumq; colorẽ cõciliant.*

Calidum & siccum est in secundo gradu, & terrestribus quibusdam partibus præditum, quæ illi adstrictionem & robur conciliant.

DE CARLO SANCTO.

Carlo sancto.

SECVNDO *libro de facultatibus radicis cuiusdam è noua Hispania delatæ, quam* Carlo sancto *vocabant, egimus: eandem nunc magna veneratione & æstimatione proxima nauium quæ huc appulerunt classe attulerunt, atque Indicam radicem nuncuparunt: tantas verò eius facultates tum experiẽtia comprobatas habent, tum obseruarunt præter eas quas antè descripsimus, vt plures de Roremarino celebrari non soleant.*

Indica radix.

Eius facultates.

EA *in puluerem trita & puerperis, quæ obstetricum negli-*

negligentia animi deliquium patiuntur, propinata, plurimum prodest sudorem prouocãdo, vt liberentur. Idem puluis ex vino aut florum malorum aureorum stillatitio liquore datus, mulieribus, quæ partus difficultatibus laborant, magnam vtilitatem adfert.

Monachus quidã vẽtriculi debilitate laborabat, cùm ex frigidorum humorum abũdantia, tum imbecillo calore naturali, sic vt nec cibũ concoqueret, sed is corrumperetur, & in magnos flatus conuerteretur: has radices cùm ex sua opinione in aqua decoxisset çarçæparillæ modo, decoctum multis diebus continuis in prandio & cœna hausit; quod illi adeò feliciter cessit, vt & vẽtriculus roboraretur et cõcalesceret, eadẽq. opera cibos postea probè cõcoqueret, acidis nidoribus liberaretur, & flatus cõsumerẽtur. Aliud præterea consequutus est nõ speratũ auxiliũ: nã hernia (qua per multos annos laborabat, sic vt braccis & ligationibus quãsi semper vti cogeretur, nec nisi certis quibusdã interuallis eas deponeret) liberatum se sensit, cùm bimestri huius radicis decocto vsus fuisset, nec braccas ampliùs adposuit, sed sine illis incessit.

Vtile est huius radicis decoctũ ad os colluendũ: nam gingiuas roborat, dentes à corruptione conseruat, atq; si iam corrũpi incipiunt, ne latiùs malum serpat, impedit.

SED aduersus hoc malum habeo remedium multis iam annis à me expertum, nempe vt perpetuò aceti scillitici, & aquæ è rosarum calycibus stillatitiæ æquis partibus os colluatur: nam certissimum est, dentes eo medicamento subinde collutos à putredine liberari, & si ea iam adsit, ne latiùs serpat, prohiberi.

Gingiuarum laborantium remedium.

DE CARDVIS.

VT huius plantæ miram formam conspicerem, ad me perlata est.

Est verò Carduus quidam * cerei funalis magnitudine octo angulis constans, & cerei modo striatus.

Carduus Peruanus.

FACVL-

FACVLTATEM *habet vulnera curandi, quoniam recens tritus, & vulneribus impositus, ea curat, nullo adhibito alio medicamento: qua profectò ratione mihi perutilis fuit, cùm me ex eius spinis vna pupugisset, quas validas & acus modò pungentes habet.*

Planta videtur peregrina.

*HVIVS Cardui iconē Perna & Lobelius in doctissimis Aduersariis exhibuerunt: eum noster Morganus etiamnum apud se seruat, atque superiore æstate anno videlicet 1581. apud ipsum vidi, octogonum, caniculatum, rigentibus & firmissimis acutissimisque spinis per certa interualla præditum.

DE HERBA SOLIS.

Herba seu flos solis.

INSIGNIS *est hæc planta: & licet iam mihi sit missum illius semen, aliquot tamen anni sunt, quòd herbam apud nos aluerimus.*

PLANTA *est extremæ magnitudinis, nam duabus lanceis altiorem eā vidi: nec minùs admiratione dignus est eius flos, quandoquidem magnitudine & elegātia reliquos quos vnquam viderim flores superat: nam lance amplior est. variisque in medio coloribus est insignitus: perticis opus habet quæ eam sustineāt dum crescit, alioqui caduca est: eius semen melopeponum semina refert, paulóque maius est: perpetuò ad Solem sese obuertit hic flos, eámque ob causam ab ipso nomen adquisiuit: multi tamen alij flores atque plantæ Soli se etiam obuertunt. Hortos exornare mihi videtur.*

*IAM multis annis per vniuersam ferè Europam vulgaris notitiæ est hic flos, qui duorum generum esse videtur: nam vnius planta multis interdū ramis prædita est, totidemq; flores producit; alia singulari caule cōstat, & vnicum fert florem.

Tametsi verò & Dodonæus & alij hanc plantā luculenter descripserint: nemo tamē, mea opinione, pleniùs Fragoso in suis Rhapsodiis, qui, enumeratis primùm variis eius appellanibus, de ea ita scribit:

Semen caloribus satum paucis horis prodit, & tanta velocitate adolescit, vt sex mensium spatio lanceæ altitudinem superet, & quibusdam locis altissima euadat, præsertim si terra pingui bene stercorata & vmbrosa seratur.

Expe-

Experientia docet annuam esse, vnicaulem, sine ramis, foliis Cucurbitæ haud absimilibus, magis tamen mucronatis, & cordis formam referentibus. Extremo caule fert fructum liquida resina plenum, simili Abiegnæ, sed suauioris odoris: caule autem vulnerato exstillat quidam liquor, qui solis & aëris calore veluti gummi concrescit; is liquidæ resinæ superiori permixtus, aut igni admotus, perinde gratum ferè spirat odorem atque Anime.

Mira est huius plantæ natura, vt ad Orientem solem caulis fastigium conuertat, quasi eum salutans, illoque altiùs subeunte, caput etiam attollat, eoque statu permaneat, donec sol occidat, tum enim ad eum sese etiam conuertit quasi commeatum petitura, deinde denuo attollitur vsque in sequentem diem.

Oleracei generis est, gustataque bene sapit: itaque folia demptis pediculis, & aspera illa lanugine panno detersa, edi possunt: incisa enim oleo, sale, & aromatibus inspersa, deinde fictili lento igne cocta, non iniucundum præbet edulium. Sed & fructus, seu caput tenellum adhuc, sublata illa lanugine, quæ semen, quemadmodum in Cinara, contegit, multo gratius est palato quàm vlli cardui. Experimento probatum, hanc plantam, præsertim verò caput, maximè Venerem proritare: id magna est amplitudine, vt sciunt qui vel suis hortis vel fictilibus alunt, semenque fert numerosum, eodem ferè ordine dispositum quo apes suas cellulas struunt.

Itaque magno in pretio habenda, quandoquidem resinosam lachrimam, & delicatum gummi producit, eduliumque est & potio: nam tanta humiditate prædita est, vt tenelli illi pediculi qui folia sustinent, manducati, multum succum præbeant. Caulis præterea crassus & nodosus struendo igni vtilis: nam resinosus ille liquor, & ferulacea concauitas faciunt vt tanquam teda ardeat.

DE FLORE SANGVINEO.

SEMEN *ex Peru delatum terræ commisi, vt eius elegantiam potiùs conspicerem, quàm quòd vlla medica facultate præditus sit.* Flos sanguineus.

IPSA *planta duos circiter palmos assurgit, ramis rectis, quos ambiunt rotunda & tenuia folia admodum virentia: flores in summis ramis nascuntur aureo admodum colore fulgentes, quinque foliis constantes, in quorum singulis sanguinea & maximè rutilans macula impressa est, oblongo cucullo extremos flores occupante, &* Eius historia.

te, & longè prominente. Elegans est flos, ad pensiles hortos exornãdos aptissimus: nam & semine & surculis facilimè nascitur. Gustatus eodem sapore & odore quo nasturtium esse deprehenditur: insigniter calidus est.

a VIDETVR id Conuoluoli genus, cuius fructus χρεσαλίδος formam referens ex Hispaniis *Masturço de las Indias*, h. e. Nasturtij Indici nomine mitti solet: cuius legitimam iconem ex C. V. Ioach. Camerarij Commentariis petere licet. Primùm illam siccam ante multos annos communicauit Illustris vir Dn. Augerius Busbequius, Cæsari à Consiliis, & Ser^mæ Reginæ Elizabethæ, Caroli IX. Gallorum Regis viduæ, Aulæ Præfectus, ex Hispaniis delatam. Deinde mihi & multis aliis semine nata est, frequentibus sarmentis perticas scandens, foliis asari modo orbiculatis, nunc minoribus, modò amplioribus, præsertim si fertile solum nacta sit: flore admodum eleganti, aureo, Persicariæ siliquosæ (quam vulgus, Noli me tangere, appellat) florem nonnihil æmulante, sed ampliore, quinque foliis constante, quorum terna inferiora, qua vmbilico adhærent, tenuia admodum & angusta, atque vbi in latitudinem sese expandere incipiunt, multis barbulis hirsuta, singula verò circa vngues punicante macula infecta, & calcari quinque radiis prædito, in longum protenso, qui rarissimè apud nos ad frugem peruenit. Surculi terræ commissi satis feliciter proueniunt, & in Autumni finem egregiè virent: subsequens tamen hiems plerumque corrumpere solet.

DE PAYCO.

Payco.

SED *& herba quædam ex Peru missa est, istic* payco *nuncupata, cuius folia plãtaginis foliis cùm forma, tum colore sunt similima; quæ siccata, admodum tenuia sunt, & gustata valde acria calidaq; deprehenduntur.*

Eius facultates.

EIVS *puluis ex vino sumptus, nephriticum dolorem è flatibus aut frigida causa prouenientem tollit: ipsa verò planta cocta, & emplastri in modum dolenti loco imposita, eundem effectum præbet: quod certissimum esse ipsa experientia didici.*

DE HERBA AD RENVM MORBOS VTILI.

Herba renibus vtilis.

ALIA *item missa est, admodum vtilis ad renum affectus è calida causa natos, illito parti dolenti eius succo*

cum

cum rosaceo vnguento mixto, & foliis ipsius plantæ superimpositis: in erysipelate & inflammationibus succus impositus valde confert; nam inflammationem tollit, & dolorem mitigat.

SVNT verò ea folia quasi lactucæ primùm enatæ & tenerioris, similique virore præditæ, quæ gustata insipida deprehenduntur, sic vt herba perfrigida videatur.

DE LACTVCA SILVESTRI PVMILA.

ALIAM præterea herbam attulerunt, Lactucam siluestrem vocatam: cuius folia Lactucæ foliis sunt similia, ex atro virentia. Lactucula siluestris.

DENTIVM dolorem tollit foliorum decoctum, & diutius in ore, qua parte dentes dolent, retentum. Idem præstat foliorum succus dentium cauis instillatus, herba trita superimposita. Sapore admodum amaro est: calidiorem existimo quàm in primo gradu.

DE HERBA AD RVPTVRAS VTILI.

PAVLVLVM cuiusdam plantæ mihi missum fuit, cuius formam, quòd ob siccitatem omnino confracta & comminuta esset, obseruare non potui.

HANC scribunt miram habere facultatem in rupturis puerorum & adultorum. Ea vtitur Indus quidam recenti contusa & rupturæ imposita, adhibito deinde miro quodam ligaturæ genere, quoniam etiam sine braccis non minùs firmiter ligati incedūt, quàm si braccati essent, vt mihi retulit quidam qui simili morbo liberatus erat eius plantæ & ligaturæ vsu. Talē ligaturam (si adeò firma sit vt ille referebat) solam sufficere posse existimo, nulla herba aliáue re imposita: quoniam hîc quendam Cordubensem conspexi, qui omnes herniosos sola ligatura curabat, nullis adhibitis braccis: quod verissimum est, & hîc adhuc viuunt qui ab eo curati fuêre. Herba hernias & ramices curans.

DE VERBENA.

SCRIPSIT mihi nobilis ille vir ex Peru secundùm Verbena Peruana.

flumina

flumina è montibus eorum regnorum delabentia plurimam verbenam crescere, illi quæ in Hispania nascitur similem, perpetuò virentem, qua Indi in multis morbis curandis vtuntur, præsertim aduersus omnis generis venena, & in his qui in cibis toxicum aut simile aliquid hauserunt.

NOBILIS *quædam matrona ex Peru rediens mihi asseruit, se multis annis ægram fuisse; cúmque plurimorum medicorum operâ vsa fuisset, Indum tandem quendam accessisse, qui in plantarum scientia celebris habebatur, quiq; inter Indos medicum agebat; verbenæ succum depuratum illi propinasse, à cuius vsu post paucos dies lumbricum eiecisset (colubrum ipsa nuncupabat) hirsutum, pede longiorem, crassum, cauda bifida, deinde omnino cõualuisset: Ipsam porrò Nobili cuidam viro in Peru, qui continuè ægrotabat, singulis diebus manè eundem succum sacchar o permistũ sumeret, persuasisse (ita enim ipsa hauserat ob amarorem) illum deinde plurimos lumbricos reiecisse, longos, tenues, atque inter cæteros, vnum albi [a] cinguli instar longissimum, & tum demum integram valetudinem recepisse. Id postea consilium plurimis aliis qui malè affecti erant, & lumbricos habere suspicio erat, dedit, qui omnes sumto Verbenæ succo, multas ventris tineas eiecerunt, & sanati sunt. Illud remedium adeò certum affirmabat, vt vnum è suis famulis ostenderet, qui ob morbi grauitatem philtrum aut medicata pocula hausisse diceretur, quiq. epoto verbenæ succo, vomitu multa variis coloribus distincta ex ventriculo reiecisset, quæ medicata pharmaca esse asserebant, deinde conualuisse.*

QVOD *verò ad incantationes & medicata pocula attinet; quod ego vidi, hîc subiiciam.*

Ioãnis de Quintana dueñas, primarij ciuis famulus, vomitu reiecit, me præsente, magnum tenuium & spadiceorum

rum capillorum [b] glomum, adseruábatq; in papyro solutos plures alios quos binis horis antè euomuerat: ibus reiectis, nulla ampliùs molestia torquebatur, nisi quam vehemens vomitus induxerat.

Ioannes Lāgius Medicus Germanus, vir doctissimus, ert mulierem se vidisse plurimùm de ventriculi dolo- conquerentem, reiectis multis vitri & marrhinorum sorum fragmentis, atque piscium spinis, sanitatem es- adsequutam.

Aliud simile exemplum refert Beniuenius libro de orbis mirandis. Sed quod maiorem mihi admiratio- m parit, est: Agricolam, grauissimis ventris doloribus flictum, cùm nullis medicamētis mitigari dolor posset, i cultro guttur præcidisse: eius deinde cadauer cùm uissent & aperuissent, inuentam in ventre fuisse ma- am similium capillorum, quales superiorem vomitu ecisse dixi, quantitatem, & ferrea fragmenta.

HAS ego res dæmonis præstigiis tribuo: nam ad na- ralium classem referri minimè possunt.

SIMILE quoddam nec minùs mirum exemplum mihi te paucos dies retulit Franciscus Zinnig, Ser[mi] Principis atthiæ Archiducis Austriæ, &c. pharmacopœus cùm in sua te peritissimus tum diligentissimus.

Lucas Farel eiusdē Principis coquus, qui primùm apud D. ariā Hungariæ reginā, deinde apud Margaretā Parmēsem cē in simili ministerio fuerat, singulis interdū annis, non- quam semestribus vel trimestribus interuallis, per anum icit tenuem quandam lentamque materiam, angustę teniæ star oblongam, candidam & crispam, non eam quidem con- nuam & integram, sed quam per fragmenta sex, duodecim, que etiam quindecim vlnas longa eximere cogitur: solet ve- ante ea symptomata, plerunque grauem in pectore sub de- ra mamilla dolorem perpeti: quem vt leuet, aggregatiuis tapotiis corpus purgat, eamque, quam dixi, materiam ex- rnit, tum demum morbo liberatur. Is verò, quoniam ple- mque tanta capitis grauedine afficitur, vt domo egredi aut oquam prodire nequeat, ex quorundam consilio verbenæ dicem collo appensam gestat.

SIMILE etiam exemplum ante multos annos accidere

e memini

memini Iurecōsulto N. Vlierden celebri apud Antuerpian caufarum patrono, qui certis anni temporibus materiam i multos veluti muliebrium capillorum glomos congestam p alvum excernere solebat, qua reiecta meliùs habebat: nam alioqui macilentus pallensque semper cùm esset, aduersa va letudine ante ista symptomata plerumque corripiebatur.

De nastvrtio.

Nasturtium Peruanum.

Herbam *habeo ex Peru delatam Nasturtium nuncupatam: exigua est, foliolaque habet rotunda Lenticulæ folijs paulo maiora.*

Hvivs *tritæ succus recentibus vulneribus instillatus, ipsaque herba trita superimposita, ea curat & ad cicatricem perducit, non minùs quam Tabacum.*

Degustata Nasturtium sapit: admodum calida esse videtur.

De herba mortem avt vitam in morbis prænvntiante.

Herba mortem in morbis prænuncians.

Anno 1562. *Comite de Nieua in Peru cōmorāte, in eius familia mulier quædam illi inseruiens maritum habuit graui morbo decūbentem; cuius causa cùm ipsam admodum tristem Indus quidam primarius conspiceret, interrogauit an scire cuperet, vtrùm ex eo morbo periturus esset, an superstes futurus maritus, herbæ ramū se illi missurum, quem in mariti sinistra manu poneret, eamque deinde diutius comprimeret: nam si superstes futurus esset, quàm diu eam herbam manu teneret, alacrem & lætum; sin moriturus, mæstum & anxium fore. Missum ab Indo ramum marito in manum dat, comprimereque iubet: sed ilico tanta mæstitia & anxietas ipsum oppressit, vt illa, metuens ne subitò extingueretur, ramum ex manu tolleret & abiiceret: is deinde paucos post dies extinctus est.*

Cvpienti *mihi an ista vera essent perscrutari,*

nobilis

obilis quidam qui multis annis in Peru vixerat, certum esse affirmabat, & vsitatũ esse apud Indos in ægritudinibus id facere, quod sanè magnam mihi admirationem attulit.

De coca.

Cvm tam multis annis celebrem illam apud Indos plantam, quam Coca nuncupant, & tanta cura & diligentia serunt atq; colunt, quoniam omnes eam in quotidianos suos vsus & oblectationes conuertunt, videre cuperem, ad me perlata est. Coca.

Est verò ea vlnæ magnitudine, foliis Myrti paulo maioribus (quæ veluti aliud folium simili forma in meditullio delineatum habent) mollibus, dilutiùs virentibus: fructu racematim cohærente, vti Myrti fructus rubente quando maturescit, eiusdémque magnitudinis; quando verò plenam maturitatem adeptus est, nigricante: tum verò herba est messis, quæ collecta in canistris aliísque rebus ad exsiccandum reponitur, vt meliùs conseruari & in alias partes transferri queat: nam è montibus in alios montes defertur mercimonij gratia, proq; aliis mercibus commutatur, vestibus, gregibus, sale, & aliis rebus, quia illis pro pecunia est. Reconditur semen in mastiche, atque inde exemtum alibi seritur in terra bene culta, per suos ordines & series, vti apud nos fabæ aut pisa. Cocæ historia.

Vvlgaris est eius vsus inter Indos ad multas res, tum ad eas quæ ad iter necessariæ sunt, tum quæ ad voluptatem in suis ædibus seruiunt, hoc modo: Conchylia aut ostreorum conchas vrunt, & calcis modo comminuunt: folia deinde Cocæ dentibus atterunt, & subinde puluerem illum conchyliorum vstorum admiscent, & simul quasi fermentant, vt tamen minor sit calcis quàm foliorum quantitas: ex hac massa trochis- Cocæ vsus.

cos ſeu orbiculos conficiunt, & ſiccandos exponunt. Quando iis vti volunt, vnum orbiculum in ore ſumunt, eumque exſugunt, ſubinde in ore nunc hac, nunc illa verſantes, & quàm diu poſſunt retinentes: vno abſumto alium ſumunt, deinde tertium, ſic pergentes toto tempore quo iis in longis itineribus conficiendis opus habent, præſertim ſi per loca fiant, vbi nulla aut cibi aut aquæ copia eſt, quoniam horum orbiculorum ſorbitione, famem, ſitimque ſibi leuari, & vires ſuſtentari aſſerunt.

Si duntaxat voluptatis gratia vti volunt, ſolam Cocam mandunt, eámque in ore verſant, donec omnis facultas abſumta ſit; deinde aliam ſumunt. At ſi inebriari, aut aliquantulum extra ſe rapi, & veluti mente alienari, Cocæ Tabaci folia admiſcent, atq; ſimul mandunt & ſorbent: ea ratione extra ſe feruntur veluti homines ebrij, magnam voluptatem inde capientes. Et profectò res admiratione non caret, cóſpicere quàm iſti Indi oblectentur mente & ſenſu quaſi priuari, quandoquidem eius rei gratia Cocam cum Tabaco ſumant, aut ſolum Tabacum, vt in ſecundo huius Hiſtoriæ libro de Tabaco diximus.

*IPSAM Cocę hiſtoriam aliàs ex Petri Cieçæ commentariis de rebus Peruanis retulimus in noſtris ad caput de Betræ hiſtoriæ aromatum lib 1. Annotationibus.

Sed & Benzo lib. 3. cap. 20. Cocæ in hanc ſententiam meminit. Peregre profecturi [de Peruanis loquitur] rubio quodam bitumine faciem oblinunt, herbamque ore clauſam *Cocam* ipſi appellant) velut panchreſtum quoddam pharmacum circumferunt. Quippe eius præſidio freti, integrum diem nullius nec cibi nec potus egentes iter faciunt. Atque hoc quidem herbæ genus, earum rerum, quibus mercaturam exercent, præcipuum eſt.

DE

DE CAÇAVI.

EADEM *ratione, negotio amicis dato vt ex S. Dominici vrbe illius herbæ ex qua* caçaui *fit, folia ad me perferrent, ea accepi.*

Caçaui *autem panis est quo Indi tot seculis v tam sustentarunt, & hodie etiam vescuntur nostri Hispani. Fit verò ex herba ab Indis* Yuca *nuncupata, quinque aut sex palmos alta, foliis latis & manus humanæ modo expansis, atque in septem aut octo lacinias diuisis, perpetuò virentibus. Seritur terra probè culta & in sulcos ducta, fragmentis radicis: fructus* [radicem intelligit] *crassus est, glomeruli fili, aut magnorum napporum modo, cortice exteriore fusco, parte verò interiore admodum candida; è qua (cortice ademto) panem conficiunt hac ratione:* Caçaui. Yucæ historia.

Repurgatum suo cortice, instrumentis quibusdam (iis quibus mulierculæ linum pectunt similibus) dente acuto & firmo præditis, in frustula secant & comminuunt: quod comminutum est, in manticam ex palmæ foliis contextam iniiciunt, & pondera quædam veluti grandes lapides superimponunt, vt suo pondere succum ex fructu exprimant, quo probè expresso, fructus crassior materies amygdalis tritis & expressis similis restat: quæ patinæ iniecta lento igne coquitur, & densatur, subinde illam voluendo vti oua frixa solent: ea bene densata, placenta fit, nummi Hispanici octo reales æstimati crassitie, quam Soli siccandam exponunt. hæ placentæ illis panis vicem præbent, multum nutriunt, possuntq́ multo tempore incorruptæ conseruari: nam nauibus, quæ inde huc in Hispaniam appellunt, imponuntur panis biscocti vice pro alimento: verùm fauces exasperat eius Caçaui vsus, nisi aqua aut iusculo maceretur, aut aliis cibis commisceatur; ea etenim ratione edi potest: at qui siccum comedere vellet, altera Caçaui conficiendi ratio.

tera manu vasculum aqua plenum perpetuò tenere necesse esset, alioqui minimè deglutire posset.

Yucæ succus letalis & salubris.

SED mira est expressi succi iam memorati natura: nam si homo aut animal eum bibat, aut degustet, illico moritur, tamquam præsentissimum aliquod venenum hausisset: at si primùm ferueat, & ad medias decoquatur, deinde refrigerari sinatur, aceti vsum præbet non minùs præstantis quàm si ex vino confectum foret; si verò coquatur donec crassitiem adquirat, dulcescit & pro melle est: vide quanti in rebus momenti sit coctio, quandoquidem præsens venenum in salutare alimentum & potum conuertit.

Yuca Peruana minimè noxia.

NEC minore admiratione dignum est, omnem Yucam in continenti nascentem, tametsi ei quæ ad S. Dominicum nascitur (ex qua Caçaui fit) similem, salutarem esse, eiúsque fructum [radicem] edulem, & succum inde manantem potabilem, nullámque noxam adferre: eam autem quæ ad S. Dominicum prouenit (quacunque tandem ratione edatur) eiúsque succum non coctum perimere. Locorum verò naturam tanti momenti esse, vt quod salubre alimentum in continenti præbet, id in omnibus insulis præsens sit venenũ. Quemadmodum Columella de Persico scribit, perniciosum venenum in Perside fuisse: at vbi in Italiam translatũ fuit, noxium illum succum deposuisse, & suauem salutarémque præbuisse.

Mayzum.

VTCVMQVE sit, cùm Indiæ Mayzo abundent, idque istic in omnibus prouinciis sit maximè vulgare, Caçaui vesci nollem, quandoquidem mayzum non minùs nostro frumento alat, nec vlla noxia facultate sit præditum, sed sanum sit & salubre ventriculo. fit ex eo panis quemadmodum ex Caçaui, nam molitur & in farinam reducitur, atque adiecta aqua in massam cogitur, ex qua globulos confectos elixant: sed recentes edi debent,

debent, quoniam resiccati asperi sunt, difficultérque deglutiuntur, & dentes offendunt.

BATATAS *in illis regionibus admodum communes cibum multi alimenti esse existimo, mediæque esse veluti substantiæ inter carnes & fructus, flatulentas tamen; sed aßatæ flatus deponunt, præsertim si cum generoso aliquo vino edantur: ex iis etiam fiunt conseruæ non minùs gratæ, quàm Cydoniorum carnes, morselli, placentulæ, & alia edulia gratissimi saporis: idoneæ enim sunt ad omnis generis conseruas conficiendas, & edulia.* Batatæ.

Nunc adeò frequentes sunt in Hispaniis, vt singulis annis è Velez-Malaga decem aut duodecim longæ naues, quas Carauellas appellant, iis onustæ Hispaniam inuehantur. Seruntur verò aut minores integræ, aut maiores in frusta concisæ, solo bene culto & in suos sulcos ducto, felicitérque nascuntur: nam intra octauum mensem in eam crassitiem excrescunt, vt edi, & in alios vsus parari possint. Batatæ in Hispaniis frequentes.

Temperatæ sunt, et coctæ vel assæ ventrem emolliunt: at crudæ esui non sunt aptæ, quoniam admodum flatulentæ sunt, difficilisq; digestionis.

*MVLTA de *Cazabi*, ipsáque *Yucæ* planta & *Mayzo* atque *Batatis* Ouiedus in epitome & Indicæ Historię lib. 7. lectu digna adfert. Batatæ autem iconem & descriptionem in Stirp. Hisp. Historia dedi.

SED & Gomara Historiæ generalis cap. 71. vbi prouinciæ S. Marthæ dotes describit, similia propemodum de *Yuca* cum nostro Auctore refert. Yuca.

Yuca, inquit, quæ in Cuba, Hayti, & reliquis insulis nascitur, perniciosa est si cruda edatur: in hac verò prouincia salubris. Ea cruda, assa, elixaque vescuntur, & quocunque tandem modo parata grati est saporis. Radice seritur, nō semine: digeruntur certa serie terræ tumuli, deinde ipsius stirpis caules, qui solidi, crassi, nodosi, cinereique coloris sunt, palmi rum modo præcidūtur, & singuli in singulis tumulis ita recondun-tur, vt dimidia pars supra terram extet: vbi comprehēderunt,

cubitali altitudine excrescunt, folia habent viridia, canabini similia: summa verò tellure, in radices Galicianis napis similes conuertuntur. Operosa est eius satio & cultura, attamen certa. quandoquidem fructus in radice consistit. Annui spatio maturitatem consequitur: præstantior tamen redditur si biennio sub terra lateat.

De tubulis ad asthma vtilibus.

Tubuli asthmatici.

ADVEHVNTVR è *noua Hispania tubuli quidam cannarum, interiore & exteriore parte quodam gummi illiti, quod meo iudicio Tabaci succo infectum est, caput enim tentat: eo, ni fallor, cannam inungunt, vtq́ tenax est, firmiter inhæret, colorisque nigri est, induratum autem non est tenax: incenditur tubulus ea parte qua bitumen est, altera verò in ore sumitur, fumusq́ excipitur, qui omnem pituitam, & purulentos humores è pectore educit: hoc verò vtuntur cùm asthmate se premi & veluti suffocari sentiunt.*

Primatem quendam qui sæpius asthmate laborabat eius vsu plurimum vtilitatis consequutum obseruaui: simile cōmodum antè ex Tabaci fumo percipere solebat: propterea aio Tabaci succum admixtum esse oportere: tutum autem vtriusque esse vsum, ipsa experientia in multis docet.

Nonnulli ægri & asthmate vexati ex India redeuntes obseruaui Tabaci folia viridia mandentes, & succum inde promanantem sorbentes ad purulentas materias expellendas; qui licet inebriarentur, plurimam tamen vtilitatem sensisse apparebat, cùm ad pus tum ad pituitam pectori inhærentem propellendam.

Tabaco.

Mirum est quàm insignes & variæ Tabaci facultates singulis adhuc diebus deteguntur: nam præter eas quas secundo libro descripsi, tantundem adhuc proferre possem. quas postea & referentibus aliis intellexi, & ipse obseruaui.

DE

DE LIQVORE AMBIA.

MISSVS est mihi in crasso harundinis tubulo liquor quidam è fonte manans non procul à litore maris, mellis modo flauus & liquidus, & odore Tacamahacæ. Ambia liquor.

Aiunt, & literis ad me scriptis significant insignium esse facultatum, inueteratis præsertim in morbis & à frigida causa prouenientibus: omnium corporis partium dolores à frigore aut flatibus ortos lenit, & perfrictiones tollit: quosuis tumores resoluit, eosdem obtinet effectus quos Caraña aut Tacamahaca, illarúmque vicem in ea regione præbet. Manibus non nisi madentibus tractari potest; & vbicunque reponitur, adeò tenaciter hæret, vt auferri nequeat, donec temporis successu absumatur. Eius facultates.

Exigua admodum quantitate & duntaxat pro specimine mihi missus est, quoniã istic magnæ cùm sit æstimationis, pro re magni pretij adfertur.

Calidus tertio gradu videtur, manifesti lentoris particeps.

DE BALSAMO DE TOLV.

NVNC recens aduehitur ex Continentis quadam prouincia inter Carthaginem et Nomen Dei sita, Tolu ab Indis appellata, Balsami quidam liquor, maximarum virium, præstantissimúmque, quod hactenus ex iis regionibus allatum sit, medicamentum. Balsamum de Tolu.

ARBORES è quibus colligitur, pumilis Pinis sunt similes, multos ramos quaquauersum spargentes, foliáque Ceratiæ similia obtinentes perpetuò virentia: præferuntur domesticæ, & in cultis natæ. Eius historia.

Colligunt verò hunc liquorem Indi vulnerato & inciso arborum cortice, qui tenuis & tenellus est, suppositísque, & arbori adnexis veluti quibusdam cochlearibus è cera nigra in illis regionibus nata confectis, quæ Extrahendi ratio.

 emanan-

emanantem è vulneribus liquorem excipiant, quem deinde in alia vascula ad eam rem parata effundunt: id verò feruentissimo sole fieri necesse est, vt liquor faciliùs emanet, nam noctu ob frigiditatem nihil effluit: erumpit etiam interdum ex ipsis arboris nodis & aliis nonnihil liquoris, qui cùm exiguus sit, & in solum decidat, perit.

Apes nigram ceram elaborantes.

PORRO *apes*[a] *quæ ceram istam conficiunt, nigræ sunt, eamque in terræ hiatibus & cauernis subterraneis elaborant. Plurimam autem huiusmodi ceram in Hispaniam deferri vidi, qua ad paranda funalia vtebantur: sed ob tetrum quem eius fumus spirabat odorem, vetitus fuit eius vsus, postea tamen in medicamenta receptus. Etenim perutilia ex hac fiunt cerata ad mitigandos dolores è quauis causa frigida prouenientes: nam tumores resoluit, & plurima alia commoda præstat.*

Balsami de Tolu laus.

CETERVM *Balsamæus hic liquor apud Indos maximè celebris est, ob insignes eius facultates: à quibus edocti deinde Hispani, cùm miros eius effectus animaduerterent, pro re maximi pretij inde in Hispaniam detulerunt, magno illum istic redimentes, nec abs re, quandoquidem mihi præstantius esse maioribúsque facultatibus pollere videtur eo qui è noua Hispania aduehitur.*

Colore rubro ad aureum tendente est, mediæ inter liquidum & densum consistentiæ, glutinosus admodum, et, vbicunque reponatur, firmiter inhærens, sapore dulci & grato, nec, si sumatur, nauseam mouēte, quemadmodum reliqua Balsama, odore excellentissimo, et limonum fragrantiam quodammodo referente, sic vt, vbicunque reponatur, celari non possit, sed suo odore locum gratiorem reddat: etiam pauxillum in vola manus attritum, suauissimum spirat odorem, vti Jasmini ferè.

EIVS

EIVS *facultates insignes sunt, quoniam incisione elicitur, quemadmodum olim Balsamum in Æpypto, ad eadem omnia ad quæ illud celebrabatur, efficax.*

Omnia recentia vulnera curat, consolidat, glutinátque labra, nec materiam purulentam in iis exoriri finit: quódque maius est, nullum cicatricis vestigium, curatis vulneribus, relinquit, si eorum labra probè iuncta fuerint, quapropter in faciei vulneribus singularis est, quandoquidem ea sine purulenta materiæ generatione curat, nec vestigium vllum relinquit. Primùm autem emundandum est vulnus ab omni spurcitie, & vino eluendum, deinde eius labra probè vnienda, Balsamúmque subtepidum illinendum, & lineus pannus duplicatus eodem Balsamo intinctus superimponendus, atque ita colligandus, vt labra hiare nequeant: postmodũ victus ratio sit tenuis, secetúrq. vena si necesse sit: quarto demum die soluatur ligatura (nisi symptoma aliquod antè soluere cogat) & vulnus consolidatum inuenietur. Quòd si singulis diebus vulnus curare necesse sit, lineum pannum Balsami liquori intinctum subinde adponendo glutinabitur: etenim eius facultas est, prohibere ne materia in vulnere generetur. Præsertim verò vtile est in vulneribus in quibus confracta sint ossa, exemtis priùs his quæ separata sint fragmentis, & reliquis intactis, quoniam Balsami facultas ea expellet, vulnúsque sensim consolidabit. Miræ etiam virtutis est in articulorum vulneribus, & neruorum sectionibus, omnibúsque puncturis, nam eas curat, atque à contractione liberat, ne partes inutiles fiant, & motu priuentur. Altè penetrantia & cuniculosa vulnera curantur huius Balsami albo vino mixti per syringam iniectione, & post ternas deinde horas eius eductione: idem fit in vulneribus punctim inflictis, semel in die mediocriter calidum iniiciendo. Eius facultates.

Utile

Vtile præterea est in contusionibus, reliquisque chirurgi operam requirentibus, modò nulla insignis inflammatio adsit: eâ verò conuenientibus medicamentis sublatâ, balsami est vsus.

In morbis in quibus chirurgi opera non est necessariæ, plurimùm prosunt haustæ eius aliquot ex albo vino guttæ, veluti in asthmate: capitis dolorem è frigida causa prognatum lenit lineus pannus eius liquore tinctus capiti circumligatus: temporibus adpositum, omnem desluxionem, in oculos præsertim, cohibet, eorúmque dolores leuat; præcalidum cerebro impositum dolorem tollit, roborat, & paralysi remedio est. Vsi sunt eo nonnulli phthisici, manè aliquot guttas è manu lambendo, magnumque senserunt commodum, quoniam pectus egregiè expurgat. Aliquot eius guttæ ex aqua vitæ calida initio rigoris in quartanis, aut tertianis diuturnis & importunis sumtæ, vtiles sunt, sed etiam ante frigus eodem balsamo feruenti oleo rutaceo permixto ceruices inungendæ. Si quis ab orificio ventriculi ad vmbilicum vsque inungatur, ventriculus roboratur, & dolore liberatur, languens cibi appetentia excitatur, concoctio iuuatur, flatus discutiuntur: at longè maiore efficacia istud molitur, si æquales balsami & olei nardini compositi vel simplicis partes misceantur, faciliùs etiam illinitur.

Longa experientia apud Indos probatum est, eos qui Hydropicorum in morem tument, si hoc balsamo æquis partibus cum vnguento aperitiuo mixto ventrem illinant, lienis regionem præsertim, magnum leuamen sentire: quoslibet tumores & œdemata cuiuscunque partis corporis resoluit: omnes dolores à frigida causa promanantes, etiam diuturnos, tollit emplastri modo applicatum, & continuè delatum donec sponte decidat. Eosdem effectus præbet calidè adpositum, lineóque panno, qui

no, qui

no, qui aqua vitæ selectissima & calefacta madeat, superimposito, vbi sunt flatus, siue in ventre, siue in alia corporis parte. magnæ est etiam efficaciæ in nephritico dolore, si feruens cum aliis oleis ad eum morbum vtilibus mixtum illinatur: contractorum neruorum dolorem lenit, & si per summos æstus illo illinantur & fricentur, eos relaxat: parotides seu scrophulas cæcas & apertas curat.

ALIAS *præterea multas facultates obtinet hic mirabilis liquor, quæ me latent: sed quas intelligere potui, vniuerso orbi notas facio, vt adeò præclaro medicamento et tam insignibus viribus prædito (quibusq́. longè plures & maiores tempus deteget) quilibet vti queat.*

* DONATVS sum (nisi me opinio fallat) pauxillo simili Balsamo à nostro Morgano, sub meum è Londino discessum anno 1581. Sed & eius liquoris quem ad me misit anno M. D. LXXXIX. Balsami ex S. Dominico nomine, plurimæ notæ cum hoc Balsamo conueniunt: mediæ enim inter liquidam & densam erat consistentiæ, valde glutinosus, dulcis & grati saporis, fragrantisque odoris, color tamen magis flauus quàm rutilus: nisi quis ad Resinam abiegnam vel Carthaginensem (de quibus in priore libro noster Auctor referre malit. Addidit & alium liquorem tenuem, fuluum, odoratum, cui nomen Balsami simpliciter adscriptum. Vterque sanè liquor longè odoratior Resina abiegna, & ad Balsami è Noua Hispania delati fragrantiam accedens.

a HARVM apum meminerunt Franciscus Lopez de Comara Historiæ generalis cap. 80. Petrus de Cieça Peruani chronici prima parte cap. 25. Ioannes de Lery Americanæ historiæ 11. cap. Quoniam porrò Cieça & Lerius apum formam describunt, eorum verba adiicere hîc libuit, quæ ex Hispanico & Gallico sermone sic Latinè expressi:

IN Ceybæ vastæ arboris & aliarum interdum cauis nidulantur apes, atque suum mel elaborant non minùs bonum quàm in Hispania aut Cieça, quarum tria sunt genera. Vnum paulo maius culicibus, ad faui, quem probè communiunt, orificium, tubulum dimidij digiti longitudine aptant ex materia ceræ simili, per quem apes, alis eo quod è floribus decerpserunt onustis, ad suas operas ingrediuntur: acidiusculum est mel illud, cuius paulo amplius libra præbent singula al-

la aluearia. Aliud genus paulo maius, nigrum (superius enim candidum est) orificium, quo in arborum cauum ingrediuntur, confectum habent ex cera alteri materiæ commixta lapide durius: harum mel superius bonitate longè superat, illiusque tres mensuræ, siue veterum congius, nonnunquam ex vnico alueari eximitur. Tertium genus, Hispanicas magnitudine excedit, sed aculeis caret, impetu tamen in eos fertur qui fauos eximere volunt, mireque sese capitis & barbæ pilis implicat: harum interdum aluearia duodenas aut plures libras mellis, multo quàm reliquarum præstantioris, continent.

AMERICANAE, inquit Lerius, apes nostris dissimiles, & exiguas illas muscas, quæ æstate, præsertim in aturis vuis, nobis infestæ sunt, potiùs referentes, suum mel & ceram conficiunt per siluas in arborum cauis, vnde incolæ vtrumque probè eximere norunt. Fauum, è quo mel nondum exemptum, *Yra-yetic* appellant; *yra* enim illis mel est, *yetic* cera: melle nostro more vescuntur: ceram verò, quæ ferè instar picis nigra est, in massas conuoluunt brachiali crassitie. Sed neque funalia, neque candelas ex ea parant (noctu enim nullo alio lumine vtuntur quàm certi ligni fragmentis accensis, quæ lucidam flammam præbēt) at ingentium cannarum lignearum tubos (in quibus suas plumas, ne à certo papilionum genere ipsis *Arauers* dicto, corrumpantur, adseruant) ista præsertim obturant.

SED & Ioannes Staden Hombergensis Hessus, qui apud Brasilianos Gallis amicos per aliquot menses captus fuit, nec sine Diuini Numinis fauore liberatus est, trium generum, quæ istic reperiuntur, apum meminit cap. 35. suæ historiæ: atq. mel à minoribus confectum, duorū aliorum generum melli præfert, seque sæpius è cauis arborum exemisse refert.

DE BITVMINE FOSSILI.

Bitumē Collaicum.

IN Collao prouincia Peruana, locus quidam omnino nudus est, in quo nec vlla arbor nec planta crescit, quoniam terra bituminosa est, ex qua Indi liquorem eliciunt ad plurimos morbos curandos vtilem. Eum verò hac ratione eliciunt:

Bituminis eliciendi ratio.

TERRAM in cespites scindunt, eos loco Soli exposito supra perticas aut crassiores arundines disponunt, & vasa ad excipiendum liquorem apta supponunt: nam Solis ardoribus liquescit hoc bitumen, aut succus terræ inclu-

inclusus, deinde remanent cespites sicci & sine pingui aliquo humore, ad focum struendum apti, quoniam eo loco & arbores & struendo igni idonea desunt: sed is ignis noxius est, ob fumi densam nigredinem, & tetrum odorem quem excitat: nihilominus alterius materiæ penuria, cespitibus iam dictis vtuntur.

LIQVOR *exceptus multis morbis prodest, præsertim ex frigore prognatis, nam dolores mitigat, & tumores frigidos discutit: curantur eo vulnera, & reliquæ ægritudines quibus Caraña & Tacamahaca vtiles sunt.* Facultates.

Rufi ad nigredinem tendentis coloris est, & grauis odoris.

*PETRVS de Cieça parte prima Chronici Peruani cap. 4. & 52. meminit bituminis nigri circa Promontorium D. Helenæ nascentis, quo vel naues picari possent. Meminit & Augustinus Carate cap. 5. lib. 1. Peruanæ historiæ.

CETERVM liquidum huiusmodi bitumen ante biennium, in ea Pannoniæ, quæ inter Muram & Drauum, paucis supra eorum confluentes miliaribus est parte, obseruaui, cùm Illustris Heros Dn. Balthazar de Batthyan, hæreditarius Dapiferorum Regni Vngariæ præfectus, in ditionem quam istic & vltra Drauum possidet, deduceret: nigrum verò id est, graui & nares è longinquo feriente odore, dulcique sapore præditum, palustri loco, lacuna quadam *Pökel*, hoc est, infernus appellata, nascens, ad pagum *Pöklemeza*, quo rustici duntaxat ad inungendos curruum axes, calceosque & ocreas emolliendas vtuntur. At non dubium est, quin ad plurimos morbos vtile esse posset, si eo vti nossent, præsertim ad frigidos tumores discutiendos, & ea vitia quibus suum bitumen prodesse noster Auctor scribit. *Bitumen Pannonicũ.*

DE LAPIDE BEZAAR PERVANO.

TAMETSI *in secundo libro de lapide Bezaar in montanis Peru inuento egerim: quoniam tamen primus illius in ea regione obseruator aliquot mihi misit ex optimis qui inde adferuntur; hoc tertio libro de illis etiam agere volui. Eos autem gratitudinis ergò misit, quoniam vt ipse in ea epistola, quam secundo libro inseruimus, ait,* Lapis Bezaar Peruanus.

meus

meus libellus (qui peculiariter de lapide Bezaar inscriptus est) illis veluti dux fuisset & auctor, vt istum lapidem primùm obseruarent & agnoscerent.

APPARET eos quos mihi misit admodum esse excellentes, cùm ex colore, tum ex forma & magnitudine: ex his aliquot comminui, qui ex tenuibus splendentibusque laminis eodemque colore cōstabant, quo qui ex India Orientali aduehuntur, atque aut in puluerem, aut in granulum vt illi desinebant. Verum quidem est, eos qui his selectioribus notis præditi sunt, quas probatissimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus quæ in montanis degunt eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viuentibus educuntur, improbi sunt, nec vlla medica facultate præditi, quoniam non aluntur iis salutiferis herbis è quarum succo ruminatione illa concreto generantur lapides, vti probè mihi demonstrauit primus illorum obseruator, qui videre cupiens qua ratione in animalibus generarentur, suis ipsemet manibus eorum animalium anatomen fecit, & mihi deinde significauit eos gigni in receptaculo quodam fasciæ modo confecto & villosa carne cōnstante duorum palmorum longitudine, & trium ferè vnciarum latitudine, ipsi ventriculo parte interiore adhærente, alios aliis maiores, & quodam ordine dispositos vti nodos vestem anteriore parte claudentes, hoc modo:

Lapis Bezar quis vtilis.

Quis improbus.

EO receptaculo aperto eximūtur lapides, quos istic magna Naturæ prouidentia ad nostram salutem & nostrorum morborum remedium generari summa admiratione non caret.

Atque vt intelligo, qui ex Orientali India adferuntur, eadem ratione inueniuntur [a] (de legitimis loquor, quoniam tam multi adulterini aduehuntur, vt è centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodū ipsimet Indici scriptores fatentur istic multos adulterinos

Lapidis Bezar Orientalis & Peruani similis generatio.

terinos conflari, & eximuntur è certo caprarum genere quæ magna ex parte rufæ sunt vti nostræ: suntque etiam selectiores qui ex animalibus in Persiæ montanis degentibus educuntur, quàm qui ex aliis capris in Malacæ planis & campestribus viuentibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam præstantiam & facultates obtinent, quas Persici, quoniam Malacenses capræ ad lanienam duntaxat seruantur, cùm adeò salutiferas plantas non depascantur, vti quæ in montanis degunt. Eadem planè est ratio in Occidentali India: nam quæ in montanis Peru vitam agunt, selectiores & legitimos lapides & ad medicamenta vtiles habent; quæ verò in campestribus pascuntur, Malacensibus similes sunt, quæ gregatim incedunt & viuunt vti greges qui ad lanienam seruantur: ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, sed inutiles, quoniam salubres illas montanas herbas non depascuntur, quemadmodum diximus.

Si insignes istius Peruani lapidis facultates, omnesque morbos quos curasse asserunt qui ex ea regione redeunt, & mihi scribit nobilis ille vir, hîc enarrare vellem; magnus liber de eo scribendus foret. Quapropter ea duntaxat proferam quæ ipse sum expertus, vt iis maior fides adhibeatur, & intrepidè vti lapide queant, quandoquidem experientia constet similes facultates possidere.

Noster igitur lapis Bezar Occidentalis insignes facultates obtinet: præsertim in cordis ægritudinibus, in

Lap. Bezar Peruani facultates.

 bus, in

bus, in quibus magnā eorum, qui mihi missi fuêre, partem insumsi felicissimo successu, sic vt multi syncope laborantes, ea sublata, à morte liberati sint: propinari autem debet in ipso paroxysmo, aut paulo antè, manè ieiuno ventriculo, ex aqua rosacea, si adsit febris; si absit, ex aqua florum mali aureæ, in puluerem tritus ad pondus quatuor granorum singulis vicibus: obseruaui autē in mulieribus præsentius adferre remedium, quàm viris.

Venenis. *In omnis generis venenis nullum præstantius nouimus remedium, quoniam eos qui aut venenum hausērunt, aut à virulentis insectis præmorsi fuerant, mirum in modum iuuit. Qui aquæ stagnantis potu, in qua virulēta animalia versantur, ilico intumuêre, sumto isto lapide bis aut ter, sanatos conspexi.*

Pestil. febrib. *In pestilentibus febribus sæpius exhibui, & sanè earum virus extinxit, cuius rei primariam in similibus morbis curam medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, nisi extinguatur virus, inutilis erit cura, quoniam illud est quod hominem iugulat. Similiter si adsint carnis cum rubore eminētiæ, quas Hispani* tauardete *appellant, quæ plerumq; huiusmodi febres comitari solent, lapis* Bezar *Peruanus maximam vim possidet: nam in similibus morbis maiorem eorum, quos accepi, partem absumsi, plurimiq́ue felici & miro successu curati sunt.*

Melanchol. humorib. *Miros autem effectus præbet in melancholicis humoribus, siue vniuersum corpus, siue eius duntaxat partem, vti caput, occupent, atque in Arabum lepra seu Græcorum elephantiasi: item in scabie, prurigine, erysipelate, & reliquis cutis vitiis præsens adfert remedium, quoniam ad ea sananda peculiarem facultatem habet.*

Quartana. *Quartana laborantibus dedi; & licet febrim non tollat,*

tollat, eius tamen aufert ſymptomata, animi mœrores, anxietates, & cordis affectus, quæ in iſtis febribus vulgaria ſunt; magnamque ex eius vſu vtilitatem ſenſerunt.

In omnibus diuturnis & importunis morbis magno ſucceſſu exhibere ſoleo, præſertim in quibus veneni ſuſpicio eſt, aut flatus adſunt: nam in ſimilibus peculiarem vim habet: hinc fit, vt plurimùm conducat eius aliquot grana purgantibus medicamentis iniicere; quoniam ſi medicamẽtum ſimplicia quædam venenoſa continet, ea corrigit; ſin minùs, cor roborat, & faciliorem deiectionem molitur.

CONSVETVDINIS *eſt in Oriẽtali India bis ſingulis annis corpus purgare, præſertim apud nobiliores: atque purgato corpore ſingulis diebus ieiuno ventriculo quatuor lapidis Bezaaris grana ex ſtillatitio roſarum liquore, aut alia ad eam rem accommoda aqua ſumere: eo iuuentam ſibi conſeruari perſuadent, & omnia membra roborari, atque à morbis præſeruari: eius vſum non niſi ſalutarem eſſe poſſe certum eſt.*

Aduerſus lumbricos & ventris tineas felici ſucceſſu propinatur hic lapis: eũ multis exhibui, præſertim pueris & adoleſcentibus eo morbo affectis, & vix credibile eſt quantum profuerit: ſolum dare ſoleo, vel cùm ſequenti puluere mixtum, hac ratione: Ventris tineis.

℞. *herbæ lumbricorum drachmas duas, ſeminis ſantonici drachmam vnam, cornu ceruini vſti, ſeminis portulacæ & carlinæ ſingulorum dimidiam drachmam, lapidis Bezar Peruani dimidiam drachmam: reducantur omnia in tenuiſſimum puluerem & probè miſceantur.* Puluis ad lumbricos.

Miras facultates obtinet iſte puluis, & experimento comprobatum eſt multis profuiſſe: datur manè ieiuno ventriculo ea quantitate quæ medico com-

moda videtur, pro eius ætate qui sumere debet: eo sumto, duabus horis pòst, aluus clystere cōfecto ex lacte & saccharo elui debet.

Epilepsia.

Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte si adhuc lactent; sin minùs, sine lacte: in natu maioribus epilepsia laborantibus etiam cum magna vtilitate exhibetur, per se, aut aliis rebus ad eum morbum accommodis admixtus.

Breuiter, hoc lapide vti solemus in omnibus diuturnis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vulgaria nihil profuere, eóque magna cum vtilitate, aut saltem sine noxa.

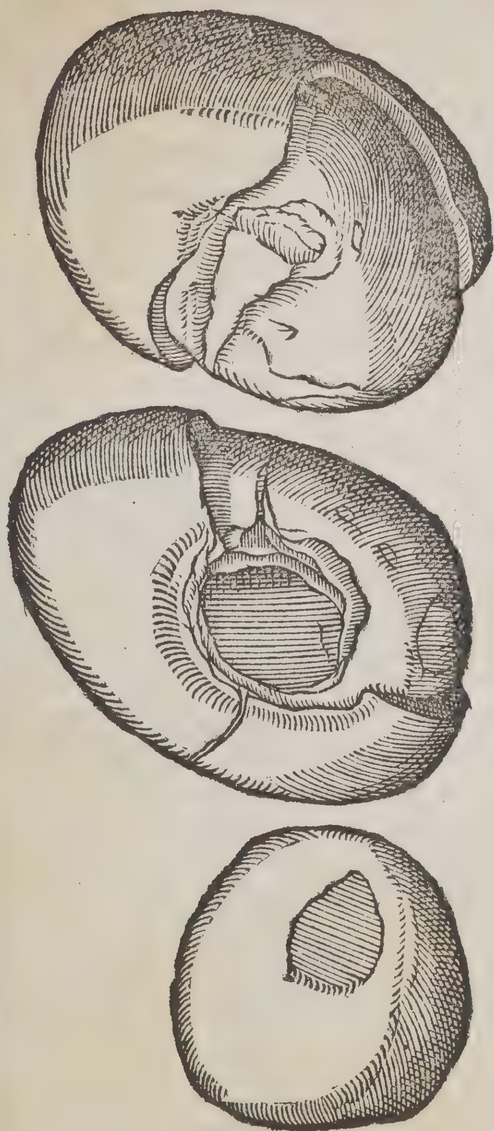
Lapidis Bezar Peruani varia forma.

* TERNOS eiusmodi lapides habui munere Generosi Dn. FRANCISCI DRAKE, oui ferè passerini magnitudine, qui dimidiam circiter drachmam pendebant. Ille verò alios adseruabat, qui binas atque etiam plures drachmas penderent. Eorum autem forma nunc orbicularis, modò compressa aliquantulum, vel inæqualis, modò renis formam exprimens, color nunc nigricans, nunc subcinereus, interdum flauescens: constantque ex tunicis siue crustulis modò crassioribus, modò tenuioribus, alia aliam amplectentibus, politis interdum & splendentibus, nonnunquam aliquantulum scabris, extima præsertim, & reliquas complectente, vt in renum & vesicæ calculis videre licet. Sed inueniuntur etiam nonnulli quorum crusta exterior variis locis adeò altè exesa conspicitur, vt secunda appareat tunica, nonnunquam & tertia. Magni muneris loco hos à Regulis sibi inuicem missitari asserebat.

VERVM postquam Londino Antuerpiam redij, longè maiores à C. V. D. Benedicto Aria Montano amicis missos videre contigit. Acceperat enim Abrahamus Ortelius qui quinque propemodum drachmas pendebat, forma orbiculari ferè, sed tamen nonnullis locis compressa. Plantinus binos, alterum renis veruecini forma & propemodum magnitudine, non eum quidem integrum, sed extrema parte confractum, & laminatum situm ostendentem, atque in meditullio veluti festucæ fragmentum continentem, qui vnciæ vnius cum semisse, dum integer erat, pondere fuisse potuit: alterum compressa (qua parte ventriculo adhæsit) forma, sensim deinde in tuber assurgente, è multis etiam laminis

Ingens magnitudo.

LAPIS BEZAR.

minis seu tunicis cùm crassioribus, tum tenuioribus contextum, duas vncias cum drachmis duabus & semisse pendentem. Dn. Ludouicus Perezius vnum, columellæ duas vncias aut amplius longæ forma, vncialis cum semisse aut maioris ponderis: quo longè maiorem priùs acceperat, gallinacei, vt referebant, oui magnitudine; quem quoniam apud se tunc non haberet, conspicere non potui.

Ortelij lapidem cum Plantini maiore hac tabella exprimi iussimus iusta magnitudine obseruata, quoniam integriores essent. Alterum etiam renis forma expressissemus, vt tunicarum situm ostenderet, nisi ipse Plātinus formam corrupisset, eo confracto, & amicis, quorum pars fui, communicato.

a FRAGOSVS in sua Rhapsodia refert, Aluarum Mendez, Commendatorem D. Iacobi, ipsi dixisse, semet istos lapides sæpenumero conspexisse è montanarum quarundam in Arabia Caprarum renibus extrahi, atque duorum esse generum: præstantiores ex felici Arabia adferri, viliores autem in Vaccarum insula, quæ magis ad Septentrionem vergit, inueniri. Hinc certum est, inquit Fragosus, istos diuinos lapides in dictorum animalium renibus nasci, quemadmodum calculi in humanis corporibus.

DE LAPIDE AD VTERI SVFFOCATIONES VTILI.

Lapis ad vteri suffocationes.

ADFERTVR è noua Hispania lapis quem vteri morbis adprimè vtilem esse ferunt.

Niger est, admodum politus, ponderosus, maiore ex parte teres & rotundus.

Mirum porrò est quod de hoc lapide prædicant: nam mihi affirmauit nobilis quædam & magnæ auctoritatis Matrona, quæ eo vsa est, & in vmbilico gestauit adeò firmiter inhærentem, quasi istic adglutinatus fuisset, ex quo præsens & certissimum sensit commodum: idem aliæ asserunt, quæ simili modo isto lapide sunt vsæ. Cùm vteri suffocationem imminentem præsentiunt, adhibito lapide, subitò leuantur: & si eum perpetuò gestent, nunquam simili morbo corripiuntur. Exempla huiusmodi faciunt, vt his rebus fidem adhibeam.

De terræ variis coloribvs.

Mirvm & iucundum spectaculum est, terræ varios colores eodem agro nascentes in Peruanis prouinciis intueri: quoniam procul aspicientibus apparent terræ variorum colorum venæ, contiguæ quasi & continuò inuicem subsequentes, nunc virides, nunc cæruleæ, iam luteæ, iam albæ, iam nigræ, iam rubræ, iam alterius coloris, sic vt panni variis coloribus tincti, & Soli, vt exsiccentur, expositi videantur.

Peruanæ terræ colorum varietas.

Omnes autem istæ venæ, terræ varij generis fodinas præbent. De nigra illud affirmare possum, eius paululum mihi ad conficiendum atramentum missum in aquam aut vinum coniectum optimi atramenti vicem præbuisse; & quoniam nonnihil cærulei admixtum habebat, magnam gratiam atramento addidisse. Rubra præstantissima & ditissima est fodina, ex qua argentum viuum tanta quantitate elicitur, vt eo integræ naues onustæ in nouam Hispaniam pretio inæstimabili deuehantur.

Terra nigra conficiendo atramento idonea.

Rubra terra argentum viuum continens.

Indis vsui duntaxat erant, vt eas certis liquoribus & resinis admiscerent, quibus sibi corpus pingerent: quod in bellum prodeuntes facere solent, vt elegantiores & ferociores etiam appareant.

Paulatim in illis prouinciis dites metallicæ fodinæ & rerum similium deteguntur: imò iam recèns cretaceum montem, & aluminis sulphurísque fodinas inuenerunt.

*Franciscvs Gomara historiæ generalis cap. 194. horum variorum terræ colorum etiam meminit: sic etiam Augustinus Carate cap. 8 lib. 1. Peruanę hist. At Petrus de Cieça sub finem cap. 114. primæ partis Chronici Peruani auctor est, in prouincia *Popayan* terram inueniri, quę admixtis cuiusdam arboris foliis nigerrimo colore inficit.

De cancris pervanis.

Nobilis quidam vir ex Continenti rediens mihi affirmauit post diuturnas febres cõtinuas istic in phthisim in-

Cancri Peruani phthisicis vtiles.

ſim incidiſſe: at poſtquam ex quorundã conſilio ad paruas quaſdam inter Diuitem Portum & Margaretam inſulas ablegatus fuiſſet, in quibus plurimi naſcuntur omnium optimi cancri (ſolis enim ouis quæ illic columbæ ponunt, & earum recèns excluſis pullis veſcuntur) quos duntaxat coctos ederet, poſt aliquantulum temporis quo iſta victus ratione vſus fuiſſet, optimè conualuiſſe: tametſi antè nihil illi pſittacorum eſus, qui ad hunc morbum commendantur, profuiſſet.

Cancros porrò phthiſicis valde vtiles eſſe AuenZoar aſſerit, nõ manifeſta aliqua qualitate, ſed propria quadam & abdita cauſa.

FINIS.

APPROBATIO.

IN his vtilissimis Aromatum & Simplicium medicamentorum apud Indos nascentium historiis quod S. Romanæ Ecclesiæ Catholicæ Religioni, vel Regiæ Maiestati contrarium est, reperitur nihil: & propter vtilitatem Medicorum & Pharmacopolarum iudico esse vtile vt imprimantur, & in vulgus edantur. Datum Antuerpiæ, anno 1593. Kalendis Iulij.

D. Henricus Zebertus Dungæus, S. T. Doct. Can. Antuerp. lib. Censor.

Svmma privilegii regii.

REGIAE *Maiestatis Priuilegio cautum est, ne quis ei tra voluntatem Ioannis Moreti, Typographi Antuerpiensis,* D. GARÇIAE ab Horto Aromatum, & Simplicium aliquot medicamentorum apud Indos nascentium; CHRISTOPHORI à Costa Aromatum & medicamentorum in Orientali India nascentium; NICOLAI Monardis Simplicium medicamentorum ex nouo orbe delatorum, *&c.* Historias à Carolo Clusio Latio donatas, *siue alia quæuis eiusdem Auctoris vel aliorum quorumcunque opera olim à Christophoro Plantino excusa ullo modo imprimat, aut alibi impressa in suas ditiones importet, venaliáue habeat. Qui secus faxit, confiscatione librorum, & graui pœna mult abitur: vt latiùs patet in literis datis Bruxellæ, 16. Maij,* M. D. XCI.

Signat.

S. de Grimaldi.

Et in Consilio Brab.

J. de Buschere.

SVMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

RVDOLPHI SECVNDI Imperatoris Priuilegio cautum est, ne quis intra viginti annos à prima editionis die numerandos, Caroli Clusij opera quæcunque, ipso inscio aut inuito, integra, siue aliquam eorum partem imitetur, exprimat, aut in publicum edat. Si quis autem eadem recudere, & in fraudem prænominati Caroli Clusij edere aut vendere ausus fuerit, eum nō solùm eiusmodi operum exemplaribus vendicandis priuari, verùm etiam multa decem marcarum auri puri fisco Imperiali ac parti læsæ ex æquo soluenda ac pendenda puniri volumus. Mandamus proinde, &c. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die decima quinta mensis Februarij, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio, Regnorum nostrorum Romani decimo octauo, Hungarici vigesimo primo, & Bohemici itidem decimo octauo.

Rudolphus.

Ad mandatum sacræ
Cæs. M^tis^ proprium

Iacobus Curtius
à Senfftenavv.

Io. Baruitius.

ANTVERPIAE,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

APVD VIDVAM,

ET IOANNEM MORETVM.

M. D. XCIII.

CONSTANTIA, ET LABORE

